DEMETRIUS PHALEREUS

und

DIE STADT ATHEN

INAUGURAL-DISSERTATION

(EINE HISTORISCHE STUDIE)

ZUR

ERLANGUNG DER DOCTORWÜRDE

DER

Hohen Philosophischen Facultät der Univerität Erlangen

vorgelegt,

(den 26 Juli 1877)

VON

Dr CONSTANTIN A. PAPASIS

AUS

CHIOS

ALEXANDRIEN

TYPOGRAPHIE J. C. LAGOUDAKIS

1893

DEMETRIUS PHALEREUS

und

DIE STADT ATHEN

INAUGURAL-DISSERTATION

(EINE HISTORISCHE STUDIE)

ZUR

ERLANGUNG DER DOCTORWÜRDE

DER

Hohen Philosophischen Facultät der Univerität Erlangen
vorgelegt,

(den 26 Juli 1877)

VON

Dr CONSTANTIN A. PAPASIS
AUS
CHIOS

ALEXANDRIEN
TYPOGRAPHIE J. C. LAGOUDAKIS
1893

Τῌ ΜΑΚΑΡΙᾼ ΣΚΙᾼ

ΑΝΔΡΕΟΥ Ζ. ΜΑΜΟΥΚΑ

ΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΤΟΔ' ΕΥΓΝΩΜΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΨΑΣ

DEMETRIUS PHALEREUS

und

DIE STADT ATHEN

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐποχὴ τοῦ βίου Δημητρίου τοῦ Φαληρέως φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ τῶν ἀσημοτάτων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, δι' ὃ καὶ τῆς μεγίστης δεῖται φροντίδος καὶ ἐπιμελείας, ὅπως τις, τό τε πρόσωπον ἐναργέστερον καὶ ἀκριβέστερον διαγράψας, καὶ τὰς ἀσθενείας τοῦ Δήμου, οὗ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ὁ ἀνὴρ προέστη, ἀνερευνήσας καὶ ὑποδείξας, αἵτινες κατ' οὐδὲν κωλυθεῖσαι τὴν νέκρωσιν τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας τὸν θάνατον ταχύτερον ἐπήνεγκον, δυνηθῇ οὕτω ν' ἀποφήνηται γνώμην ἀσφαλῆ εἰς ἀκριβῆ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐκτίμησιν.

Ἀλλὰ πολλάκις εἷς ἀνὴρ (κατὰ τοὺς λόγους τοῦ σοφοῦ Καρόλου Γουλιέλμου Οὐμβόλδου), ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐποχὴν συμπάντων τῶν συγχρόνων· τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει μάλιστα ἐνταῦθα· ὁ δ' ἀναλαμβάνων τοῦ Δημητρίου τὸν βίον νὰ συγγράψῃ, ἀναλαμβάνει τὴν συγγραφήν, τὴν παράστασιν, τὴν περιγραφὴν τ ο ῦ χ α ρ α κ τ η ρ ι σ μ ο ῦ τ ῆ ς σ υ γ χ ρ ό ν ο υ ἐ π ο χ ῆ ς.

Τοῦτον τὸν χαρακτηρισμὸν ἢ μᾶλλον τὸν ἄνδρα τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἐποχῆς νὰ διαγράψωσι πολλοὶ ἐπεχειρίσθησαν τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων. Ἀλλὰ τῶν μὲν αἱ συγγραφαὶ δὲν περιῆλθον μέχρις ἡμῶν· (1) ὀλίγαι δέ τινες ἁπλῶς εἰδήσεις τῇ δε κἀκεῖσε παρά τισι διεσπαρμέναι ἀπαντῶσι, π. χ. Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ, Πλουτάρχῳ, Ἀθηναίῳ, Παυσανίᾳ, Διογένει τῷ Λαερ-

(1) Πρβλ. Ἀθήν. ΙΓ'. σελ. 567, ἔνθα λέγεται «Ἀσκληπιάδης εἴρηκεν ὁ τοῦ Ἀρείου ἐν τῷ περὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως συγγράμματι» ὅπερ δυστυχῶς ἀπώλετο

τίῳ, Κικερῶνι, καὶ ἄλλοις· τῶν δὲ νεωτέρων, οἱ μέν τινες βραχυτάτας καὶ ἀτελεῖς περὶ Δημητρίου γνώμας ἀπεφήναντο, ἅς ἕτερος παρ' ἑτέρου ὡς τὰ πολλὰ συνέγραψαν, οἱ δέ τινες τοσοῦτον γενικὰς καὶ ἀορίστους, ὥστε οὐδεμιᾶς αὗται ἔχονται ἀκριβείας, οὐδὲ πίστεως ἀξιοῦνται ἱστορικῆς, καὶ ταῦτα ἐν γενικοῖς συγγράμμασιν· οἱ δέ, οἱ καὶ μᾶλλον ἡμῖν ἐνδιαφέροντες, εἰσὶν οἱ ἰδίαν συγγραφὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιχειρισάμενοι, ὧν καταγράφομεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα. 1) M. Bonamy· οὗ ἡ συγγραφὴ παλαιωθεῖσα ἤδη, τὸ μὲν βραχεῖα τυγχάνει οὖσα, καὶ τῶν σπουδαιοτέρων οὐδόλως ἁπτομένη, τὸ δὲ καὶ ἐπιπολαίως τὰ πολλὰ παρερχομένη. 2) H Dohrn, οὗ τὸ ἀτελὲς καὶ παροδικὸν ἐπίσης περιττεῦον, τοῦ φιλοπόνου συγγραφέως ἁπλῶς τοὺς μόχθους ἀποκρύπτει εἰς θέσεων ἀρχαίων οὐκ ὀλίγων συνάθροισιν. 3) Herwieg· οὐδὲν περὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ Δημητρίου βίου πραγματευόμενος, βραχύτατα δέ τινα περὶ μόνης τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ, οὐδὲν ἕτερον ὄντα ἢ ἁπλῆ ἀρχαίων θέσεων καὶ μαρτυριῶν ἀναγραφή· 4) Christian Ostermann· οὗ ἡ συγγραφὴ τῶν προτέρων ἁπασῶν μείζονα φέρει ἀξίαν ἀναμφισβήτητον, καὶ τέλος 5) S. J.

---

(1) Ἴδ. Mémoires de la Litterature de l' Akad. Royale—Paris 1833. Tom. VIII σελ. 157 ἐκεῖ εὕρηται ἡ πραγματεία Vie de Démétrius de Phalère.

(2) Commentatio historica de vita et repus Demetrii Phalerei Peripatetici Kiliœ 1825.

(3) Abhandlung über Demetrius Phalereus Schriften etc—Programm des Gymnasiums zü Rinteln—1850.

(4) Pars I. commentationis de Demetrii Phalerei vita rebus gestis et scriptorum reliquiis—Programm des Gymnasiums zü Hersfeld—1847.

(5) Mémoire sur Démétrius de Phalère, considéré comme orateur, homme d' Etat, érudit et Philosophe—ἐν τοῖς Mémoires couronnées de l' Akad. Royale, tom. XXIV.—Bruxelles —1052.

Legrand καὶ F. Tychon· ὧν τὸ ἔργον πολλὰ μὲν ἔχει τὰ προσόντα, πολλὰ δὲ καὶ τὰ ἐλαττώματα· διότι οἱ δύο οὗτοι Γαλάται τὸ ὅλον τῆς ἐργασίας ἑαυτοῖς διαμερισάμενοι κατώρθωσαν μὲν ὄντως ἐν πολλοῖς νὰ συμπληρώσωσι χάσματά τινα τῆς τοῦ Φαληρέως ἱστορίας, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν πολλοῖς ἥμαρτον, ὅπου δὲ ὑπερηφάνως εἰς μέσον παρίστανται νέαν τινα ἀποφαινόμενοι γνώμην, ἐκεῖ παντελῶς ἀποτυγχάνουσι ἅμα ἀσκόπως μακρηγοροῦντες. — Ὄντως δὲ θαυμαστὸν ὅτι τῶν συγγραφέων τούτων οὐδεὶς ἐπηκολούθησεν ὅ,τι ὁ σοφὸς W. Humbold (1) ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην λέγει· καὶ θαυμαστὸν πῶς καὶ αὐτὸς ὁ κ. Ostermann μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων στεφάνους ἐπαίνων εἰς τὸν Δημήτριον, ὡς εἰς ἥρωα πανταχοῦ ἀξιάγαστον συρραπτόντων, σχεδὸν ἀείποτε τὸν ἄνδρα ἐξυμνεῖ, ὡσανεὶ μᾶλλον περὶ συγγραφῆς λόγου πανηγυρικοῦ οὐχὶ δὲ ἱστορικῆς προὔκειτο ἀληθείας (2). Καθ' ἡμᾶς τῷ λόγῳ προϊόντι δειχθήσεται πᾶν τοὐναντίον ἢ ὡς ὁ ἥρως ἡμῶν μέχρι τοῦδε διεγράφη, τοσοῦτον δηλ. καταкριτέος, ὅσον καὶ ὁ τότε Δῆμος τῶν Ἀθηναίων· οὕτω δ' ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποδείξωμεν ἔτι καὶ νῦν ὀρθῶς ἔχον ὅ,τι ὁ Niebuhr (3) ἀπό τινος εἶπεν «Meiner Ueberzeugung nach ist er (Demetrius) niht anerkannt, wie er es verdient». Εἰ καὶ ἀποδεχόμεθα ὅτι ἐγράφησάν τινα περὶ τοῦ ἥρωος ἡμῶν καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀξίας οὐ σμικρᾶς ἐν γενικοῖς τισὶ τῆς ἱστορίας συγγράμμασι, καὶ κρίσεις δέ τινες ὀρθαὶ καὶ σπουδαῖαι, πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ προτε-

---

(1) Ueber die Aufgabe des Geschichtschreibere. Abhandl d. Kònigl. Preussisch. Akademie dor Wissenschaften 1820—1821 σελ. 305.

(2) Ἴδ. Λουκιανοῦ «πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν» § 7—9 καὶ 39.

(3) Vorträge ùder alte Geschichte τόμ. Β'. 3 σελ. 103.

λευταίου τῶν μνημονευθέντων συγγραφέων Ostermann, ὅμως πάλιν πεπείσμεθα, ἅπαντα τὰ μέχρι τοῦδε περὶ Δημητρίου καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ γραφέντα διεξιόντες καὶ τὰς εἰδήσεις πάσας τῶν ἀρχαίων μελετήσαντες, ὅτι οὔτ' ἐτιμήθη ὁ ἀνὴρ, οὔτε κρίσις περὶ αὐτοῦ, ὡς ἔδει, ἐγένετο. Ἀναλαμβάνοντες δὲ καὶ ἡμεῖς τὸ ἔργον τοῦτο οὐ σμικρὰς προβλέπομεν τὰς δυσκολίας· διότι, ὡς εἴπομεν, καὶ τῶν ἀρχαίων αἱ εἰδήσεις εἰσὶν οὐχὶ πολλαί, ἀλλ' ἐλλιπέσταται καὶ πολλάκις καὶ ἀλλήλαις ἀντιφατικαὶ καὶ τῶν νεωτέρων αἱ σκέψεις καὶ γνῶμαι ἔτι περιπλοκώτεραι καὶ ἀντιφατικώτεραι· ὁ δὲ καλὸς κἀγαθὸς Πλούταρχος δυστυχῶς δὲν ἀπέδωκε τῷ Δημητρίῳ τὴν τιμήν, ἧς τοὺς ἥρωας αὐτοῦ ἠξίωσε, τοὺς βίους αὐτῶν συγγράψας, ἵνα ἔχωμεν μαρτυρίας πιστοτέρας καὶ βεβαιοτέρας· ἀλλ' ὅμως πάλιν καὶ νῦν πρὸς τὸ ἔργον παρορμᾷ ἡμᾶς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο οὐ τοσοῦτο τοῦ ἀνδρὸς ἡ σημασία, ὅσον ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη καταληφθεῖσα ἀνωτάτη τῆς πολιτείας ἀρχή, ἐν γένει δ' ὁ πολιτικὸς αὐτοῦ βίος, οὗ τὰ ἐπακόλουθα, νομίζομεν, καὶ μόνα καιρίαν τῇ πατρίδι κατήνεγκον πληγήν, τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομιας τὸν θάνατον νὰ ἐπαγάγῃ δυνηθεῖσαν. Διὸ ἡμεῖς μὲν μέλλομεν νὰ διαλάβωμεν κυρίως περὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ Δημητρίου βίου μέχρι τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν φυγῆς αὐτοῦ· τὰ δ' ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἅμα καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων συγκαταριθμουμένων, ἐπὶ τοῦ παρόντος παραλείπομεν μὴ καλοῦντος τοῦ σκοποῦ, καὶ ἐν ἑτέρᾳ δυνάμενα συγγραφῇ νὰ συμπεριληφθῶσιν. Ὅπως δ' ὅσον οἷόν τε κάλλιον παραστήσωμεν τὸ προτιθέμενον, διαιροῦμεν τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν 42 ἐτῶν, ἅτινα ὁ Δημήτριος ἐν Ἑλλάδι διέτριψεν, εἰς τρία μέρη ὡς ἑξῆς:

Α'.

Ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Δημητρίου μέχρι τῆς 115, 3 Ὀλυμπιάδος, ὅτε κατεστάθη Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀθηνῶν.

Β'.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπιμελείας μέχρι τῆς εἰς Θήβας φυγῆς αὐτοῦ· ἤτοι ἀπὸ τῆς 115, 4—118, 2 Ὀλυμπιάδος· καὶ

Γ'.

Ἀπὸ τῆς εἰς Θήβας μέχρι τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν φυγῆς αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τῆς Ὀλ. 118, 2—120, 2.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἐνταῦθα πρὸ παντὸς ἄλλου λεκτέον, ὅτι ὅπως τύχωμεν κάλλιον τοῦ σκοποῦ, ὃν προεθέμεθα, δέον τῶν Ἀθηνῶν τὴν σύγχρονον ἱστορίαν νὰ ἐξετάσωμεν· πρὸς τοῦτο δὲ διαιροῦμεν αὐτὴν εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μὲν α΄. κυρίως ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς τῆς Κρανῶνος παρεκτεινόμενον ἀμέσως ἐνταῦθα ἐξετάσομεν· τὸ δὲ β΄. ἐν τῷ μέσῳ τῆς μελέτης ἡμῶν, ὅτε ὁ Δημήτριος εἰς τὰ πρῶτα ὑψοῦται τῆς πολιτείας ἀξιώματα· τὸ δὲ γ΄. περὶ τὸ τέλος αὐτῆς, ὅτε ὁ Δημήτριος ἔφευγεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον μετὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν θέματος τὴν σύγχρονον συναναμιγνῦντες ἐποχὴν πράττομεν ὀρθὰ καὶ σκόπιμα· διότι, ὅπως τὴν ἀξίαν τοῦ Δημητρίου κάλλιον κατανοήσαντες ἐκτιμήσωμεν, ἅμα δὲ καὶ τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐνεργείας αὐτοῦ ἁπάσας καταμάθωμεν, δέον ὅπως ὅσον οἷόν τε ἀκριβέστερον τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας γνῶμεν, ἐν ᾗ τὰς πρώτας ἐντυπώσεις ἔλαβεν, ἀνετράφη καὶ ἐπολιτεύσατο ἀνὴρ γενόμενος.

Ἀλλ' εἰ καὶ μηδόλως σκοποῦμεν, μηδ' ἁρμόδιον κρίνομεν συστηματικὴν τῆς ἐποχῆς ἐνταῦθα ἱστορίαν νὰ συγγράψωμεν, οὐχ' ἧττον ὅμως ἀναγκαῖόν πως ν' ἀνερευνήσωμεν τῆς κοινωνίας τὴν κατάστασιν, ζωηρόν τινα αὐτῆς χαρακτηρισμὸν διαγράφοντες, ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ α΄. μέρος, βραχεῖαν καὶ γενικὴν τῶν Ἀθηνῶν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ἐν Χαι-

ρωνεία μέχρι τῆς ἐν Κρανῶνι μάχης. (1) Πρὸς τοῦτο δὲ πάλιν θεωροῦμεν κατάλληλον νὰ συναθροίσωμεν ἁπλῶς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως (2) κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὰ παρὰ πάντα τὰ λοιπὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς θέσιν καὶ ἠθικὴν ἀξίαν καταδεικνῦντα. Ἐν ἄλλαις λέξεσι καλὸν θεωροῦμεν νὰ παραστήσωμεν ἐνταῦθα ὅσον οἷόν τε ἐν ὀλίγοις τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἀξίαν τῆς πόλεως, τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν αὐτῆς θέσιν ἐν τῷ πολιτικῷ κόσμῳ, νὰ ὑποδείξωμεν δὲ καὶ τὰ προσόντα, ἅτινα ἐδύναντο νὰ σώσωσιν αὐτὴν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπωλείας, ἣν ἀπό τινος ἀφανῶς μέν, ἀλλ' ὅμως ἤρξατο βαδίζουσα, ἂν παρίσταντο πάλιν εἰς μέσον ἄνδρες πολιτικὴν σύνεσιν κεκτημένοι. Καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον λοιπὸν προχωροῦντες ἅμα μὲν καταντήσομεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἀληθῆ ἐκτίμησιν τοῦ ἐπαίνου ἢ τῆς καταδίκης προσώπων τινῶν τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ἐν γένει, ἅμα δὲ ἀποδώσομεν ἑκάστῳ, καὶ τῷ Δημητρίῳ ἰδίᾳ, τὴν ἁρμόζουσαν θέσιν τῆς τιμῆς ἢ ἀτιμίας καθ' ἅπασαν τὴν μελέτην ἡμῶν ταύτην.

α. Ὑλικὴ κατάστασις τῆς πόλεως.

Εἰ καὶ ἀληθεύει ὅ,τι ὁ Ἰουστῖνος (3) συμφώνως τῷ Ἀττικῷ ῥήτορι Λυκούργῳ (4) λέγει ὅτι «κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς

---

(1) Ἀπὸ τοῦ Μεταγειτνιῶνος τοῦ ἔτους 338 (Ὀλ. 109, 2) μέχρι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τοῦ 322 (Ὀλ. 113, 2). Ἴδ. Πλούτ. Δημοσθ. ΚΗ'. 1. Κάμιλλ. ΙΘ'. 5. ὁπόθεν δῆλον ὅτι οὐ μόνον κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ ἡ ἐν Κρανῶνι μάχη συνέβησαν, τῇ ἑβδόμῃ Μεταγειτνιῶνος, ἤτοι μεταξὺ 2 Αὐγούστου καὶ 1 Σεπτεμβρίου. Ἴδ. Boeckh die Mondcyklen der Hellenen.

(2) Εὐνόητον ὅτι πᾶν τὸ περὶ Ἀθηνῶν ἐνταῦθα λεγόμενον ἰσχύει καὶ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ἥρωος ἡμῶν, τοῦ Φαλήρου, οὗ ἡ τύχη πάντοτε ἡ αὐτὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ τῆς πόλεως.

(3) Κεφ. Θ'. 3.—Ἴδ. καὶ Γροτίου ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μφρτ. γερμ. Moissner τόμ. στ'. σελ. 418.

(4) Ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους λόγῳ § 50, ἔνθα λέγεται τάδε· «ἅμα γὰρ οὗτοί τε (οἱ ἐν Χαιρωνείᾳ τελευτήσαντες) τὸν βίον μετήλλαξαν καὶ τὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς δουλείαν μετέπεσε· συνετάφη γὰρ τοῖς τούτων σώμασιν ἡ τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερία». — Ἴδ. καὶ Παυσ. Ἀττ. ΚΗ'. 3 Βοιωτ. στ'. 5.

ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἐτελεύτησε τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης ἥ τε δόξα τοῦ κυριαρχεῖν, καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη ἐλευθερία», ἐν τούτοις ὅμως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης μέχρι τῆς ἐν Κρανῶνι μάχης ἢ μᾶλλον μέχρι τῆς ὑπὸ Ἀντιπάτρου καταλήψεως τῆς Ἀττικῆς διὰ τῆς ἐν Μουνυχίᾳ φρουρᾶς, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ μεγαθύμου ῥήτορος Δημοσθένους (1) οὐδόλως ἐννοητέον ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἰδίᾳ δὲ ἡ Ἀττικὴ ὡς Μακεδονικὴ διῳκεῖτο ἐπαρχία, ἁπλῶς δὲ μόνον ὅτι ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσηται τοῖς Μακεδόσι τὰ πρωτεῖα (2), μάλιστα δὲ τῷ μεγάλῳ Ἀλεξάνδρῳ, ὅστις εἰ καὶ φρουρὰς ἔν τισι τῆς Ἑλλάδος πόλεσι κατέστησεν, ὅμως πάλιν ἐλευθέρους, δυναταί τις εἰπεῖν, ἀφῆκε τοὺς Ἕλληνας, πρὸ πάντων δὲ τὰς Ἀθήνας ἐξ εὐνοίας ἰδιαζούσης, καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον in statu quo ante (3).

Ἀλλὰ τῆς πόλεως τὴν θέσιν ταύτην λίαν πρὸ παντὸς ἀνύψωσαν μάλιστα ἐν γένει μὲν α.) τὰ ἄφθονα ὑλικὰ μέσα ἀπό τινος μάλιστα ἀρξάμενα ὑπέρογκα εἰς τὴν πόλιν νὰ εἰσρέωσι· καὶ β,') ἡ μεγάλη φήμη καὶ προτέρα δόξα τῆς πόλεως, ἣν παντὶ τρόπῳ καὶ νῦν ἔτι ἐμόχθουν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ διασώζωσιν ἀκέραιον. Ὄντως δὲ θαυμαστὸν παρίσταται ἡμῖν, ὅτι ἡ τῶν Ἀθηνῶν μάλιστα κατάστασις μετὰ τὴν τῆς Χαιρωνείας ἀτυχίαν ὑπὸ πολλῶν περιγράφεται ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις δεινὴ (4). — Ἀλλ' εἰδικὰ μαρτύρια ἀξιόπιστα τῆς ὑ λ ι κ ῆ ς εὐπορίας τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰσί:

1). Αὐτὴ ἡ τῶν δημοσίων χρημάτων διαχείρισις τοῦ φιλοπάτριδος Λυκούργου, οἰκονομολόγου θαυμασίου καὶ φιλελευθέρου ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν διατελέσαντος, περὶ ἧς τοσοῦτος παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς νεωτέροις γίνεται λόγος, τὸ μέγιστον ὄντως δυναμένης νὰ θεωρηθῇ ἔργον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὲρ τῆς πόλεως πραχθέν. Ὁ Λυκοῦργος δηλ. ἐπὶ

---

(1) Πλούτ. Δημοσθ. Γ'. 3. — Λαερτ. βιβλ. στ'. κεφ. β'. 44·
(2) Πλουτ. Δημοσθ. ΚΗ'. 1.
(3) Πλουτ. Κάμιλλ. ΙΘ'. 5. — K. Fr. Hermann Staatsalterthümer § 174.
(4) Kortum ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος τόμ. Β'. σελ. 374-5 καὶ ἀλλαχοῦ.

τρεῖς ὅλας τῶν Παναθηναίων περιόδους τῶν δημοσίων χρημάτων ἐπιστάτης διατελέσας, (ἤτοι κατὰ τὸ διάστημα ἐτῶν δώδεκα), κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίοδον ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι τὴν θέσιν ταύτην κατέχων, κατὰ δὲ τὰς δύο ἄλλας ὑπὸ τὸ τῶν φίλων αὐτοῦ ὄνομα (1), καταφανὲς τοῖς πᾶσι κατέστησεν, οἷον πλοῦτον, οἵαν ὑλικὴν ἀξίαν ἡ πόλις ἐκέκτητο. Γνωστὸς δὲ ταχέως καταστὰς οἷα καὶ αὐτὸς εἶχεν οἰκονομολόγου προσόντα, μέγαν μὲν σεβασμὸν εἰς ἅπασαν τὴν πόλιν ἐνεποίησε, θαυμασμὸν δὲ τοσοῦτον διήγειρεν, ὥστε ἡ μὲν πίστις αὐτοῦ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν μεγάλων ἐκείνων θησαυρῶν, καὶ ἡ τιμιότης, ὥς ποτε ἡ τοῦ Περικλέους, κατέστη ἀπρόσβλητος, παρὰ τὸν ἰσχύοντα δὲ νόμον (2) ἐν τῇ αὐτῇ λειτουργίᾳ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἀδιάσειστος διετέλεσε. Καὶ ὄντως ὁ ἀνὴρ μέγα ἀναλαβὼν ἔργον, διεξήγαγεν αὐτὸ θαυμασίως πρὸς μείζονα ἁπάντων ἔκπληξιν· διότι διὰ πρωτοφανῶν φορολογικῶν νόμων (3), ἅμα δὲ διὰ τῆς ἀγρύπνου καὶ ἀκαμάτου ἐπιστασίας αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ συνάγηται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τακτικὸν εἰσόδημα ἐτήσιον διπλάσιον ἢ πρότερον, ἤτοι τάλαντα 1,200, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς 1,886,000 ταλλήρων γερμανικῶν· ἤτοι περὶ τὰ 7,544,000 δραχμῶν νέων· κατὰ δὲ τὸ δωδεκαετὲς διάστημα τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ ὑπουργείας εἰσέπραξεν ὁ Λυκοῦργος 18,900 ταλάντων, ἤτοι περίπου τὸ ὀγκῶδες ποσὸν τῶν 100 ἑκατομμυρίων νέων δραχμῶν (4). Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ἀπὸ τῶν πλουσίων ἰδιωτῶν κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου τάλαντα 650 (5). Ταῦτα δὲ πάντα τὰ εἰσοδήματα μετ' ἐπιμελείας μὲν κατ' ἔτος νὰ

---

(1) Boeckh. Urkunden über d. Seewesen, σελ. 71—2.

(2) Boeckh. Staatshaushaltung der Athener τόμ. Α'. σελ. 223—4 ἔκδ. Β'.

(3) Ὁποῖοί τινες οὗτοι ἐγένοντο εἰδικώτερον ἀγνοοῦμεν οὐδεμιᾶς περισωθείσης μαρτυρίας περὶ αὐτῶν.

(4) Ἴδε περὶ τῆς σχέσεως τοῦ παλαιοῦ νομίσματος πρὸς τὸ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς παρὰ Boeckh Sth. τόμ. Α. σελ. 5—47 καὶ Hermann Staatsalterth. Schömann, ὁμοίως.

(5) Δηλ. περὶ τὸ 1 ἑκατομμ. ταλλήρων Boeckh Sth τόμ. Α. σελ. 569 καὶ ἀλλαχοῦ.

συνάγη ἐγίνωσκεν, ἄριστα δὲ καὶ καταλληλότατα ὑπὲρ τῆς πόλεως νὰ δαπανᾷ, τὰ μὲν κυρίως εἰς ἐξοπλισμὸν καὶ ὀχυρώσεις, τὰ δὲ καὶ πρός καλλωπισμὸν τῆς πόλεως θαυμάσιον· διότι πρῶτον μὲν βλέπομεν, ὅτι τοσαῦτα αἱ Ἀθῆναι ἐκέκτηντο πλοῖα, ὅσα πρότερον μόνον ἐπὶ τῆς μεγίστης αὐτῆς ἀκμῆς (1) καὶ ἔτι πλείονα δηλ. τριήρεις 400, ἐν παντοίοις μὲν λιμέσι σταθμευούσας, κατὰ πάντα δ' ἑτοίμους πρὸς πόλεμον καὶ πρός ὑπεράσπισιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορείου, προσέτι δὲ καὶ καθ' οἵων δήποτε ἐμπορικῶν κινδύνων ἀπὸ τῶν πειρατῶν· καὶ αἱ ἄλλαι δὲ πολεμικαὶ παρασκευαὶ καὶ αἱ λαμπραὶ προμήθειαι τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτηδείων τοσαῦται ἐγένοντο ὅσαι οὐδέποτ' ἄλλοτε· καὶ βελῶν μὲν ἡτοίμασε χιλιάδας πεντήκοντα, ἀσπίδων δ' ἀριθμὸν ἀνάλογον· ἐμεγέθυνε ναυστάθμους καὶ νεώρια, ἀνεκαίνισε τὰ παλαιά, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα διεπράξατο ἔργα ὑπὲρ τῆς πόλεως χωρὶς ἐπιβαρύνσεως ἐπαισθητῆς τῶν φορολογουμένων· ἀλλὰ καὶ ἡ μεγίστη οἰκοδομὴ τῆς νέας σκευοθήκης, ἡ ὑπὸ τὸν Εὔβουλον ἀρξαμένη, δύναται κατ' οὐσίαν νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὴν 112, 3, Ὀλυμπιάδα ὡς τετελεσμένη· (2) εἶτα δὲ ἕτεραι λαμπραὶ καλλωπιστικαὶ τῆς πόλεως οἰκοδομαί, ὧν αὐτὸς ἐπεστάτησεν ὁ Λυκοῦργος, καὶ δι' ἃς οὐ μικρὰ κεφάλαια ἐδαπανήθησαν, μνημονεύονται, τὸ Διονύσου θέατρον, τὸ Παναθηναϊκὸν στάδιον, τὸ ἐν Λυκείῳ Γυμνάσιον, ἡ Παλαίστρα καὶ ἄλλα τινά. Μετὰ ταῦτα δὲ πάντα πάλιν κατελείποντο περισσεύματα, ὧν χρῆσιν (ὁ Λυκοῦργος) ἐποιεῖτο εἰς διακόσμησιν τῶν ναῶν καὶ πλουτισμὸν τῶν ἱερῶν αὐτῶν σκευῶν· οὕτω καθιέρωσε τῇ Ἀθηνᾷ Νίκας χρυσᾶς, καὶ ἕτερα σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ «κόσμον χρυσοῦν ἑκατὸν κανυφόρων». Τούτων δ' ἁπάντων μάρτυρας ἀξιόχρεως ἔχομεν τὸν Πλούταρχον (3)

(1) Ἴδε Θουκυδ. βιβλ. Α΄. 90—118 κυρίως δὲ Β΄. § 13.

(2) Boeckh d. Seewesen σελ. 69.

(3) Ἐν Βίοις δέκα ῥητόρων Ζ΄. Λυκοῦργος 2—6· ἐνταῦθα λέγεται «Ἐπολιτεύσατο ἐπιφανῶς καὶ λέγων καὶ πράττων, καὶ δὴ πιστευσάμενος τὴν διοίκησιν τῶν χρημάτων· ταμίας γὰρ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς πενταετηρίδας (?) ταλάντων μυρίων τετρακισχιλίων ἤ, ὥς τινες, μυρίων ὀκτακισχιλίων ἑξακοσίων πεντήκοντα, τὸ μὲν πρῶτον αἱρεθεὶς

καὶ τὸν Περιηγητήν. (1)

Τοσούτων κεφαλαίων συνάθροισις, τοσούτων ἑκατομμυρίων δαπάναι, τοσαῦται προπαρασκευαὶ κτλ. οὐδὲν ἕτερον καταδεικνύασιν ἀλλ' ἢ τὰ μεγάλα ὑλικὰ μέσα, ἅτινα πρόχειρα μὲν εἶχεν ἡ πόλις, νῦν μάλιστα ὅτε μείζων πλοῦτος καὶ ἐξ Ἀσίας συνέρρεεν ἢ πρότερον· ὅπως ὅμως συναγωνται καὶ χρησιμοποιῶνται ἦν χρεία ἀνδρῶν συνετῶν, φιλοπατρίδων, ὅλως δὲ τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ καθήκοντι αὐτῶν ἀφω–

αὐτὸς, ἔπειτα τῶν φίλων ἐπιγραψάμενός τινα, αὐτὸς ἐποιεῖτο τὴν διοίκησιν..... ἀεὶ τ' ἐφεστὼς τοῖς ἔργοις διετέλεσε καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. Καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν χειροτονηθεὶς, πολλὰ τῆς πόλεως ἐπηνώρθωσε· καὶ τριήρεις παρεσκεύασε τῷ δήμῳ τετρακοσίας, καὶ τὸ ἐν Λυκείῳ Γυμνάσιον ἐποίησε καὶ ἐφύτευσε, καὶ τὴν Παλαίστραν ᾠκοδόμησε, καὶ τὸ ἐν Διονύσου θέατρον ἐπιστατῶν ἐτελεύτησε..... πομπεῖά τε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ τῇ πόλει κατεσκεύασε καὶ νίκας χρυσᾶς· πολλὰ δ' ἡμίεργα παραλαβὼν ἐξετέλεσε κτλ.» Ἐν δὲ στίχῳ κέ. «τὸ μέγιστον, χίλια διακόσια τάλαντα προσόδου τῇ πόλει κατέστησε πρότερον ἑ ξ ή κ ο ν τ α προσιόντων.» Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι, ἡ λέξις ἑ ξ ή κ ο ν τ α φαίνεται ἡμῖν ὅλως ἀπίθανος, ἀφ' οὗ μάλιστα οὐδ' αἱ Ἀθῆναι μόναι, πολὺ δ' ἧττον ἡ Ἀττικὴ ὁλόκληρος, ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Χαιρωνέως ὡς ἡ χώρα ἐννοουμένη, ἐξ ἧς αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος πρόσοδοι ἐγίνοντο, ἔφερόν ποτε 60 μόνον τάλαντα, ποσὸν ἐλάχιστον πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως· διὸ πιθανὴ λίαν καὶ ὀρθὴ ἡ τοῦ ἑ ξ ή κ ο ν τ α εἰς ἑ ξ α κ ό σ ι α μετατροπὴ ὡς καὶ ὁ Schaefer ἄριστα παρετήρησεν. Ἴδε καὶ Boeckh Sth τόμ. Α'. σελ. 573 καὶ 765.

(1) Ὁ δὲ Παυσανίας ἐν Ἀττικῶν ΚΘ'. 16, λέγει: «Λυκούργῳ δ' ἐπορίσθη μὲν τάλαντα εἰς τὸ δημόσιον πεντακοσίοις πλείονα καὶ ἑξακισχιλίοις ἢ ὅσα Περικλῆς ὁ Ξανθίππου συνήγαγε· κατεσκεύασε δὲ πομπεῖα τῇ Θεῷ καὶ Νίκας χρυσᾶς καὶ παρθένοις κόσμον ἑκατὸν, ἐς δὲ τὸν πόλεμον ὅπλα καὶ βέλη καί τετρακοσίας ναυμαχοῦσιν εἶναι τριήρεις· οἰκοδομήματα δ' ἐπετετέλεσε μὲν τὸ θέατρον ἑτέρων ὑπαρξαμένων, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ πολιτείας ἃ ᾠκοδόμησεν, ἐν Πειραιεῖ νεώς εἰσιν οἶκοι καὶ πρὸς τῷ Λυκείῳ καλουμένῳ Γυμνάσιον· ὅσα μὲν οὖν ἀργύρου πεποιημένα ἦν καὶ χρυσοῦ Λαχάρης καὶ ταῦτα ἐπώλησε τυραννήσας· τὰ δὲ οἰκοδομήματα καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι ἦν.» —Ὁποῖον ποσὸν ὁ Ξανθίππου συνήγαγεν ἴδ. Onke n. Athen u. Hellas μέρ. Β'. κεφ. γ'. σελ. 36 καὶ Boeckh Sth Α'. σελ. 583—4 ὅθεν καὶ ἑτέρας ἀρυόμεθα μαρτυρίας τῆς ὀρθῆς διορθώσεως τῆς τοῦ Πλουτάρχου λέξεως «ἑξήκοντα» διὰ τῆς «ἑξακόσια.»

σιωμένων, καὶ τὴν τῆς πατρίδος σεβόντων ἐλευθερίαν, οἷος ὁ Λυκοῦργος (1). Ἀλλὰ τοιοῦτοι δυστυχῶς ὁσημέραι μᾶλλον ἐσπάνιζον, μέχρις οὗ σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος Δημοσθένους, ἅπαντες ἠφανίσθησαν μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἡ ἐλευθερία (2), ὡς ἐροῦμεν κατωτέρω ἐκτενέστερον.

2) Ἑτέρα ὑλικὴ εὐπορία τῆς πόλεως, εἰ καὶ προσωρινὴ ἄλλως, δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πλοίων, καὶ τῶν χρημάτων, ἅτινα μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἅρπαλος ἐξ Ἀσίας ἐκόμισε (3). Τούτων τινὰ μὲν ὑπὸ τῶν δικηγορίσκων τῆς ἐποχῆς ἠρπάγησαν, ἀλλ' ὅμως τὸ μεῖζον αὐτῶν μέρος πρὸς τὸ τῆς πόλεως συμφέρον φαίνεται σωθέν, ὡς εὐκόλως συμπεραίνει τοῦτό τις ἐκ τοῦ τόπου τοῦ Διοδώρου ἐν βιβλίῳ ΙΗ'. κεφ. 9, πρὸς ὃν καὶ ὁ τοῦ Χαιρωνέως παραβλητέος ἐν Βίῳ Δημοσθένους ΚΗ'. 1.

3) Ἕτερον τῆς εὐπορίας τῆς πόλεως μαρτύριον τυγχάνει τὸ ἑξῆς· Ὁ Δημοσθένης προέτεινε τῷ δήμῳ κατὰ τὴν Ὀλυμπιάδα 111 (337 π.χ.) ἤτοι εὐθὺς μετὰ τὴν παρὰ τὴν Χαιρώνειαν ἀτυχίαν. (Ἴδε. Αἰσχ. 3. 27. 31 καὶ Δημοσθ. § 113

---

(1) Τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπουργείας τοῦ Λυκούργου ἔθηκεν ὁ Βοίκχιος (Urkunden über das Seewesen σελ 71—2. Sth. τόμ. Β'. σελ. 114—118) ἐν τῇ 109, 3—112, 3 ἢ 110, 3—113, 3 Ὀλυμπιάδι· τούτων τὴν μὲν πρώτην ὀλίγοι τινες παρεδέξαντο· οἷον ὁ Droysen ἐν τῇ αὐτοῦ συγγραφῇ Ueber die Echtheit der Urkunden in Demosthenes Rede περὶ στεφάνου σελ. 20 καὶ ἄλλοι· ἕτεροι δέ τινες τῆς δευτέρας εἰσὶ γνώμης, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ πλείους, οἷοι O. Müller in der Griech. Litteraturgeshichte, Kortum αὐτόθι τόμ. Γ'. σελ. 175 καὶ τόμ. Β'. σελ. 496· ὁ δὲ Γρότιος ἁπλῶς τὰς γνώμας ἁπάσας ἐκτιθέμενος ὑπὲρ οὐδεμιᾶς ἀποφαίνεται· τῶν τελευταίων τούτων τῆς γνώμης καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν μάλιστα διὰ λόγους ἱστορικούς, οἷοί εἰσιν ἡ ἐπαισθητὴ πολιτικὴ μετάστασις τῆς καταστάσεως τῆς Ἀθηναίων πόλεως πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνίᾳ μάχης καὶ μετ' αὐτήν, καὶ ἡ δεινὴ ταραχὴ καὶ ὁ φόβος αὐτῶν διὰ τὴν ἧτταν, φυσικώτατα καὶ εὐκολώτατα δυναμένη νὰ ἐπαγάγῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ οὐχὶ μερικάς, ἀλλὰ καὶ γενικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν νόμων καὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων. Ἴδ. καὶ Schaefer τόμ. Γ'. σελ. 15.

(2) Πλουτ. Δημοσθ. Γ'. 3.

(3) Διοδ. βιβλ. ΙΖ'. κεφ. 108. Πλουτ. Φωκ. ΚΑ'. 2.

καὶ Αἰσχ. 3, 23. 31.) ὅπως τὰ τῆς πόλεως τείχη ἐκ νέου ἀνοικοδομηθῶσι. Τὸ ἔργον ἅπαν κατ' ἀναλογίαν ἔδει νὰ διαιρεθῇ εἰς δέκα μέρη κατὰ τὰς δέκα φυλάς· τούτων δὲ πάλιν ἑκάστη νὰ ἐκλέξῃ ἑαυτῇ «τειχοποιὸν», ὅστις ἕτερόν τινα νὰ παραλάβῃ βοηθὸν ἐπικαλούμενον «θησαυροφύλακα», ὅπως ἀκριβῶς καὶ μετ' ἐπιμελείας διεξάγωνται ἥ τε ἐπιτήρησις τῆς ἀνοικοδομήσεως, καὶ τῶν δαπανῶν αἱ ἀποτίσεις καὶ οἱ ἀπολογισμοί. Ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτή, ὁ δὲ Δημοσθένης ᾑρέθη αὐτὸς «ἄρχων» ἅμα καὶ «τειχοποιὸς» ὑπὸ τῆς Πανδιονίδος φυλῆς (1). Τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπὸ τοῦ δήμου ψηφισθὲν, οὐδαμῶς μικρὸν μοὶ φαίνεται· διότι μόνος ὁ Δημοσθένης διὰ τὸ μέρος τοῦ τείχους, ὅπερ ἀνέλαβεν ὡς τειχοποιός ν' ἀνεγείρῃ, (ἦν δὲ τοῦτο τὸ τοῦ Πειραιῶς μόνου) παρέλαβεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου κατ' ἀρχὰς περὶ τὰ δέκα τάλαντα, ἤτοι περὶ τὰς 15 χιλ. ταλλήρων· καὶ οἱ λοιποὶ δ' ἐννέα ἕτεροι τειχοποιοὶ, ὑπονοεῖται, παρέλαβον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρηματικὰ ποσὰ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἀνάλογα. Ταῦτα δὲ παντα χωρὶς δημοσίων πόρων σημαντικῶν ἀδύνατον ἦν νὰ ψηφίζωνται καὶ ἐκτελῶνται.

4). Ἀλλὰ τῆς ὑλικῆς τῆς πόλεως δυνάμεως μαρτύρια δύνανται καὶ ἕτερά τινα ἱστορικὰ συμβάντα νὰ θεωρηθῶσιν· πρῶτον ἡ διηνεκὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μέριμνα ὑπὲρ τῆς τῶν Ἀθηναίων ἡσυχίας· δεύτερον τὸ τοῦ μεγάλου Μακεδόνος «πρόσταγμα,» ἅμα τὴν ψευδῆ μαθόντος φήμην «ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἀπεστάτησαν» ὅπως χίλιαι ναυπηγηθῶσι τριήρεις εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν χείρωσιν τῆς πόλεως (2)· τρίτον δὲ τὸ μέγα τῶν χρημάτων πλῆθος, τὸ ἀπὸ Μακεδονίας εἰσρέον, περὶ οὗ τοσοῦτος παρὰ τοῖς ῥήτορσι λόγος· καὶ τέλος τὰ θεωρικὰ ἐκεῖνα, περί ὧν αὐτὸς

---

(1) Αἰσχ. Γ'. 31.— Boeckh. Sth. Δ'. σελ. 288—9.

(2) Τὸ πρόσταγμα τοῦτο παρίσταταί πως ὑπερβολικόν· καὶ ὅμως, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι αἱ Ἀθῆναι τότε ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν πράγματι ἡ πρώτη κατὰ θάλασσαν δύναμις, φανήσεταί πως πιθανὸν καὶ οὐχὶ ὅλως ἀδύνατον.

Ἀρριαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. ἴδ. καὶ Ι'. 9, 3.

ὁ ἀκάματος Δημοσθένης τοσοῦτο μεγαλοπρεπῶς ὡμίλει, μέχρις οὗ καὶ ταῦτα κατέστησαν πόροι δημόσιοι ὑπὲρ τῆς πόλεως (1).

5) Ἑτέραν ὁμοίαν μαρτυρίαν ἔχομεν τὸν τοῦ Πλουτάρχου τόπον ἐν Βίῳ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ κεφ. Η'. 2. Ἐνταῦθα φίλος τις τοῦ Ἀντιγόνου προσφυέστατα καλεῖ τὰς Ἀθήνας «τῆς Ἑλλάδος ἀποβαθραν» τοῦ σημαντικοῦ τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐμπορικῆς ἀξίας ἕνεκα, οὐχὶ δ' ἁπλῶς τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς παρελθόντος καὶ τῆς φήμης, ὥς τινες κακῶς τὸ χωρίον ἐνόησαν.

6) Καὶ τέλος κυριωτάτη πηγὴ τοῦ πλούτου τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑλικῆς αὐτῆς προόδου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θεωρητέον τὸ θαυμάσιον καὶ λίαν ἐκτεταμένον αὐτῆς ἐμπόριον, ὅπερ κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα ἐτῶν τεσσάρων καὶ δέκα (ἀπὸ τοῦ ἔτους 337 μέχρι τοῦ 323) ηὐξήθη εἰς ἀκμὴν μεγίστην οὐδέποτε ὑπὸ πολέμων ταραχθέν. Εἰ καὶ ἄρχονται ἤδη ἀπό τινος βαθμηδὸν πόλεις ἕτεραι τὴν πρωτοβουλίαν καταλαμβάνουσαι καὶ ἐν τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ· εἰ καὶ ἄρχονται γιγαντιαίως αὔξουσαι ἡ Ῥόδος πρὸ παντὸς (καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια βραδύτερον), οὕτω δ' ἀλλαχοῦ τὸ τοῦ ἐμπορίου κέντρον παρασυρόμενον, ὅμως ἀδύνατον ὅλως ἦν εὐθέως ὁ Πειραιεὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι παντελῶς νὰ ἀπολέσωσι τὴν κατὰ θάλασσαν μάλιστα ἐμπορικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ δύναμιν, ἧς ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς φυσικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιτηδειότητος αὐτῶν πρῶτοι καὶ μόνοι κύριοι διετέλεσαν· οὐδὲ δυνατὸν ἦν ἀμέσως καταφανῆ νὰ γένωνται τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἱδρύσεως τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐμπορικῶν πόλεων· καὶ λοιπὸν αἱ μὲν νῆσοι Λῆμνος, Ἴμβρος, Σκῦρος καὶ Σάμος (2), τοῦ πρότερον ἐνδόξου θαλασσίου τῆς Ἀττικῆς κράτους λείψανα ἔτι διατελοῦσαι, ἐπωφελεστάτους παρεῖχον διὰ τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον καὶ ἀναγκαιοτάτους ἐμπορικοὺς σταθμούς· ἡ δὲ Σικελία

---

(1) Schaefer αὐτόθ. τόμ. Δ'. σελ. 188.
(2) Πλουτ. Ἀλεξ. ΚΗ'.-Διοδ. βιβλ. ΙΗ'. 8 καὶ 18.

πρὸς δυσμὰς, ἡ πρότερον διὰ τοῦ Τιμολέοντος ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς διασωθεῖσα (1), σημαντικωτάτην ἤδη ἀπετέλει ἀγορὰν ἐμπορικὴν, σταθμὸς οὐκ ἀχρηστότατος τοῖς εἰς Μασσαλίαν καταπλέουσιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ἐπιμελῶς ὡσαύτως ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν Ἀττικῶν νεῶν ἐποντοπορεῖτο (2)· ὅπως δὲ κατὰ τὰ μέρη τῆς θαλάσσης ταῦτα ἔτι μᾶλλον τὸ ἐμπόριον ἀκμάσῃ, Ἀττική τις ἀπεστάλη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους(3) ἀποικία, ἧς κυριώτατος σκοπὸς ἦν, ἵνα παράσχῃ τῇ Ἑλλάδι καθ' ὅλου τῶν Δημητριακῶν γεννημάτων μάλιστα λιμένα καὶ ἐμπόρειον (4).

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι τὰ τῆς ὑλικῆς εὐπορίας τῆς πόλεως οὐδόλως ταπεινὰ. πολὺ δὲ μείζονα τῶν προτέρων ἐποχῶν ἐγένοντο· διότι ἡ Ἑλλὰς, (ἵνα μόνον εἰς τοῦτο περισταλῶμεν,) ἅπαξ διὰ τοῦ Μεγ Ἀλεξάνδρου μετὰ τῆς Ἀσίας γνωρισθεῖσα, οὐκ ὀλίγα ὑλικῶς ἐπωφελήθη ἐξ αὐτῆς, μεγάλων ἀμοιβαίως ἐπίσης καρπωθείσης ἠθικῶς τε καὶ ἐπιστημονικῶς (5). Ἀλλὰ μεταβῶμεν εἰς

β΄. τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς πόλεως.

Ἡ τῶν Ἀθηναίων ἔνδοξος φήμη δικαίως διετηρεῖτο ἔτι ἄδολος καὶ σεβαστή· διότι ἀείποτε κατὰ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος χρόνους τὸ μὲν θάρρος αὐτῶν παρίσταται θαυμάσιον καὶ ὑπὸ τῶν δυστυχιῶν τῶν τότε ἀκατάβλητον (6), ἡ δὲ σταθερότης τῆς θελήσεως αὐτῶν καὶ τῶν τολμηρῶν αὐτῶν

---

(1) Πλουτ Τιμολ. ΚΘ΄. 3— Κουρτ. ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος τόμ. Γ΄.
(2) Schaefer αὐτ. τόμ. Γ΄. σελ. 272 κ. ε.
(3) Δηλ. Ὀλυμπ. 113, 4 πρὸ τῆς 10 Μουνυχιῶνος δηλ. τῇ 3ῃ Μαΐου τοῦ ἔτ. 324· ἴδ. Boeckh. αὐτόθ. καὶ Clint F. Hell.
(4) Boeckh Urkunden σελ. 457—468 ἔνθ' ἄριστα περὶ αὐτῆς τῆς ἀποικίας ὁ λόγος. Τὸ ἔργον τοῦτο, καίπερ ἀφανισθὲν εἰς τέλος, ἐπὶ ἔτη οὐκ ὀλίγα θαυμασίως ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ.
(5) Droysen. Der Hellenismus· εἰσαγωγὴ σελ. 4—5 κτλ.— Lübke ἱστορ. τ. τέχνης σελ. 156 κτλ. Zeller ἱστορ. Ἑλλην. φιλ. τόμ. Γ΄. μέρος α΄. σελ. 4--9 κ. ἑξ.
(6) Schaefer τόμ. Γ΄. σελ. 13 κ. ε.

ἀποφάσεων τὸ ἀδιάσειστον, καὶ μετὰ ταῦτα ἔτι θαυμασίως ἀκμάζουσι μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου ῥήτορος, ὅστις ἄριστα ἐγίνωσκε νὰ ἠλεκτρίζῃ ἀνεξαιρέτως σχεδὸν ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ πνεύματα τῶν κομψευομένων Ἀθηναίων, ὧν τὸ ἐπιχειρηματικὸν ἑκάστοτε καθίστησιν ἡμᾶς ἐκθάμβους (1), Ἀλλὰ ταῦτα λέγομεν οὐχὶ πρὸς τὴν μεγάλην παρελθοῦσαν ἐποχὴν τὴν πόλιν παραβάλλοντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων συγχρόνων πόλεων ἀξίαν καὶ θέσιν, ἐπιπροστιθέντες, ὅτι δικαίως ἐδύνατο ἔτι νὰ θεωρηθῇ καὶ κατὰ τὸ φρόνημα, ἂν μὴ ἡ πρώτη, οὐδεμιᾶς ὅμως ἄλλης ὑποδεεστέρα οὐδὲ τῆς μεγαθύμου καὶ ἀνδρείας Μακεδονίας ἐξαιρουμένης. Τῶν λόγων δὲ τούτων ἡ ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος καταδείκνυται ἔκ τινων συγχρόνων περιστάσεων καὶ συμβάντων ὧν κυριώτατά εἰσι τάδε:

1). Ἡ χαρά, ἣν λέγεται ὁ Φίλιππος ἐκδηλώσας μετὰ τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ εὐτύχημα, μόλις δυνάμενος νὰ πιστεύσῃ ὅτι πράγματι ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους (2).

2). Αὐτὴ ἡ πολιτεία, ἣν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἠσπάσθη, προκρίνας νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν καθ' ὁλοκληρίαν ὑποταγὴν τῶν Ἀθηναίων οὐχὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ συνετώτερον ποιήσας, διὰ τρόπου μαλακοῦ καὶ προσηνοῦς (3).

3). Ὁ ἀγαθὸς ζῆλος καὶ ἡ πρόθυμος τῶν Ἀθηναίων ἅμιλλα ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ὑπερασπίσεως ἔτι καὶ μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἧτταν, ὅστις πράγματι παρίσταται θαυμάσιος, ὁπότε μάλιστα τῆς πολιτείας ἀρχηγὸς ὁ Δημοσθένης ἔτι διετέλει καὶ οἱ τούτῳ συμπολιτευόμενοι· οἱ δὲ μόχθοι, οὓς

---

(1) Ἐγκυκλοπ. Ersch κ. Gruber τόμ. 80 σελ. 410--12.

(2) Πλουτ. Δημοσθ. Κ΄. 3--4· καὶ Schaefer ἐν ἀρχῇ τοῦ Γ΄. τόμου, ἔνθα καὶ οἱ τοῦ ἀτίμου Δημάδου ἐπιτυχεῖς ἄλλως λόγοι περὶ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ Ἀγαμέμνωνος καὶ Θερσίτου.

(3) Πολυβ. βιβλ. Ε΄. κεφ. 10 ὁλόκληρον.-Πλουτ. Φωκ. ΙΣΤ΄. 1·--Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁ Φίλιππος, φαίνεται, κατενόει ὅτι οἱ κίνδυνοι, οὓς εἶχε νὰ ὑποστῇ καὶ αἱ δυσκολίαι, εἰς ἃς ἔμελλε νὰ προσκόψῃ, ἂν ἐζήτει ἐν πᾶσι νὰ βιάσῃ τοὺς Ἀθηναίους, ἦσαν πράγματα οὐχὶ τοσοῦτον εὔκολα ἢ περιφρονητέα.

τότε κατέβαλλον, ὅπως διασώσωσι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, ὄντως θαυμαστότεροι ὑπάρχουσι. «Ταῦτα πάντα ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς, λέγει ὁ Schaefer (1) ἵνα παραδεχθῶμεν ὅτι, ἠθική τις πρόοδος τῶν πολιτῶν, καὶ δραστικότης οὐχὶ ἡ τυχοῦσα ἐκυριάρχει ἔτι τῶν πλείστων, ἂν μὴ ἁπάντων τῶν πνευμάτων τῆς ἐποχῆς» Ἡ δὲ μέχρι καὶ τῶν ταπεινοτάτων οἰκογενειῶν ἀνεξίτηλος διαμείνασα ἰδέα «τ ῆ ς π α τ ρ ῴ α ς τ ι μ ῆ ς κ α ὶ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ς» ἐνθουσιωδῶς ἀνύψου τὰ πνεύματα, πολλάκις καὶ εἰς ἔργα παρορμῶσα πάντη ἀπίστευτα καὶ ἀπροδόκητα (2). Ἔπειτα δ' αἱ ἀποφάσεις ἐκεῖναι, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς Φιλιππικοὺς τοῦ Δημοσθένους ἐπιψηφίζουσιν, οὐχὶ κοινὸν κηρύττουσι τὸ φρόνημα τῆς πόλεως· αὐτὴ δ' ἡ μεγάλη κίνησις τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὸ ἀτύχημα ἐν Χαιρωνείᾳ φαίνεται ὅτι καὶ τὸν Φίλιππον αὐτὸν τοσοῦτον κατεθάμβωσεν, ὥστε ἠναγκάσθη (ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον) νὰ δειχθῇ συγκατατιθέμενος εἰς ὅρους εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες μόλις εἰς ἡττηθέντας ἁρμόζουσιν, ὡς ὑπερμέτρως μαλακοὶ καὶ μετριώτατοι τυγχάνοντες.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου, ὅμοια συμβάντα τὴν ἠθικὴν τῆς πόλεως ἀξίαν μαρτυροῦντα καὶ τὸ φρόνημα αὐτῆς οὐχὶ ταπεινὸν, ἔχομεν ἐν γένει μὲν τὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁμοίαν τῷ πατρὶ πολιτείαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους (3), ἐν μέρει δέ:

4) Τὴν αὐτὴν ἣν καὶ πρότερον κίνησιν, τὰς πολεμικὰς ἀποφάσεις καὶ δημηγορίας καὶ παρασκευὰς τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες ἅμα τοῦ Φιλίππου θανόντος, ταχεῖς καὶ φοβεροὶ εἰς μέσον πάλιν ἀναφαίνονται, (4), ὁπότε ὁ μὲν Δημοσθένης ἔνθους παρορμᾷ τὸν δῆμον, ὅστις τὴν προ-

---

(1) Τόμ. Γ'. σελ. 15. Ἀριαν. ἀναβ. Γ'. 9, 3.
(2) Kortum τόμ. Β'. σελ. 475.
(3) Πλουτ. Φωκ. ΙΖ'. 4--5. Ἀλεξ. ΙΓ'. 1--3.--Διοδωρ. ΙΖ'. 15 ἐν τέλει.--Hermann Staatsalterthümer § 174.
(4) Becker γενικὴν ἱστορ. τόμ. Β'. σελ. 287.

τέραν πλήρη ἐλευθερίαν ν' ἀνακτήσηται ἐπιθυμῶν συνέρχεται εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ψήφῳ ἀποδέχεται, ἵνα γένηται θυσία τοῖς Θεοῖς εὐχαριστήριος διὰ τὸν Φιλίππου θάνατον, καίπερ τοῦ Φωκίωνος παντὶ τρόπῳ ἀντιλέγοντος καὶ ἀνθισταμένου (1). Ἂν δὲ θελήσωμεν ν' ἀποδεχθῶμεν τὸ τοῦ Διοδώρου χωρίον ΙΖ'. 3, ὡς ἀξιόπιστον, ὁ Δημοσθένης ἀρχηγὸς αὐτὸς πολιτικῆς μερίδος ἰσχυρᾶς, ᾐτήσατο τὴν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου συμμαχίαν τοῦ Ἀττάλου, ὅστις ὅμως, φοβούμενος, ἔπεμψε παραχρῆμα πρὸς τὸν μέγαν Μακεδόνα τὴν τοῦ ῥήτορος ἐπιστολὴν, καταπροδιδοὺς αὐτὸν οἰκτρῶς (2). Ἀλλα καὶ τὸν Πέρσην λέγεται ὁ Δημοσθένης προσκαλέσας ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ· ὅμως δὲ καὶ οὗτος ἀπηρνήσατο τὴν πρότασιν αὐτοῦ, ἐπιπροσθεὶς ὅτι οὐδὲ χρήματα πλέον ἀποστέλλει (3). Καὶ τέλος μόλις μετὰ τὴν τρομερὰν τῶν Θηβῶν καταστροφὴν ἐδυνήθησαν καὶ πάλιν ἐπί τινα μόνον χρόνον νὰ μείνωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἥσυχοι (4).

5) Μετὰ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν μετάβασιν, τὴν κοινὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπόφασιν τριήρεις ἑκατὸν κατὰ τῶν Μακεδόνων νὰ παρασκευάσωσι δι' αἰτίαν τοιαύτην· Ἴσχυε τότε διεθνής τις συνθήκη ἀπόλυτον διδοῦσα ταῖς πόλεσιν ἁπάσαις τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα ἐμπορεύωνται ἁπανταχοῦ, ἀπαγο-

---

(1) Πλουτ. Φωκ. ΙΣΤ'.

(2) Ὁ τόπος τοῦ Διοδώρου ἔχει ὧδε· «Ὁ δ' Ἀλέξανδρος πυθόμενος πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων μετεώρους εἶναι πρὸς καινοτομίαν εἰς πολλὴν ἀγωνίαν ἐνέπιπτεν. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ Δημοσθένους δημαγωγοῦντος τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἐξεχώρουν τοῖς Μακεδόσι, διαπρεσβεύσαντες δὲ πρὸς τὸν Ἄτταλον ἐν ἀπορρήτοις...... κτλ.

(3) Πλουτ Δημοσθ. Κ'. 4--5. Διοδ. ΙΖ'. 7. Αἰσχ. κατὰ Κτησιφῶντος κ. 88 σελ. 633--4. Ἐνόμιζε, φαίνεται, ὁ μέγας βασιλεὺς ὅτι οὐδεὶς πλέον φόβος τῶν Μακεδόνων ὑπάρχει, ἅμα τοῦ Φιλίππου θανόντος

(4) Διοδ. βιβλ ΙΖ'. κ. 8--15.--Τῶν Ἀθηναίων δὲ τὸ παράδειγμα καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἀείποτε τὸ ἀρχέβουλον αὐτῶν σεβόμενοι, ἀπεμιμοῦντο, μιᾶς μόνης περιπτώσεως ἐξαιρουμένης, τῆς τῆς στάσεως τοῦ Ἄγιδος τοῦ Β'., περὶ ἧς ὅμως ἴδε. Διοδ. κεφ. 63 τοῦ ΙΖ'. βιβλ. καὶ Γρότιον τόμ. ΣΤ'. σελ. 426 καὶ 443--7.--καὶ Manso, Sparta τόμ. Γ'. μέρ. ά. σελ. 249 κ. ἑξῆς.

ρεύουσα δ' ἐπ' ἀναλόγῳ τιμωρίᾳ νὰ βλάπτῃ ἡ ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ καθ' ὁποιονδήποτε τρόπον, ἀφαιροῦσα πλοῖόν τι ἢ ληστεύουσα ἢ καὶ τῆς πορείας ἁπλῶς αὐτὸ κωλύουσα (1). Ἀλλ' οἱ Μακεδόνες παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παντα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τὰ πλοῖα πεφορτισμένα κατασχόντες, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου ἔπλεον, καὶ σύραντες εἰς Τένεδον, ἐπὶ πολὺ κατεκράτησαν αὐτά· ὅτε δὲ διὰ ματαίων προτροπῶν, παρακλήσεων καὶ ἀπειλῶν αἱ ἄλλαι πόλεις αἱ Ἑλληνικαὶ οὐδὲν κατώρθωσαν, παρέστησαν εἰς μέσον καὶ αἱ Ἀθῆναι, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὰ μάλιστα ἐνδιαφερόμεναι, διότι καὶ ἐμπορικῶς ἡ πρώτη πόλις διατελοῦσα, μέγιστα εἶχεν ἐκεῖ παρὰ τὸν Εὔξεινον τὰ ἐμπορικὰ αὐτῆς συμφέροντα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ματαια τὸ πρῶτον ἐγείρασα παράπονα καὶ αἰτήσεις, ματην δὲ τοῖς Μακεδόσιν ἐγκαλοῦσα, ἔπειτα τέλος τοσοῦτον ἐξωργίσθη, ὥστε παραυτα τὴν ἐξόπλισιν ἑκατὸν ἀπεφάσισε τριηρέων, ὧν ναύαρχος ᾑρέθη Μενεσθεὺς ὁ Ἰφικράτους· τότε οἱ Μακεδόνες διὰ τῆς διαδηλώσεως, οὕτως εἰπεῖν, ταύτης φοβηθέντες, ἠλευθέρωσαν τὰ πλοῖα παρευθύς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συμφώνως τῷ Δημοσθένει (2) ὀρθῶς ὁ Γρατιος λέγει τάδε· «ἂν ἡ κατακράτησις τῶν πλοίων ἐπὶ βραχὺ ἀκόμη παρετείνετο, ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος ἐκπλεύσας θὰ εἶχεν ἤδη διὰ τῆς βίας τὰ δίκαια αὐτοῦ διεκδικήσει· ὥστε ἐπειδὴ αἱ Ἀθῆναι ναυτικῶς ἦσαν πλέον ἢ ὑπέρτεραι τῆς Μακεδονίας, ἡ ταύτης κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία θὰ εἶχε καταστραφῆ, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως λίαν θὰ ἔβλαπτε καὶ τὴν

---

(1) Ἴδ. Δημ. κ. Στεφ. § 73.

(2) Π. εἰρήνης σελ. 287. «Εἰς τοσοῦτον ὑπεροψίας ἦλθον, ὥστε εἰς Τένεδον ἅπαντα τὰ ἐκ τοῦ Πόντου πλοῖα κατήγαγον καὶ σκευωρούμενοι περὶ αὐτὰ οὐ πρότερον ἀφῆκαν, πρὶν ὑμεῖς ἐψηφίσασθε τριήρεις ἑκατὸν πληροῦν καὶ καθέλκειν εὐθύς .... ὃ παρ' ἐλάχιστον ἐποίησεν αὐτοὺς ἀφαιρεθῆναι τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν» ἴδε καὶ ἐν § 73--78 τοῦ περὶ Στεφάνου· ἔκδ. Δ'. τοῦ A. Westermann.

κατὰ γῆν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἐπιρροὴν» (1). Τοιαῦται πολεμικαὶ ἀποφάσεις καὶ τῶν ἀποφασισθέντων δ' ἐπιχειρίσεις καὶ διεξαγωγαὶ οὐκ ὀλίγαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπαντῶσιν, οὐδαμῶς ἀποδεικνύουσαι τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων ταπεινόν.

6). Τὴν πρὸς τοὺς Μακεδόνας συμπεριφορὰν αὐτῶν, ὁπότε πολεμική τις Μακεδονικὴ τριήρης καταπλεύσασα εἰς Πειραιᾶ παρέβη οὕτω συνθήκην τινὰ τοιοῦτόν τι κωλύουσαν (2). Ἐνταῦθα πάλιν αὐστηρότατα κατὰ τῶν Μακεδόνων παρίσταται ὁ Δημοσθένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δημηγορῶν, καὶ πικρῶς αὐτῶν τε καὶ τῆς αὐτῶν κυριαρχίας τῆς ἀνόμου καὶ αὐθάδου κατηγορῶν (3). Ἂν δὲ, ὥσπερ καὶ πρότερον, μὴ μετεχειρίσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι βίας μέσα καὶ ὅπλων, ὅμως πάλιν ἡ τοῦ δήμου ἐκκλησία παρίστησιν ἡμῖν τὸ θέατρον, ἐν ᾧ δημόσιαι ὑψοῦνται διαμαρτυρίαι καὶ πνεῦμα φιλελευθερίας καταφαίνεται (4).

7). Τὴν ἄρνησιν τῶν Ἀθηναίων, ὅπως μὴ παραδώσωσι τῷ Ἀλεξάνδρῳ τοὺς πρώτους ῥήτορας καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ φιλοπάτριδας στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄνδρας, τὸν Δημοσθένην, τὸν Λυκοῦργον, τὸν Ὑπερείδην, τὸν Πολύευκτον, τὸν Μοιροκλέα, τὸν Διότιμον, τὸν Ἐφιάλτην, τὸν Χαρίδημον καὶ εἴ τινας ἄλλους (5). Ἐνταῦθα ἀναγκαῖον ὄντως νὰ θαυμάσωμεν τὸ ἀποφασιστικὸν θάρρος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναιων (6), ὅστις καίπερ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὴν δεινὴν τῶν Θηβῶν ἔχων καταστροφὴν, οὐδόλως πάλιν ὤκνησε τοῦ ἰσχυροῦ νικητοῦ ν' ἀπορρίψῃ τὴν ἀπαίτησιν (7). Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι πρὸς τὴν ῥητορικὴν τοῦ Δημοσθένους δεινότητα οὐδεὶς ν' ἀντιστῇ ἐδύνατο,—ἰδίᾳ δὲ ὁ περὶ τοῦ

---

(1) Σελ. 431 τόμ. ΣΤ'.
(2) Περὶ ἧς ἴδε Γρότιον τόμ. ΣΤ'. σελ. 432.
(3) Δημοσθ. περὶ εἰρήνης σελ, 211.
(4) Ἴδε Γρότιον ΣΤ'. σελ. 433--4.
(5) Πλουτ. Δημοσθ. κεφ. ΚΓ'. 3--4 Ἀρριαν. Α'. 10.
(6) Λίβιον βιβλ. Θ'. κεφ. 18.
(7) Πλουτ. Ἀλεξ. ΙΑ'. 4--6.

λύκου μῦθος ὡς ὅρον συνθήκης κύριον παρὰ τῶν προβάτων τὴν τῶν κυνῶν παράδοσιν ἀπαιτοῦντος, εὐκόλως τὸν δῆμον κατέπεισεν, εἰ καὶ ὁ Φωκίων ἐκ τοὐναντίου διὰ λόγων τινῶν ἀληθῶν καὶ συνετῶν ὡς ἰσχυρὸν καὶ μέγαν καὶ ἀμάχητον παρίστη τὸν Ἀλέξανδρον, τὴν δὲ παράδοσιν τῶν ῥητόρων συμφερωτέραν (1),—ἐν τούτοις ὅμως ὁ θάρρους καὶ αὐταπαρνήσεως πλήρης πατριωτισμὸς, τῳόντι ἄξιος νὰ τιμηθῇ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν δεινὴν ταύτην περίπτωσιν,— μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Λυκούργου καταπολέμησιν τῶν λόγων τοῦ Φωκίωνος,— παμψηφεὶ σχεδὸν ἐξεδηλώθη ὑπὲρ τῆς μὴ παραδόσεως, μεθ' ὃ ὁ Ἀλέξανδρος εἴτε δι' ἀγάπην πρὸς τὴν πόλιν εἴτε διὰ σεβασμὸν, εἴτε καὶ νὰ καταλύσῃ θέλων τὰς πολεμικὰς καθ' ὅλου ἐπιχειρίσεις ἐν Ἑλλάδι, ὧν ἄγνωστος ὑπῆρχεν ἡ παράτασις καὶ διάρκεια, εἴτε μὴ ἐπιθυμῶν ἰδίᾳ μάλιστα κατὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐπεξέλθῃ, ἐνέδωκεν, ἀφοῦ οὔτε εἰς τὸν σκοπὸν οὔτε εἰς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ σχέδια ἡ τῶν Ἀθηναίων πολιορκία ἔκειτο (2). Οὕτω δὲ συνετῶς ποιήσας οὐδόλως εἰς τὴν ἀπαίτησιν αὐτοῦ ἐνέμεινεν, μεγαθυμότερος ἅμα καὶ ἑαυτοῦ ἀναδειχθείς (3).

---

(1) Πλουτ. Φωκ. κ. 9--17 Διοδωρ. ΙΖ'. 15.

(2). Αὕτη πιθανώτατον λίαν ὅτι μακρὸν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ χρόνον· διότι ἐκτὸς τῶν ἰσχυρῶν τῆς πόλεως τειχῶν, ἅτινα, ὡς ὑπεμνήσαμεν ἤδη, καὶ νεωστὶ εἶχον ἀνοικοδομηθῇ καὶ διορθωθῇ, ὑπῆρχε προσέτι καὶ στόλος πολὺ καλλίων καί ἰσχυρότερος τῆς Μακεδονίας. Παρεκτὸς δ' ὅτι τῆς ὅλης θαλάσσης ἦσαν ἔτι κύριοι οἱ Ἀθηναῖοι (ἴδε ὅσα περὶ αὐτῶν λέγει ὁ Γρότιος αὐτόθι) ἠδύναντο πάλιν, ὅτε ἤθελον νὰ λαμβάνωσι παρὰ τοῦ Πέρσου χρήματα καὶ ἄλλας παντοίας πολεμικὰς παρασκευὰς (ἴδ. Γροτ. αὐτ.)

(3). Πλουτ. Ἀλεξ. ΙΓ'. 1. «Ἀθηναίοις διηλλάγη (Ἀλέξανδρος) καίπερ οὐ μετρίως ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυστύχημα· καὶ γὰρ τὴν τῶν μυστηρίων ἑορτὴν ἐν χερσὶν ἔχοντες ὑπὸ πένθους ἀφῆκαν καὶ τοῖς φεύγουσιν (ἐκ Θηβῶν δῆλον ὅτι) εἰς τὴν πόλιν (τὴν ἑαυτῶν δηλ.) ἁπάντων μετεδίδωσαν τῶν φιλανθρώπων.» Ταῦτα παρεθήκαμεν ἐνταῦθα ὡς καταδεικνῦντα τὴν Ἀθηναίων μεγαθυμίαν, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἀπόφασιν θαρραλέως ν' ἀντιταχθῶσιν, εἰ τύχοι, κατὰ τοῦ Μακεδόνος. Ἴδ. καὶ Ἐγκυκλοπαιδ, Ersch. κ. Gruber τόμ. 80 σελ. 412. Αἰσχ. κατὰ Κτησιφῶντος σελ. 52ὂ.

8. Ἀπόδειξιν λαμπρὰν τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῆς πόλεως ἔχομεν καὶ τήνδε· ὅτι ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος οὐδέποτε ἐγκατέλειπεν ἄνδρα ἀντιμακεδονικόν, φιλελεύθερον, μεγαλόφρονα, οἷος ὁ Δημοσθένης. Ἰδοὺ τί ἐνταῦθα ὁ Γρότιος λέγει: *Εἰ καὶ ἡ σφαῖρα τῆς ἐνεργείας ἑκάστης Ἑλληνικῆς πόλεως καὶ ἑκάστου Ἕλληνος πολίτου ἤδη διά τῆς ἀκαταμαχήτου Μακεδονικῆς δυνάμεως διετέλει πως στενὴ καὶ συνεσταλμένη, ὅμως ἀείποτε παρέμενε τὸ αἴσθημα ὑπὲρ τῆς παρελθούσης πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τιμῆς .... ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ἐνθουσιώδης ἔρως πρὸς τούς ἡγέτας, τοὺς πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν, εἰ καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος, εἰς μέσον παραστάντας, διετέλει ἔτι ζωηρὸς ἅμα καὶ θερμός. Ἐν τοῖς ἀξιοσημειωτοτάτοις δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίαςκαταριθμεῖται καὶ τόδε, ὅτι καίπερ τοῦ Φιλίππου ἐν Χαιρωνείᾳ νικήσαντος, καίπερ δεινῆς τῆς τῶν Θηβῶν καταστροφῆς ἐπελθούσης, καίπερ βαρυτάτου νῦν μᾶλλον ἤ ποτε ἐπὶ τὰς Ἀθήνας τοῦ κινδύνου ἐπικρεμαμένου, μεθ' ὅλας τὰς ἐν Ἀσίᾳ χωρῶν ἀναριθμήτων κατακτήσεις, ἃς ἡ Περσικὴ δυναστεία εἶχε παραδώσει εἰς χεῖρας τοῦ Μακεδόνος βασιλέως, —ἐν τούτοις ὅμως πάλιν οὐδέποτε ἐδυνήθη νὰ καταπεισθῇ ὁ Ἀθηναϊκός δῆμος ν' ἀπεώσῃ τῶν κόλπων αὐτοῦ τὸν Δημοσθένην, ἢ νά μὴ ἐκφράσῃ τήν συμπάθειαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς πολιτείας τοῦ ῥήτορος. Ὅτι δ' ἀείποτε ἀθῴος ἐκηρύττετο καὶ μάλιστα μετὰ τιμῶν, τρανὴ ὑπάρχει αὕτη ἀπόδειξις τῆς σπανίας πίστεως καὶ εὐσταθείας τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἀθηναίων (1)*

9). Τὴν ταχεῖαν ἀπόφασιν καὶ ἀνδρικὴν ἐπιχείρισιν τῶν Ἀθηναίων πρὸ πάντων καὶ τῶν Αἰτωλῶν (2) κατὰ τοῦ γνωστοῦ τοῦ Μ Ἀλεξάνδρου ψηφίσματος, ὅπως κατέλθωσιν

---

(1). Τόμ. ΣΤ'. σελ, 652.

(2). Διοδ. ΙΗ'. 8. Γρότ. ΣΤ'. σελ. 668—9.—Becker Weltgesch τόμ. Β'. σελ. 335.

οἱ φυγάδες εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος (1). Αὐτὸ καθ' αὑτὸ τὸ ψήφισμα τοῦτο, καὶ ὁ δι' ὃν ἐξεδόθη σκοπὸς πείθουσιν ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς τῆς πόλεως καταστάσεως καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ φρονήματος αὐτῆς· διότι ἐπιστέλλων ὁ Μακεδὼν «*τὰ γράμματα*» ἐκεῖνα (2) οὐδὲν ἐσκόπει ἕτερον ἢ ὑπερνικήσας νὰ κατακλύσῃ διὰ τῶν φυγάδων τὰς ἀντιμακεδονιζούσας Ἑλληνικὰς πόλεις, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἀντιπάλων ἐπικινδύνους ἤδη παλιν τόσῳ μᾶλλον καθισταμένας, ὅσῳ πλέον ἐκεῖνος τῆς Ἑλλάδος ἐμακρύνετο· τοῦτο δὲ πάλιν ἐγένετο ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ἡ φήμη ἐφέρετο ὅτι «*οἱ Ἕλληνες ἄρχονται ἐξανιστάμενοι κατὰ τῶν καθεστώτων*·» ἢ, ὡς τότε ἐν Ἀθήναις ἐλέγετο, «*ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρῴας δόξης*» καὶ πλήρους ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ μυσαροῦ Μακεδ. ζυγοῦ (3). Ἀλλά, πλείω περὶ τοῦ «*διατάγματος*» τούτου καὶ τῶν ἀκολουθημάτων αὐτῷ ἐροῦμεν ἔνθα περὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ Φαληρέως βίου λόγος γίνεται. Ἐνταῦθα μνημονευτέον ἁπλῶς τῆς πράξεως, ὅπως ἔτι καταδειχθῇ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πάντοτε διετέλουν πρόθυμοι πάντα ν' ἀναλαμβάνωσι κίνδυνον πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν, ἅμα δὲ καὶ ἱκανοὶ νὰ φέρωσιν εἰς πέρας πᾶσαν ἐπιχείρισιν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου συμφέροντος, ὁπότε ἀνευρίσκετο πολιτικῆς συνέσεως καὶ δεδοκιμασμένης στρατιωτικῆς ἀξίας ἡγέτης ἀνήρ. Ἀπόδειξις δ' ἐπίσης πραγματικὴ τῶν λόγων τούτων ὑπὲρ πᾶν ἄλλο αὐτὸς ὑπάρχει ὁ Λεωσθένης, ὅστις οὐ μόνον ἐγίνωσκε (4) νικήσας καὶ εἰς φυγὴν τρεψάμενος τὸν Ἀντίπατρον νὰ περικλείσῃ ἐν Λαμίᾳ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ τοσοῦτον τοὺς Ἕλληνας, ὥστε πολεμικώτεροι ν' ἀναδειχθῶσι καὶ τῶν Μακεδόνων πολεμιστῶν (5). Αὐτὸ δὲ

---

(1). Διοδ. βιβλ. ΙΗ'. κ. 8. —Ἰουστῖνος ΙΓ'. 5 — Γροτ. ΣΤ'. σελ. 666—7. Ἀρριαν. ἀναβ. αὐτ.

(2). Διοδωρ. αὐτόθι.

(3). Γροτ. σ. 669 τ. ΣΤ'. —Διοδ ΙΖ'. 9 περὶ τὸ τέλος.

(4). Hermann Staatsalterthûmer § 174—Διοδ. ΙΗ'. 9—17·— Πλουτ. Φωκ. 23. Παυσ. Α'. 1, 3. καὶ 25, 4.

(5). Encyklop. Ersch. κ. Gruber τόμ. 80 σελ. 412.

καθ' αὐτὸ τὸ τόλμημα τοῦ πολέμου τούτου (1) οὐδὲν ἕτερον καταδείκνυσιν, ἀλλ' ἢ τὸ μέγα τῶν Ἀθηναίων φρόνημα. Καὶ αἱ ἐπιχειρίσεις δὲ καὶ παρασκευαὶ καθ' ἅπαντα τὸν πόλεμον τοῦτον τὸν Λαμιακόν, (2) οὐχ' ἧττον τὴν δραστηριότητα αὐτῶν καταδεικνύασι, καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ταπεινότητι ἔτι ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος δικαίως προϊσταμένων (3).

Τὰ μέχρι τοῦδε μνημονευθέντα ἐκ τῆς ἱστορίας σημεῖα ὡς τοὺς καλλίστους θεωροῦμεν χαρακτῆρας, τοὺς ἐπιτυχέστερον τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηνῶν ἐκείνης παριστάντας. Μηδεὶς δ' ἀντείπῃ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δεινὴν πτῶσιν ἔπεσον, ἀφ' οὗ τοῦ μὲν Μέμνωνος τὴν εὐκαιρίαν παρέλιπον (4), τὸν δ' Ἆγιν μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ κατέλιπον εἰς τὴν ἀπώλειαν (5), χωρὶς μηδὲ τὴν ἐλαχίστην νὰ παράσχωσι αὐτῷ βοήθειαν, καὶ τέλος τὴν ἀμέλειαν αὐτῶν προβάλλων περὶ τὴν μετὰ τοῦ Ἁρπάλου φανερὰν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιχείρισιν (6). Διότι ὅ,τι μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ πρῶτον, ἤδη κρύφα ἐγίνετο ἡ ἔναρξις τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς συμμαχίαν, ἀλλὰ τὸ μὲν αἱ καταπληκτικαὶ ἐν Ἀσίᾳ ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀλεξάνδρου, πάντοτε ἀναβολὰς δικαίας παρέχουσαι, τὸ δὲ καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας ὁ θάνατος τοῦ Μέμνωνος, ἐκώλυσαν τοὺς Ἀθηναίους τῆς περαιτέρω ἐπιχειρίσεως· ὅ,τι δ' εἰς τὸν Ἆγιν

---

(1). Leutsch. Philologus τόμ. Θ'. σελ. 165—6.
(2). Ἰουστίνου ΙΓ'. ε'.—Πλουτ. Πυρρ. Α.' καὶ Ι.—Δημοσθ. ΚΗ'
(3). Πλουτ. Δημοσθ. ΚΔ'.—Πλουτ. ἐν βίοις Ι'. ῥητόρων βίῳ Ζ'. —Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἔχομεν ἔτι τὴν μεγάλην φήμην καὶ δόξαν τῆς πόλεως πρὸ πάντων ἕνεκα τῶν φιλοσοφικῶν αὐτῆς σχολῶν καὶ τῶν ἄλλων προσόντων, ἅτινα οὐδεμία ἄλλη πόλις τοῦ σύμπαντος Ἑλληνισμοῦ οὔτ' ἐκέκτητο, οὐδὲ νὰ ἔχῃ ἐδύνατο. Ἴδ. C.G. *Zumpt über den Bestand der Philosophischen Schülen in Athen ü. die Succesion—Berlin* 1843 ἐν σελ. 5—18 καὶ *Grauert*, ἀνάλεκτα, φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ τόμ. Α'. σελ. 334— δι' ὃ καὶ ὁ Διόδωρος ἐν ΙΗ'. 66 δικαιότατα τὰς Ἀθήνας ἀποκαλεῖ «τὴν ἐπιφανεστάτην τῶν πόλεων.»
(4). Ἀρριαν. Β'. 1, Διοδ. ΙΖ'. 62.
(5). Ἀρριαν. Γ'. 6, 4.—Γροτ. ΣΤ'. σελ. 644—647.
(6). Γροτ. ΣΤ'. σελ. 656—666.

ἀφορᾷ, ἀδύνατον ἦν νὰ φανῇ τοῖς Ἀθηναίοις ἀγαθὴ ἡ βοήθεια, ὅτε ἄγουσα καὶ ἀνωτάτη κυρία δύναμις ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος ἀνεκηρύττετο σιωπηρῶς ἡ Σπάρτη, ὅπερ οὐδαμῶς ἐδύνατο ν' ἀποδεχθῇ ἐκ φθόνου ἄλλως δικαίου ἡ περιφανὴς τῶν Ἀθηναίων πόλις. Τῆς δὲ τρίτης περιστάσεως τὰ καθ' ἕκαστα, ἐν ἑτέρῳ ἁρμοδίῳ μέρει ἀναλυόμενα καταδεικνύασι τὰ αἴτια, δι' ἃ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ πολὺ ἡσύχαζον (1). Ἀλλὰ ταῦτα λέγοντες πάλιν οὐδόλως ἐννοοῦμεν, ὅτι οἱ τῆς ἐποχῆς ταύτης Ἀθηναῖοι ἐδύναντο νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν παρελθοῦσαν μεγάλην ἐποχὴν, τὴν κυρίως κανονικὴν λεγομένην, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ τὰς ἀπολέμους διαθέσεις καλῶς γινώσκομεν, αἵτινες ἀπό τινος ἤρξαντο ἀναφαινόμεναι ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ (2) ἁπλῶς δὲ μόνον ἐννοοῦμεν, καὶ διὰ τῶν ἀνωτέρω παντων νὰ καταδείξωμεν ἠθελήσαμεν, ὅτι καὶ ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα ἡ πόλις ἐκέκτητο, ὑπεραρκοῦντα μάλιστα νὰ διασώσωσιν αὐτὴν ἀπὸ παντὸς κινδύνου. ἢ τοὐλαχιστον τῆς Μακεδ. δουλείας, ἰδίως δὲ τῆς μετὰ ταῦτα, ἥτις τοσοῦτον ἀτιμωτικὴ κατέστη, ὅσον καὶ ἡ τῶν ταπεινοτάτων Ἑλληνίδων πόλεων (3)

Καὶ κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὀρθῶς ὁ Schaefer λέγει (4), τὸ μὲν ὅτι «*ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων ἵστατο ἔτι ὀρθία, ἔχουσα νῦν στόλον ἰσχυρότερον ἢ ἄλλοτε*», τὸ δὲ ὅτι «*ἡ ἐντύπωσις, ἣν τὰ νεωστὶ πολεμικὰ συμβάντα ἐνεποίησαν τοῖς πατριωτικῶς σκεπτομένοις Ἕλλησιν*, wer ein tief erschüternder, *ἀλλὰ τὰς ἰδέας αὐτῶν τὰ συμβάντα ταῦτα νὰ μεταβάλωσι δὲν ἐδυνήθησαν.*»

---

(1). Χωρὶς νὰ παραλίπωμεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τῆς εὐεργετικῆς προθυμίας, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἱεροῦ σεβασμοῦ, ἅτινα πάντοτε ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν ἐδήλωσεν. Γροτ. τόμ. ΣΤ. αὐτ.—Διοδ. ΙΖ'. κεφ. 62.

(2). Γροτ. ΣΤ'. σελ. 224.

(3). Τομ. Γ'. σελ. 140 καὶ 141.

(4). Encyklop. Ersch. κ Gruber τόμ. 80 τὸ ἄρθρον Griechenland.

Οὕτω δ' ἐν ὀλίγοις διαγράψαντες τῶν Ἀθηναίων τὴν κατάστασιν πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Φαληρέως καὶ κατ' αὐτήν, μεταβαίνομεν νῦν ἐπὶ τὸ κύριον τῆς μελέτης ἡμῶν θέμα, αὐτὸν τὸν ἥρωα ἡμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

α) Ἐν τοσοῦτον ἐνδόξῳ πόλει καὶ τοιαύτῃ ἐξόχῳ κοινωνίᾳ ἐγεννήθη «Δημήτριος ὁ Φανοστράτου, Φαληρεύς.»

Σημ. Ἐνταῦθα παρατηρητέα δύο τινά· ά) περὶ Φαλήρου, τὸ μὲν οὐκ ἀσήμου γενομένου, τὸ δὲ καὶ λόγου πολλοῦ παρὰ πολλῶν περὶ Δημητρίου γραψάντων ἀξιωθέντος· β') δὲ περὶ τοῦ δημότου αὐτοῦ. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ά. ἵνα μὴ τοῦ θέματος ἡμῶν ἐκτραπῶμεν, παραπέμπομεν ἁπλῶς εἴς τινας τῶν κυριωτέρων συγγραφέων τούσδε: Ε. Κουρτίου ἑλλ. ἱστορίας τόμ. Α'. σελ. 294 καὶ 368 καὶ τόμ. Β'. σελ. 799 C. Βουρσιανου γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος τόμ. Α', σελ. 265. Ross περὶ δήμων σελ. 136 Boeckh. C. I. Gr. No 172. Ἁρποκρ. λ. Φάληρον· καὶ τὴν τοῦ Φοσσίου σημείωσιν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Γρονοβίου ἐκδόσει «τοῦ περίπλου», τοῦ ἀποδιδομένου τῷ Σκύλακι σελ. 47. Περὶ δὲ τοῦ β'. μάλιστα διότι οὐδεὶς τῶν νεωτέρων λόγον ἐποιήσατο, παραθετέα θεωροῦμεν τὰ ἑξῆς· Παράδοξον ὄντως, πῶς ὁ κ. Ὀστερμᾶννος τοσοῦτον λόγον περὶ τῆς γραφῆς καὶ τῆς λατινικῆς κατασκευῆς τοῦ ἐθνικοῦ τοῦ Φαλήρου ὀνόματος ὀρθῶς ποιησάμενος (1), οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον περὶ τοῦ Ἑλληνικῆς εἶπεν, ἀπομιμούμενος φαίνεται τῶν πρὸ αὐτοῦ ἁπάντων τὸ παράδειγμα· ἀλλ' ὅμως παραδοξότερον ὄντως ὅτι οὐδὲ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οὐδεμία, οὐδὲ βραχέως ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ (2). Ὁ δημότης τοῦ Φαλήρου ἔχει Φαληρεύς, πληθ. δὲ

(1). Ἐν ἀρχῇ τῆς μνημονευθείσης αὐτοῦ πραγματείας.
(2). Ἴδε Κυνέρου γραμμ. § 33) τῆς β'. ἐκδ. τοῦ 1869.—Γ'. Κουρτίου γραμμ. ἐπίσης κ.τ.λ.

Φαληρεῖς (1), προσέτι δὲ καίπερ σπανίως, εὕρηται ὅμως καὶ Φαληραῖος· καὶ τὸ θηλ Φαληρίς (2). Ἀλλ' ἐξετάζοντες τὸ πρᾶγμα ἀκριβέστερον, παρατηροῦμεν ὅτι κανονικῶς ὀρθῶς εἶχε τὸ Φαλήριος (3) κατὰ τὸν γραμματικὸν κανόνα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν δευτεροκλίτων· ἴδ. Κυνέρου γραμμ. § 334 τόμ. Α'. Καὶ ὅμως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὑπάρχουσί τινες τύποι, οἱ ὁποῖοι καίπερ ἄλλως ἀκανόνιστοι φαινόμενοι, τὴν ὑψίστην ἐν ἑαυτοῖς κατέχουσιν εὐφυΐαν καὶ χάριν, ἕκαστος, οὕτως εἰπεῖν, ἀποτελοῦντες κτῆμα σπάνιον καλλους καὶ μεγαλοπρεπείας· δηλ. τὸ Φ α λ η ρ ε ὺ ς ἤχει, φαίνεται, μελῳδικώτερον τοῖς ἀρχαίοις ἢ τὸ Φαλήριος· διὸ καὶ προὐτιμήθη μορφωθὲν (4) κατὰ τά, Ἀμυρεὺς (5), Κορυδαλλεὺς (6), Ταρσεὺς, Ἁλικαρνασοὺς κτλ. Ὅτι δὲ τὰ εἰς ε υ ς λίαν προσφιλῆ ἦσαν τοῖς τε Ἀττικοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, οὐδεμία ἀμφιβολία, ἂν ἀναμνησθῇ τις καὶ τῶν ἑπομένων· ὅτι πλεῖστα ἐπίσης καὶ ἐκ δήμων τῆς α. κλίσεως παραγόμενα ἐθνικὰ ὀνόματα εἰς ε ὺ ς ἔληγον παρὰ προσδοκίαν. Οὕτω δ' ἔχομεν ἐν γένει παραδείγματα πρόχειρα νὰ παραθῶμεν ἐνταῦθα τά, Ἐπωπεύς (7), Θορεὺς (8), Παιανιεύς· εἶτα τὰ Ψυδρεύς (9), Ἑκατομβεὺς (10), Μαχανεύς (11) καὶ τέλος τὰ

---

(1). Φάλαρον δὲ δωρ.—ἐν τῷ «Φαληρικὸν» ὑπονοεῖται τεῖχος, Φαληρικὴ δὲ παρ' Ἀθην. ὑπονοεῖται κόρη. Παρὰ δὲ Λαερτ εὕρηται καὶ Φαληρικὸν οὖδας. Ἴδε Στεφάνου θησαυρὸν τῆς ἑλλην γλώσσης.

(2). Ἴδε Στεφάνου Βυζαντίου Ἐθνικά.

(3). Οὐχὶ Φαληρεὺς, οὐδὲ Φαληραῖος. Κατὰ πᾶσαν δ' ἔποψιν σφαλερὸν τυγχάνει τὸ Φαληρεῖος, ὅπερ κακῶς ὁ κ. Ὀστερμᾶννος ὡς τὸ κανονικῶς ὀρθὸν ἀποδέχεται.

(4). Οὐχὶ κατὰ τὸ Κάντανος (πόλις Κρήτης) Καντάνιος κ τ.λ.

(5). Ἄμυρος πόλις Θεσσαλίας.

(6). Κορυδαλλὸς δῆμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς.—Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἐφέσιος καὶ Ἐφεσεὺς ἀπαντᾶ, ἴδε Στεφ. Βυζαντίου Ἐθνικῶν λ. Ἔφεσος.

(7). Ἐκ τοῦ Ἐπώπη, ἡ Ἀκροκόρινθος καὶ οὕτω καλουμένη.

(8). Θοραί· δῆμος τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς.

(9). Σημαίνει δὲ ἡ λέξις Κορκυραϊκῶς μῆνά τινα, ἀβέβαιον δέ τινα.

(10) Οὕτως οἱ Κερκυραῖοι τὸν Ἑκατομβεῶνα.

(11). Ἴδε Vischer. Epigraphische Beiträge aus Griechenland N° 70 σελ 58.

Ἀχαρνεύς, Χολαργεύς, Φηγαιεύς, Πιθεύς, Λευκονοεύς (1), Κηφισιεύς, Ἀθμονεύς, Φλυεύς, Εὐωνυμεύς, Ἁλαιεύς, Θημακεύς, Σουνιεύς, Ἰκαριεύς, Θοραιεύς, Δεκελεύς, Μεθυδριεύς, Λυκοσουρεύς (2), καὶ ἄλλα πλεῖστα, καθ' ἃ βεβαίως καὶ τὸ Φαληρεὺς ἐσχηματίσθη.—

Ἀλλὰ διατὶ σχεδὸν πάντοτε ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ ἐπίθετον *Φαληρεὺς* τῷ Δημητρίῳ παρατιθέμενον; πρὸς τί δὲ μάλιστα πολλάκις τὸ ἐπίθετον τοῦτο νὰ τιθῆται εἰς δήλωσιν αὐτοῦ τοῦ Δ. ἁπλῶς μόνον χωρὶς τοῦ κυρίου ὀνόματος; Ὄντως παράδοξον ὅτι εἰς τὴν ἁπλουστάτην ταύτην ἐρώτησιν ἀνάριθμοι προσήρραξαν, τὰ πάντα δ' εἰπόντες μόνον τὸ ὀρθὸν παρέλιπον· τούτων τὰς γνώμας τῶν πολλῶν παραλείποντες, ἀρκούμεθα τὰ ἑπόμενα μόνον ἀναγράφοντες· ὁ μὲν Πλάσιος λέγει «Er (Demetrius) hat von dem Gau Phalerus seinen gewôhnlichen Beinamen, weil er sich wohl ungern nach seiner Herkunft näher bezeichnen liess» (3). Περὶ τῆς μετὰ τοσαύτης βεβαιότητος ἐκφερομένης ταύτης αἰτιολογίας τοῦ Τεύτονος, ἀρκέσουσι βεβαίως αἱ ἑξῆς ὀλίγαι λέξεις· ἡ γνώμη αὕτη, ἣν οὕτω περὶ τοῦ Δημητρίου ἀποφαίνεται, καθ' ὁλοκληρίαν μὲν πρὸς τὸ ἀνελεύθερον καὶ κολακευτικὸν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἥρωος ἡμῶν συμφωνεῖ, ὃν χθαμαλῶς ἀείποτε βιοῦντα εὑρίσκομεν, καὶ πάντοτέ τι ὢν νὰ φαίνηται ἐπιθυμοῦντα καὶ μοχθοῦντα· ἑπομένως, ὅτι ἡ ματαιότης αὕτη ἡ χαμερπὴς ἐδύνατο νὰ ᾖ τὸ κυριώτατον αἴτιον καὶ ἐν τῇ ἐπωνυμίᾳ αὐτοῦ ἔτι οὐδεμία ἀμφιβολία (4). Ἀλλ' ὅμως οὗτος οὐδόλως τυγχάνει λόγος ἱκανὸς, ἢ δικαιῶν ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς αὐτοί, οὕτως εἰπεῖν, πλάσωμεν ἱστορίαν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἔχομεν τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαν, ὅτι ὁ Δημήτριος συνήθως ἐπωνομάζετο Φαληρεὺς

---

(1). Καὶ Λευκονοιεὺς ἐκ τοῦ «Λευκόνοια·» ἴδε τὴν λέξιν παρὰ Σουΐδα καὶ Ἁρποκρατίωνι.

(2). Πληθ. Λυκοσουρεῖς ἐκ τοῦ «Λυκόσουρα.»

(3). Plass· die Tyrannis in ihren beiden Perioden bei den alten Griechen· μέρος Α'. σελ. 117.

(4). Ἴδε κατωτέρω, ἔνθα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Δ. ὁ λόγος.

ὡς μὴ ἀρεσκόμενος νὰ ὀνομάζηται κατὰ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ· τόσῳ δ' ἧττον τοιοῦτόν τι νὰ εἴπωμεν δικαιούμεθα, ὅσῳ μᾶλλον ἐπιτρεπεται καὶ ὀρθὸν τυγχάνει νὰ παρατηρῶμεν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ παντοῖοι ἐχθροὶ καὶ διαβολεῖς τοῦ Δημητρίου, οἷος ὁ Δοῦρις καὶ οἱ τούτῳ ὅμοιοι, οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς μείζονα τοῦ Δημητρίου ἀτίμωσιν ἀναφέρουσιν, ἣν ἄλλως κύριον αὐτῶν σκοπὸν προέθεντο, ὡς ἐν ἑτέρῳ μέρει τῆς μελέτης ἡμῶν ἐροῦμεν. Ἕτερός τις δὲ ὁ Vischer (1) περὶ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ Δημητρίου λέγει πως ὀρθότερον τάδε: «Dass hat seinen Grund einfach darin, das wegen der vielen Männer, die den Namen Demetrius trugen, eine unterscheidende Bezeichnung nöthig war.» Ἡ γνώμη αὕτη, (εἰς ἣν οὐδόλως ἥρμοζεν ἡ τοσοῦτον ἐπίχαρις τῆς ἐκφράσεως ἀφέλεια ἕνεκα τοῦ ἀβεβαίου τῆς ἀληθείας αὐτῆς,) καίπερ ὑπ' οὐδεμιᾶς τῶν συγχρόνων μαρτυρίας ἐπιβεβαιουμένη, ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τινα λόγον καί πως ἰσχυρόν, καθ' ὃν καὶ μόνον ν' ἀληθεύῃ πιθανότατον. Ἀπαντῶσι δηλ. παραδείγματα ἀνάλογα οὐκ ὀλίγα, καθ' ἃ τὸ ἐπίθετον τοῦ γένους παραλείπεται, τὸ δὲ τοπικὸν καὶ ὑπὸ συγχρόνων εἰς συγχρόνους πρὸς διάκρισιν ἁπλῶς ἀναφέρεται· οὕτω λ. χ παρὰ Λυσίᾳ λέγεται· *ἐγὼ τήν τε ἐμαυτοῦ ναῦν ἐκόμισα καὶ Ναυσιμάχου τοῦ Φαληρέως ἔσωσα* κτλ. (2)· ὁμοίως καὶ παρ' ἄλλοις ἔτι, οὓς συντέμνοντες παραλείπομεν. Καθ' ὅλου λοιπὸν ὀρθὸν φαίνεται ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι, ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν συγχρόνων ἀναφέρει τὸ ἐπίθετον τῷ Δημητρίῳ πρὸς διάκρισιν ἁπλῶς ἀποδιδόμενον, πάντες δ' οἱ τοιαύτην τοῦ ἐπιθέτου χρῆσιν ποιούμενοι, λίαν μεταγενέστεροι τυγχάνουσιν, ἀπεδόθη τῷ Δημ. τὸ ἐπίθετον τοῦ χρόνου προϊόντος οὐχὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων, ὅπερ ἐδύνατο μὲν ἐπίσης νὰ συμβῇ, ἀδύνατον ὅμως ν' ἀποδείξῃ τις μετὰ βεβαιότητος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μετα-

---

(1). Epigraph. u. Archaeologische Beiträge aus Griechenland N° 70.

(2). Lysiae orationes et fragmenta emendavit C. G. Cobet 1863, σελ. 181.

γενεστέρων, παρατηρησάντων μάλιστα, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τούτου, προσφιλεστάτου, φαίνεται., ὕστερον γενομένου, ὑπέρμεγας κατέστη (1). Μηδὲ προβάλῃ τις ὡς ταῦτα πάντα ἀναιροῦσαν τὴν ἐπιγραφὴν, περὶ ἧς κατωτέρω ἐν καταλλήλῳ τόπῳ λόγον ἱκανὸν ποιούμεθα, ἐπιλέγων, ὅτι σύγχρονος οὖσα ἅμα καὶ τὸ ἐπίθετον τῷ Δημ. ἀποδίδωσιν· διότι ἐν ὁμοίαις περιπτώσεσι, κατὰ τὴν ἀνίδρυσιν δηλ. ἀγάλματος μετ' ἐπιγραφῆς πρὸς τιμὴν ἀνθρώπου τινός, (τοῦθ' ὅπερ ἰδίως ἐπὶ τῆς καθαρῶς κανονικῆς ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων ἐν ὅσῳ τοὐλάχιστον τὸ πρόσωπον ἔζη, οὐδόλως ἐλάμβανε χώραν,) συνήθως ἐγίνετο ὡς ἐν τῇ ἀνακηρύξει τῶν ἐν παντοίοις ἀγῶσι βραβευομένων ἢ στεφανουμένων νικητῶν, ὅτε ἀείποτε καὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ δήμου συνανεκηρύττετο δημοσίᾳ τ' ὄνομα, ὅπως μὴ μόνον ὁ νικητὴς κάλλιον γνωσθῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ γεννήσασα καὶ θρέψασα τοῦτον πατρὶς μέρος τῆς τιμῆς τοῦ τέκνου αὐτῆς μετάσχῃ (2)· διὸ μετὰ καὶ τῶν εὐκλεεστάτων καὶ γνωστοτάτων προσώπων μνημονεύεται ἀείποτε καὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ δήμου αὐτῶν τ' ὄνομα (3)

Πρὸς ταῦτα, τὰ ἤδη εἰρημένα, στενωτάτην παρουσιάζει σχέσιν χωρίον τι τοῦ Σουΐδα, εἰς ὃ ὑπὸ πολλῶν μὲν, ἄλλως δὲ σφαλερώτατα σχολιασθὲν, μεταβαίνομεν νῦν ἄξιον κρίνοντες νὰ εἴπωμέν τινα καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ. Ἐν λέξει *Δημήτριος* λέγονται τάδε· *Δημήτριος Φανοστράτου Φαλη-*

---

(1). Καὶ Διογένης μὲν ὁ Λαέρτιος μνημονεύει ἐν Ε'. ἑ. 83 δύο καὶ εἴκοσιν· ἐν δὲ τῇ Pauly 's Ἐγκυκλοπαιδείᾳ λ. Δημήτριος περὶ τοὺς ἑκατὸν ἀναφέρονται. Ὅτι δὲ καὶ τοῖς παλαιοῖς οὐ μόνον τοῖς μετὰ ταῦτα προσφιλέστατον ἐγένετο, κατανοεῖ τις κάλλιστα ἐκ τῆς πληθύος τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς προβλ. *Boeckh C. I. Gr.* πολλαχοῦ· καὶ Ραγκαβῆ *Ant. Hell.* ἐπίσης πολλαχοῦ καὶ Nº 322, ἔνθα Δωρικῶς Δαμάτριος λέγεται. Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις τοσοῦτον γνωστὸς ἐγένετο ὁ ἡμέτερος Δ., ὥστε καὶ μόνον τὸ ἐπίθετον Φαληρεὺς εἰς ὁρισμὸν ἐξήρκει τοῦ προσώπου· ἴδε παρὰ Στραβ βιβλ. Γ'. σελ. 147. Πλουτ. Δημ, σελ. 852 καὶ ἀλλαχοῦ· ἄλλως δὲ συνήθως ἀναφέρεται τ' ὄνομα μετὰ τοῦ ἐπιθέτου, π.χ. Πλουτ. Θησ. σελ. 10 κ. ἀλ., ἀεὶ δὲ παρὰ τῷ Διοδώρῳ οὕτως.

(2). Ἴδε *Franz Elementa Epigraphicae Graecae* πολλαχοῦ.

(3). Αὐτόθι πολλαχοῦ.

ρεύς· Φάληρον δὲ λιμὴν τῆς Ἀττικῆς, ὃς τὸ πρῶτον Φανὸς ἐκαλεῖτο. Καθ' ἡμᾶς, λίαν εὐνόητοι τυγχάνουσιν αἱ λέξεις αὗται τοῦ Σουίδα, ὅταν τὸ ἀναφορικὸν, ὡς εἰκὸς, εἰς τὰς λέξεις «*λιμὴν τῆς Ἀττικῆς*» ἀναχθῇ. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι, ἵνα μὴ εἴπωμεν πάντες, (1) οἱ περὶ τοῦ χωρίου φιλολογήσαντες διωρθώσαντο δῆθεν αὐτὸ, οὕτω στίζοντες· *Δημήτριος Φανοστράτου Φαληρεύς.—Φάληρον δὲ λιμὴν τῆς Ἀττικῆς· —ὃς τὸ πρῶτον Φανός ἐκαλεῖτο*, καὶ ὅλως διάφορον ἔννοιαν ἐξ αὐτοῦ συνάγοντες. Τούτων τὴν γνώμην φαίνεταί πως παραδόξως καὶ ὁ κ. Ὀστερμάννος ἀποδεχόμενος, τὸ μὲν ἀναφορικὸν ἐπίσης ἀποδιδοὺς εἰς τὸ *Δημήτριος* ἢ τὸ *Φανοστράτου*, ἐξάγων δὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι ο Δημήτριος ἢ ὁ Φανόστρατος πρότερον Φανὸς ἐκαλεῖτο. Ἀλλ' ἡ τοῦ χωρίου διάθεσις αὕτη οὐ μόνον παρὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς ὑπάρχει καὶ κούφη ὅλως φαίνεται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἔννοια εἰς πολλὰ ἐπισφαλῆ παράγει ἡμᾶς συμπεράσματα, ἅτινα καὶ αὐτὸς ὁ Ὀστερμάνος ὑποπτεύων ματαίως ὡς ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ νὰ παραστήσῃ ἐμόχθησε (2). Ἐν τούτοις τίνας οἱ ἀποφαινόμενοι ὑπὲρ τῆς στίξεως ταύτης λόγους ἔχουσιν; ἀναγράφομεν μόνον τὸν κυριώτατον (διότι οἱ ἄλλοι οἱ γραμματικοὶ λόγοι ἀλογώτατοι ὑπάρχουσι, παντὸς δὲ κύρους καὶ πάσης σπουδαιότητος ἀπεστερημένοι φαίνονται) ἔχοντα ὧδε: *ἄλλως ἀδύνατον λέγουσι, νὰ ἐννοηθῇ τὸ χωρίον, ἀφ' οὗ παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν ἀπαντᾷ ὅτι, τοῦ Φαλήρου ὁ λιμὴν Φανὸς τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο.* Ὁ λόγος ὅμως οὗτος καὶ τὸ μονομερὲς τῆς σκέψεως καταδείκνυσιν, καὶ ἄγνοιαν τῆς Ἑλληνικῆς οὐ σμικράν· διότι α) τἀνάπαλιν ἐδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐρωτήσωμεν, ποῦ εὑρίσκει τις, παρὰ τίνι δὲ τῶν παλαιῶν ἀπαντᾷ τοιαύτη ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου μεταλλαγὴ ὀνομάτων διαφορωτάτων ὅλως τοῦ *Δημήτριος* καὶ *Φανός*; (καθ' ἣν περίπτωσιν κατὰ τὴν στίξιν αὐτῶν τὸ ἀναφορικὸν ἀναχθῇ εἰς τὸ *Δημήτριος*;) ἢ πρὸς τί ν' ἀνάγηται τὸ

---

(1). Ἴδε *Dohrn*, *Ostermann* κ.τ.λ.
(2) Ἴδε σελ. 4—6.

ἀναφορικὸν εἰς τὸ *Φανοστράτου* (1), οὐχὶ δὲ εἰς τὸ «*Φάληρον λιμὴν τῆς Ἀττικῆς*» ἀφ' οὗ τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἐνδοτέραν ῥιζικὴν σχέσιν τὰ ὀνόματα ἀμφότερα *Φανοστρατος* καὶ *Φάληρον* πρὸς τὸ Φανός; Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ϐ') οἱ τὴν γνώμην ἐκείνην ἀποφαινόμενοι φαίνονται ὅλως ἀγνοοῦντες, ὅτι παραδείγματα ὁμοιότατα καὶ ἀνάλογα οὐκ ὀλίγα παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀπαντῶσι καὶ δή· 1) ἡ πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας ἄλλοτε νῆσος Φαρος (2), ἥτις κυρίως τῆς θέσεως αὐτῆς ἕνεκα φαίνεται τὸ ὄνομα λαϐοῦσα, διὸ καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α'. ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Σωστράτου ἐπὶ τῆς νήσου κτισθεὶς φ α ν ὸ ς ἁρμοδίως ἐπίσης Φ ά ρ ο ς ἐκλήθη, διότι μακρόθεν τοῖς καταπλέουσιν ἔ φ α ι ν ε ν, ἐξ ὅτου καὶ φ ά ρ ο ι ἤρξαντο καλούμενοι οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν ἀνοικοδομούμενοι φ α ν ο ί, καὶ τῆς συγγενείας τῶν ὀνομάτων πρὸς τοῦτο δικαίως συντεινάσης (3). Ὁμοιότατα βλέπομεν καὶ τὸν Στραϐωνα περὶ τῶν Φ α ν ῶ ν τῆς Χίου ἀποφαινόμενον. Ἡ συναλλαγὴ δὲ τοῦ *λ* καὶ *ν* καὶ *ρ* τυγχάνει οὐχὶ τῶν ἀσυνήθων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ· διὸ ἔχομεν ὅμοιον τὸ φαλὸς (ὡς καὶ τὸ φανὸς,) περὶ οὗ ἴδε ἐτυμολογικὸν μέγα, λέγον, ὅτι παρὰ τὸ φ ά ο ς ἄγεται ἢ τὸ φῶ=λάμπω, οὗ τὸ ἐντελὲς φάω, οὗ παράγωγον φαέθω, Φαέθων· ἀλλὰ τὸ φαλὸς σημαίνει καὶ βῶλον ἢ λόφον ἢ ὑ π ε ρ έ χ ο υ σ α ν π έ τ ρ α ν ἐ ν θ α λ ά σ σ ῃ (ἢ καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν). —2). Ὁμοιότατα τοῖς ἀνωτέρω πᾶσι εὑρίσκει ὁ ἀνερευνῶν τὰ κατὰ τὴν Φᾶριν πόλιν τῆς Λακωνικῆς, περὶ ἧς ἴδε Παυσανίου Γ'. κ. 3 καὶ Δ'. ΙΣΤ'. 5. Στραϐ. Η'. σελ. 363 κτλ. —3). Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ταῦτα ἁρμοδιώτερον παράδειγμα

---

(1). Ὡς θέλει μάλιστα ὁ Legrand σελ. 19, ὅπερ ὄντως προτιμότερον ἦν, ἂν μὴ εἴχομεν καὶ τῶν λέξεων τὴν σύνταξιν παρὰ φύσιν καὶ τὴν ἔννοιαν παράδοξον.

(2). Νῦν Ρὰς-ἐλ-Τίν, ἔνθα τοῦ Χεδίϐου τ' ἀνάκτορα.

(3). Περὶ τοῦ Φάρου, τοῦ φανοῦ τοῦ ἐπὶ τῆς Φάρου οἰκοδομηθέντος ἴδε ὅ,τι ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος λέγει ἐν βιϐλ ΚΒ'. κεφ. ΙΣΤ'. 9. ἐκδ. Eyssenhard Berolini 1871· καὶ Συγγέλου χρονογραφίαν ἐν σελ. 117.—Ἴδε καὶ Λουκιανοῦ «πῶς δεῖ ἱστ. συγγράφειν» § 62.

ἔχομεν τὰς Φανὰς τῆς Χίου, ἀκρωτήριον καὶ τῆς πάλαι ἀρκούντως γνωστόν, *ἐφ' οὗ ἵδρυτο Φαναίου Ἀπόλλωνος ἱερόν.* (1)

Καθ' ὅμοιον τρόπον, νομίζομεν, καὶ τὸ παρὰ τὸ Φάληρον ἀκρωτήριον Φάνος τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο. Ὡς δηλ. ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Χίου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μεταξὺ τοῦ ἰδίως Φαλήρου καὶ τῆς Μουνυχίας ὑπάρχει ὕψωμά τι εἰς τὸν δῆμον Φάληρον ἀείποτε ὑπαγόμενον, ἐφ' οὗ ὡσαύτως καὶ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἵδρυτο, οὗ μνείαν ὁ Παυσανίας ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ποιεῖται (2), καὶ ὅστις ἐπίσης μακρόθεν φαινόμενος καὶ Φάνος ἀρχῆθεν καλούμενος ἐδύνατο νὰ ἐπεξέτεινε τὸ πρῶτον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὰ περὶ τὸ ἀκρωτήριον μέρη ἅπαντα, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι, ὅτε τὸ ὄνομα Φάληρον

---

(1). Τούτου καὶ νῦν ἔτι μόλις διακρίνει τις τὰ ἐρείπια. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκλήθη οὕτω «ἀπὸ τοῦ ἐκεῖθεν ἀναφανῆναι τῇ Λητοῖ τὴν Δῆλον.» Ὄντως δ' ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἀκρωτηρίου τις ἱστάμενος, τὸ δυτικώτατον τῆς νήσου ἀποτελοῦντος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ λοφίσκων ἁπάντων ὑπερέχοντος θαυμασίαν δὲ τὴν ἄποψιν παρέχοντος, ἐν αἰθρίᾳ μάλιστα κατὰ τὴν ἄνοιξιν πρωΐᾳ, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἥλιος τὸ πρῶτον ἐκάθηρε τὸν ὁρίζοντα καὶ τὸν ἀέρα αἰθέρος κουφότερον κατέστησε δύναται διὰ τοῦ ἀχανοῦς μέχρι σχεδὸν καὶ τῆς Δήλου τὸ βλέμμα νὰ ἐπεκτείνῃ· οὕτω δὲ καὶ τοῖς μακρὰν εὐκόλως ἐδύνατο «δῆλον.» ὁρατὸν, νὰ καταστῇ τὸ ἐπὶ τοῦ ἀκρωατηρίου στίλβον ἱερὸν οἰκοδόμημα· «διὸ καὶ τοῖς ἀναγομένοις καὶ καταγομένοις ἀεὶ φανερὸν τὸ ἀκρωτήριον ἦν» λέγει ὁ Γεωγράφος (ΙΔ'. σελ. 645.) Προδηλότατον λοιπὸν ὅτι, καταλλήλως τῷ τόπῳ «Φάναι ἀπὸ τοῦ φάνειν ἢ φαίνεσθαι ἐκλήθησαν. Σημειωτέον ὅτι, ὁ ἐπὶ τῆς λήγούσης τονισμὸς μεταγενέστερος· διότι «Φάναι τὸ ὀρθὸν καὶ ἀνεπίληπτον λέγει Στέφ. ὁ Βυζάντιος ἐν τοῖς ἐθνικοῖς κατὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ τοῦ Σουΐδα Φανὸς εἰς Φάνος μετατρεπτέον.

(2). Κεφ. ΙΣΤ'. 4, ἔνθα λέγεται· «Ἐλευσινίοις πολεμοῦσι πρὸς Ἐρεχθέα ἀνὴρ μάντις ἦλθεν ἐκ Δωδώνης, ὄνομα Σκῖρος, ὃς καὶ τῆς Σκιράδος ἱδρύσατο Ἀθηνᾶς ἐπὶ Φαλήρῳ τὸ ἀρχαῖον ἱερόν·» παρατηρητέαν τὴν πρόθεσιν μετὰ δοτικῆς συντασσομένην, περὶ ἧς κατωτέρω τὰ δέοντα, ἔνθα περὶ τῆς ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθείσης καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον Δ. ἀναφερομένης ἐπιγραφῆς ὁ λόγος. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι σχεδὸν τὸ τὴν παλαιὰν καὶ σήμερον ὀνομασίαν φέρον «Φανάρι»· ἴδε περὶ αὐτοῦ Pauly τὸ ἄρθρον β'. Μουνυχία.

ἢ Φάληρος (1) ἐνδοτάτην πρὸς τὸ ἀρχικὸν ὄνομα Φάνος σχέσιν ἔχον, ἁπάσης τῆς χώρας κατίσχυσε, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἔτι ἐξεταθη· τοιαῦται δὲ ὅμοιαι ὀνοματων τόπων μεταλλαγαὶ οὐκ ὀλίγαι οὐδὲ σπάνιαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπαντῶσι (2). Τοῦτο λοιπὸν συνέβη καὶ ἐνταῦθα χωρὶς μηδὲν νὰ παρεμβάλῃ κώλυμα ἡ γλωσσικὴ τῶν ὀνοματων σχέσις τοῦ Φάνος καὶ Φάληρος· διότι οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τά: Φάνος καὶ φανὸς καὶ φαλὸς καὶ φάλαρον καὶ φαρος καὶ Φάληρον καὶ φαλύνειν κ.τ.λ. εἰσὶ συγγενῆ (3). (Ὁ Ἡσύχιος λέγει φαλύνει = λαμπρύνει· καὶ φάληρα = λευκὰ ἀφρίζοντα, λάμποντα· καί, φαλὸς=λόφος περικεφαλαίας· ἐπίσης δὲ φαλὸς=λόφος ἢ ὑπερέχουσα πέτρα ἐν θαλασσῃ. Εἶτα παλιν· φανοὶ=αἱ ἐκλαμψεις. (Σουδ.) φανὴ=λαμπρα, καθαρὰ (αὐτ.) φανὸς=πᾶν τὸ φαῖνον (αὐτόθ.) Περαιτέρω· φαλαρα=τὰ κοσμήματα διὰ τὴν λαμπρότητα, ἐξ οὗ ῥῆμα φαληριῶ (ἐτυμ. μέγα) κτλ.) (4). Ἐκ τούτων γίνεται καταδηλον ὅτι, συνήθως παρὰ παραλίους πόλεις, ἐφ' ὑψηλοῦ μάλιστα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἀνῳκοδομεῖτο ναός τις ἢ ἁπλῶς βωμὸς ἢ καὶ φανὸς σύναμα, ὅστις ὁτὲ μὲν ὑπερισχύων ἐπεξέτεινε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα καὶ ἐπὶ τῆς περικειμένης χώρας, ὁτὲ δὲ πάλιν, νικώμενος οὕτως εἰπεῖν, τὸ ταύτης ἐλάμβανεν, ὁπότε καὶ κανόνες τινὲς γραμματικοὶ καὶ γλωσσικοὶ κατὰ τὴν ἐπίκλησιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διετη-

---

(1). Ἴδε ἐτυμολ. μέγα λ. φαλός.

(2). Ἴδε. Στεφ. Βυζάντ. ἐθνικά, ἔνθα πολλὰ τοιαῦτα εὕρηνται παραδείγματα.

(3). Ἴδε Grundzüge der Griech. Etymologie v. Georg Curtius, § 257, ἐκδ. β'.

(4). Ἴδε καὶ Κοραῆ ἄτακτ. τόμ. Γ'. σελ. 23—24. Ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις προσθετέον καὶ τάδε· ἀπὸ Σουνίου τις καταπλέων ὅσῳ μᾶλλον τῷ Πειραιεῖ προσεγγίζει, τόσῳ ζωηρότερον τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ προσπίπτει οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ ἡ ἀπορρὼξ (τῶν μὲν Ἀθηνῶν ἔνδον ἐν χθαμαλῷ τῷ πεδίῳ καὶ μακρὰν κειμένων, τοῦ Πειριῶς δ' ὅλως ὑπὸ τῆς Μουνυχίας καλυπτομένου) καὶ ὑψηλὴ πέτρα, ἡ μέχρι τῆς θαλάσσης ῥωμαντικῶς προεξέχουσα, τὸ Φάληρον δὲ καὶ τὴν Μουνυχίαν ἀδελφικῶς πως συνδέουσα, ἐφ' ἧς ὅ,τε ναὸς «τῆς Σκιράδος ἵστατο Ἀθηνᾶς» καὶ ὁ φανὸς τοῖς καταπλέουσιν.»

ροῦντο σεβαστοί (1). Ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἡμῶν ἔχομεν καὶ ἕτερόν τινα λόγον γραμματικὸν μνείας ἀρκούντως ἄξιον τόνδε· ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Σουΐδα ἡ φράσις τὸ πρῶτον οὐδέποτε σημαίνει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρότερον ὡς δέον νὰ ἑρμηνευθῇ, ἂν τὸ ἀναφορικὸν ἀποδοθῇ εἰς τὸ *Δημήτριος* ἢ τὸ *Φανοστράτου*, ἀλλ' ἀείποτε ἐν χρήσει οὖσα ἀνανταπόδοτος χωρὶς τοῦ *δεύτερον*, *εἶτα*, *ἔπειτα κτλ.* δηλοῖ τὸ *κατ' ἀρχὰς* ἢ *κατὰ τοὺς μυθικούς*, *τοὺς ἀρχαίους*, *τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους*· πρβλ. τὰ χωρία Ομ. Ἰλ. δ' 267, Ὀδ. 23, 214. Σοφ. Οἰδ. Κολ. 467. Αἰσχ. Ἀγ. 1287. Πλατ. Πρωτ. σ. 333 κτλ. Διὰ ταῦτα πάντα λοιπὸν ἀποδεχόμεθα, ὅτι τὸ ἀναφορικὸν «*ὃς τὸ πρῶτον Φάνος ἐκαλεῖτο*» δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ «*Φάληρον λιμὴν τῆς Ἀττικῆς*·» οὕτω δὲ συνάγομεν ὅτι, *κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ Φάληρον Φάνος ἐκαλεῖτο*, οὐχὶ δὲ ὅτι ὁ ἡμέτερος Δημήτριος ἢ ὁ πατὴρ αὐτοῦ πρότερον Φχνος ὠνομάζετο. Ἂν δὲ πάλιν τὰ ἀνωτέρω πάντα ἀνεπαρκῆ εἰς τὴν ἐξαγησιν τοῦ χωριου τοῦ Σουΐδα φαίνονται, τότε ἐρωτῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ὁ κ. Ὀστερμάννος ἐν τῷ μεταξὺ

---

(1). Οὕτω δὲ βλέπομεν ὅτι, ἡ κλῆσις χωρῶν καὶ ἀτόμων παρὰ τοῖς πάλαι μεγίστην εἶχε σχέσιν καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὰ ἔργα, τὰς περιστάσεις, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν· σκοπὸς δὲ τῶν ἐφ' ὑψηλοῦ παρὰ τὴν θαλασσαν ᾠκοδομημένων ἱερῶν μετὰ φανῶν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἦν καὶ τὸ φαίνειν τοῖς ναυτιλλομένοις. Ἀλλὰ παραβλητέα θεωροῦμεν τοῖς ἀνωτέρω πᾶσι καὶ τὰ παντοῖα παρὰ τῷ Ὁμήρῳ προσώπων καὶ τόπων ὀνόματα, περὶ ὧν ἄριστα ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς. Ὡς δὲ μακρόθεν βλέπων τις τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἱστάμενον οὐρανόμηκες τῆς Ἀθηνᾶς ἄγαλμα, τὴν πόλιν ὅλην καίπερ ἀφανῆ ἠσπάζετο ἐκφωνῶν «ἰδοὺ αἱ Ἀθῆναι» (πρβλ.) Σοφοκλ. Αἴαντ. στ. 1217—1222, πρὸς ὃ πρβλ τὴν τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ σημείωσιν), οὕτως ἠδύνατο φυσικώτατα καὶ ὁ ταξειδεύων ναύτης βλέπων τὸν φανὸν μακρόθεν νὰ ἐκφωνῇ ὅλως ἐνθουσιῶν «ἰδοὺ τὸ Φάληρον,» μάλιστα διότι σὺν τῷ χρόνῳ μεγίστη καὶ ἐμπορικωτάτη καὶ πολυανθρωποτάτη ἡ πόλις αὕτη κατέστη παντελῶς μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῶν ἑνωθεῖσα πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐπ' αὐτοῦ· ἴδ. Θουκ. βιβλ. Β'. §, 13, 7. καὶ Pauly 's Real Encyclopaedie ; Attica· περίοδος γ'. καὶ δ'.

ἐπερωτᾷ, quid commoverit Phanum, ut mutaret nomen? Οὕτω δὲ νομίζομεν ὅτι τὰ εἰρημένα εἰς τὴν ὀρθὴν τοῦ χωρίου τοῦ Σουίδα ἐξήγησιν ὑπεραρκοῦσι, σκοπίμως ἐνταῦθα διὰ πλειόνων ἐκτεθέντα, ὅπως καταδειχθῇ, ὅτι κακῶς πάντες οἱ περὶ Δημητρίου γράψαντες τὸ χωρίον μεγίστην ἔχον σχέσιν πρὸς τὸ τοῦ πατρὸς ἢ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα ἐφαντάσθησαν.

Ἀλλά—πότε ἀκριβῶς ἐγεννήθη ὁ Δημήτριος, ἀγνοοῦμεν· τούτου αἴτιον τὸ ταπεινὸν τῆς ἐξ ἧς κατήγετο οἰκογενείας, οὗ ἕνεκα ἐπίσης πάντι ἄγνωστα τὰ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἡλικίαν τυγχάνουσιν, ὡς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Φανοστράτου γινώσκομέν τι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡμῖν παραδοθεν. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἀληθεύει τὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς ἱστορικοῦ Niebuhr λέγοντός που «es ist gewiss, dass ohne feste Zeitrechnung von einer richtiegen Geschichte nicht die Rede sein kann», εἴπωμεν τὰ πιθανώτατα περὶ τοῦ χρόνου τῆς γεννήσεως τοῦ ἡμετέρου ἥρωος, ἅτινα ὅμως γενικῶς καὶ διὰ βραχέων νὰ λεχθῶσιν ἀνάγκη, καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀκριβείας ἱστορικῆς διὰ τὴν στέρησιν μαρτυριῶν. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ὁ Λαέρτιος καίπερ ἄλλως τὸν χρόνον ἀνακριβῶς ὁρίζων, παραδίδωσιν ἡμῖν, ὅτι ὁ Δημήτριος εἰσῆλθε τὰ κοινά, ὅτε ὁ Ἅρπαλος εἰς Ἀθήνας κατέφυγε λέγων ἐν Ε΄. ἑ. 72. *Ἄρξασθαι δ' αὐτὸν (Φαληρέα) τῆς πολιτείας φησὶ Δημήτριος ὁ Μάγνης ἐν τοῖς Ὁμωνύμοις, ὁπότε φυγὼν Ἀλέξανδρον εἰς Ἀθήνας ἧκεν Ἅρπαλος.* Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου παρατηρητέα τάδε· αἱ λέξεις «ἄρξασθαι τῆς πολιτείας» δηλοῦσι τὴν πρώτην τοῦ Δημητρίου μετοχὴν τῶν τῆς πολιτείας, ἥτις μεγίστην ἐπίδοσιν ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ἔλαβεν, οὕτω δὲ νὰ ἑρμηνευθῶσι δέον, οὐχὶ ὡς οἱ πάντες ἐνόμισαν, διὰ τοῦ administrare rempublicam, ἀλλὰ διὰ τοῦ *ἀρχὴν ποιήσασθαι μετέχειν τῶν κοινῶν*. Ἡ ἐκ τῆς ἑρμηνείας ταύτης ἔννοια συμφωνεῖ κατὰ πάντα καὶ τοῖς κατωτέρω περὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ Δημητρίου βίου λεγομένοις (1). Ἄλλως δὲ, ἂν τὸ *ἄρξασθαι* τοῦ Μάγνητος ἐσήμαινε *τὴν ἀνωτάτην*,

(1). Ἴδε καὶ Niebuhr αὐτόθ. σελ. 24.

τὴν πρώτην, τὴν μεγίστην ἀρχὴν τοῦ Φαληρέως ἐν τῇ πολιτείᾳ, τότε οὐ μόνον θ' ἀντέφασκε πρὸς τὸν Διόδωρον ἐν ΙΗ'. § 74, λέγοντα, ὅτι ὁ Φαληρεὺς ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας ἐπὶ Κασσάνδρου ἐγένετο παρὰ τούτου Ἐπιμελητὴς αἱρεθείς, καὶ πρὸς τὸν Χαιρωνέα ταὐτὰ τῷ Διοδώρῳ ἐν βίῳ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ κεφ. Ι'. 2, λέγοντα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὅλον πιθανὸν συμπέρασμα ἡμῶν περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγεννήθη ὁ Δημήτριος. Καὶ οὕτω λοιπὸν τότε τὸ πρῶτον ἀναφαίνεται ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀναστρεφόμενος, ὅτε ὁ Ἅρπαλος βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐζήτει, ἤτοι κατὰ τὴν 113, 2 Ὀλυμπιάδα (327 π. Χρ.) (1) Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἀνάγκη νὰ ὑποθῶμεν τὸν Δημήτριον τοὐλάχιστον ὑπὲρ τὰ ὀκτὼ καὶ δέκα ἔτη ὄντα νόμου ἐν Ἀθήναις, ὡς γνωστὸν, ἀπαγορεύοντος τὴν τῆς πολιτείας μετοχὴν *τοῖς μὴ ὑπὲρ τὰ ὀκτὼ καὶ δέκα ἔτη γεγονόσιν* (2). Δεύτερον δὲ παρὰ Κικέρωνι ἐν Βρούτῳ 76, ἀπαντῶσι τάδε. «Phalereus successit iis (οὓς ἀνωτέρω ἀνέφερε τὸ λεκτικὸν

---

(1). Ἴδε καὶ Πλουτ. Δημητρ. Ι'. 2, ἔνθα ὁ Χαιρωνεὺς ἀγγέλλει ἡμῖν οὐχὶ ὡς ταπεινὴν τὴν πολιτικὴν τοῦ Δημητρίου ἐπιρροήν, καὶ ἐπὶ Ἁρπάλου ἔτι κατὰ βούλησιν νὰ πράττῃ δυναμένου, καὶ πρώτου ἰσχύοντος· τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο ἀνάγκη ὡς ἀνακριβὲς νὰ θεωρηθῇ, ἢ ὡς τοῦ Χαιρωνέως τῆς μνήμης σφάλμα, ἀφ' οὗ, ὡς κατωτέρω πεισθησόμεθα, τότε πρῶτον ἤρξατο ἰσχύων ὁ Δημήτρ. ὅτε ὁ Δημοσθένης διετέλει ἤδη ἕνεκα τῶν Ἁρπαλείων ἐξόριστος καὶ ἔτι βραδύτερον. ἤτοι ἀπὸ τῆς 114 Ὀλυμπιάδος καὶ ἑξῆς· ἴδε Διοδ. ΙΗ'. ιγ'. περὶ τὸ τέλος. Niebuhr αὐτόθ. σελ. 17—24.

(2) Ἴδε Hermann Lehrbuch der Griechishen Staatsaltert-hümer § 121, ἔνθα λέγεται «von dieser Zeit an (τοῦ 18ου ἔτους) war der Junge Mann Juristisch selbständig, konnte heirathen vor Gericht auftreten u. s. w. mussteaber vorerst noch dem Staate zwei Jahre lang als «περίπολος» dienen, bis erim zwanzigsten dann auch durch Theilnahme an den Volksversamluugen zurvollen Ausübung seiner Staatsburgerliche Rechte erlangte» ἰδίως αὐτόθι τὰς σημειώσεις 8, 9, 10.—Πολυβ. Η'. 105. Καὶ σελ. 19 τοῦ β'. παραρτήματος τοῦ β'. μέρους τοῦ Γ. τόμου τοῦ συγγράμματος τοῦ Arnold Schaeter «Demothener u. seine Zeit.»

αὐτῶν ὁρίζων δηλ. τὸν Ὑπερίδην, τὸν Αἰσχίνην, τὸν Λυκοῦργον, τὸν Δείναρχον, τὸν Δημάδην aliosque plures) senibus adolescens eruditissimus ille,» ἅτινα φαίνονται τοῖς ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Λαερτίου εἰρημένοις συμφωνοῦντα, ὀρθῆς ὑποτιθεμένης τῆς ἐξηγήσεως τοῦ «*ἄρξασθαι τῆς πολιτείας*» διὰ τοῦ «*τὸ πρῶτον ἔναρξιν ποιησάμενος μετέχειν τῶν τῆς πολιτείας*»· τότε δὲ μόνον δυνάμεθα μετὰ τοῦ Ὅστερμαν καὶ ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ μαρτυρίαι αὗται τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Λαερτίου μετὰ καὶ τῆς τοῦ Πλουτάρχου inter se non discrepant, ἅπασαι ὁμοφώνως ὁμιλοῦσαι περὶ τοῦ Δημητρίου ὡς νέου ἔτι τὴν ἡλικίαν (1). Ἀλλ' αὕτη τοῦ Χαιρωνέως ἡ μαρτυρία ἐν Βίῳ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ κεφ. Γ'. 2, ἀπαντῶσα ἔχει ὧδε· *Ἀθηναῖοι ἀπολαύοντες* (*παρὰ Δημ.*) *τὴν δημοκρατίαν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ, τὸν δὲ μέσον χρόνον ἀπὸ τῶν Λαμιακῶν καὶ τῆς περὶ Κρανῶνα μάχης λόγῳ μὲν ὀλιγαρχικῆς, ἔργῳ δὲ μοναρχικῆς καταστάσεως γενομένης διὰ τὴν τοῦ Φαληρέως δύναμιν κτλ.* Τὴν ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου προτεινομένην διόρθωσίν τινων προκρινόντων τοῦ «*τὸν δὲ μέσον χρόνον*» τὸ «*τὸν διὰ μέσου χρόνον*» ἐπιτυχῆ καὶ ὀρθὴν νομίζομεν. Καὶ ὁ μὲν διὰ μέσου οὗτος χρόνος τυγχάνει βεβαίως ὁ ἀπὸ τῶν Λαμιακῶν μέχρι τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Πολιορκητοῦ· τὸ δὲ «*μοναρχικῆς καταστάσεως γενομένης*» δέον νὰ μὴ ἐπεκταθῇ καθ' ὅλον τὸν διὰ μέσου τοῦτον χρόνον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐν Κρανῶνι μάχης, ὁπότε ὁ Φαληρεὺς φήμην οὐ σμικρὰν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ δύναμιν ἐκτήσατο, μετά τινας δ' ἑβδομάδας καὶ Ἐπιμελητὴς ὑπὸ Κασσάνδρου ᾑρέθη, ὡς κατωτέρω ἐκτενῶς ῥηθήσεται. Τοῖς ἀνωτέρω πᾶσι προσθετέα καὶ τάδε·

---

(1). Καὶ ἡ λέξις adolescens ἐνταῦθα σημαίνει οὐχὶ ὡς συνήθως νεανίαν, ἔφηβον ἁπλῶς 18 ἐτῶν, ἀλλ' ἀντιτιθεμένη τῷ iis senibus, τὸν νέον ἔτι καὶ ἀνθηρὸν ἄνδρα, ἀπό τινων ἐτῶν ἤδη τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καταλιπόντα· πρβλ. Κικέρωνα πολλαχοῦ, παρ' ᾧ εὕρηται ἡ λέξις οὐσιαστικῶς ὡς ἐνταῦθα χωρὶς ἀκριβοῦς τῆς ἡλικίας προσδιορισμοῦ· ὁμοίως ὁ Τερέντιος λέγει «mulier adolescens.»

πολῖται νέοι τὸ πρῶτον τὰ κοινὰ εἰσερχόμενοι, οὐδέποτ' ἐδυνήθησαν νὰ κατέχωσιν ἀμέσως σπουδαιότητα, ἢ καὶ ἐπιρροήν τινα νὰ ἐξασκήσωσιν ἐν τῇ συζητήσει καὶ ἀποφάσει τῶν δημοσίων συμφερόντων, καὶ εὐφυέστατοι ἅμα καὶ πλουσιώτατοι ἔτι τυγχάνοντες, δικαίως καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον ἄπειροι ἔτι θεωρούμενοι (1). Ἐπειδὴ δὲ συμφώνως καὶ τοῖς ἀνωτέρω τρισὶ χωρίοις ἀναγκαῖον νὰ θεωρηθῇ ὁ Δημήτριος, ἂν μὴ μεγίστην, ὅμως δὲ πάλιν οὐχὶ μικρὰν πολιτικὴν δύναμιν κεκτημένος, δικαιούμεθα πληρέστατα νὰ ὑποθῶμεν αὐτὸν ἔτη τινὰ πρὸ τῶν Λαμιακῶν καὶ τῶν Ἁρπαλείων τῇ πολιτείᾳ ὑπηρετήσαντα, καθ' ἃ τὴν πολιτικὴν ἐκείνην δύναμιν ἐκτήσατο, ἑπομένως ἐτῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσιν τοὐλάχιστον ὄντα, ὅτε τὸ πρῶτον ὁ Ἅρπαλος εἰς Ἀθήνας ἔφευγεν. Καὶ λοιπὸν καθ' ὃν χρόνον ὁ μὲν Δημοσθένης ἀπὸ πολλῶν (δέκα) μηνῶν ἐξόριστος διέτριβεν, ὁ δὲ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου θάνατος, ἀγγελλόμενος τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν πολιτικῶς συνετάρατte (2), πρὶν ἢ αἱ μεγάλαι τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων πανηγύρεις ἔτι καταφθάσωσι, διετέλει ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ πολιτικῇ καὶ προόδῳ ὁ Δημήτριος, ἀνθούσης ἅμα ἡλικίας, καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν παιδείαν ὑπέροχος, πρὸς τούτοις δὲ καὶ πλοῦτον κεκτημένος οὐ σμικρόν. Καὶ τέλος πάν-

(1). Ἴδε Ξενοφ. ἀπομνημ. Γ'. ἔνθα τὸ «ὅτ' ἐπεχείρει Γλαύκων ὁ Ἀρίστωνος δημηγορεῖν» λίαν ἐμπαικτικῶς εἴρηται, ὡσεὶ περὶ κούφου τινὸς φλυάρου νέου προέκειτο. Καὶ Πολυδεύκους Δ'. 122, ὁπόθεν καθορᾷ τις ὅτι ἐν τῷ Θεάτρῳ καί τις τόπος ἕτερος ὑπῆρχεν ἐφηβικὸν καλούμενος ἐν ᾧ οὐδόλως ἐτηρεῖτο πάντοτε ἡ τάξις ἀκριβῶς. Ὅμοια τούτοις λέγονται περὶ Δημοσθένους π. χ ὅτι, τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ βήματος ἐδημηγόρησεν ἐτῶν 28 ὑπάρχων, ὅτι τὸν Α'. Φιλιππικὸν ἐτῶν 30 ὢν δημοσίᾳ ἀπήγγειλε κτλ. Ἴδε Πλουτ. Δημοσθ. ΙΒ'. 1.—Διονυσ. Ἁλικαρν «περὶ Δημοσθ. δεινότητος» καὶ «πρὸς Ἀμμων. σελ. 727. Γρότιον ἱστ. τῆς Ἑλλάδος τόμ. ΣΤ'. σελ. 247 μεταφρ. Meissner. Clint. F. H. μεταφρ. Κρυγέρου σελ. 137.— Οὕτως εἶχε καὶ ὁ Φαληρεὺς τὸ κατ' ἀρχάς, πρὸ πάντων δὲ καὶ μόνον διὰ τὴν πρὸ τῶν Λαμιακῶν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ πολιτείαν ἁρμόζει ὅ,τι ὁ κ. Α. Ραγκαβῆς ἐν Antiqu Hell. N° 858, λέγει δηλ. il (Demetrius) n' était, qu' un partisan peu connu.»

(2). Διόδωρον αὐτόθι.

των ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης ὡς οὐδαμῶς ἀσύμφορα ἀναγράφομεν καὶ τάδε· ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Μένανδρος στενὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν συνδέσαντες μνημονεύονται, καὶ τοιαύτην, ὥστε ὁ ἕτερος τούτων, ὁ Κωμικὸς, εἰς μέγιστον διὰ τὴν φιλίαν ταύτην περιῆλθε κίνδυνον (1). Τοιαύτη ὅμως φιλία θερμοτάτη ἅμα καὶ διαρκεστάτη, οἷα αὕτη ἐγένετο, κυρίως ἀνὰ μέσον ὁμηλίκων θάλλει· οὕτω δὲ δικαιούμεθα νὰ ὑποθῶμεν τὸν Δ οὐχὶ πολὺ τὴν ἡλικίαν τοῦ Κωμικοῦ διάφορον, κατὰ τὴν 109, 3 Ὀλυμπιάδα ἐπὶ ἄρχοντος Σωσικλέους γεννηθέντος, ὡς γνωστόν (2) Καίπερ δ' οὐδέν τι ἀκριβέστερον ἐκ τούτων περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Δ. νὰ συναγάγωμεν ἢ ὁρίσωμεν δυνάμενο', οὐδόλως ὅμως εὑρίσκομεν ταῦτα τοῖς ἀνωτέρω γενικῶς περὶ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ εἰρημένοις ἀντιφάσκοντα, εἰς ἣν καὶ τῶν ὀκτὼ ἐτῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν Ἁρπαλείων μέχρι τῆς ὑπὸ Κασσάνδρου καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν προστιθεμένων, καὶ τῶν δέκα, καθ' ἃ Ἐπιμελητὴς τῆς Ἀθηναίων πόλεως ἐγένετο, συναποτελεῖται τὸ ποσὸν ἐτῶν περίπου 42, ἅπερ ἐν Ἀττικῇ, ἰδίᾳ δ' ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ διήγαγε, καὶ μεθ' ἃ ἡ δευτέρα ἐξορία ἐπῆλθεν. Οὕτω δ' ὡς πιθανώτατον ἁπάντων τῶν ἀνωτέρω συμπέρασμα θεωρητέον ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Δ. τὸ 348ον· ἤτοι Ὀλυμπ. 108, 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Καταγωγὴ τοῦ Δημητρίου.

Ὁ κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ βίου αὐτοῦ ἡλικίας χαρακτῆρα ταπεινὸν καὶ διαγωγὴν ἀξιόμεμπτον πράγματι παρασχὼν Δημήτριος, ὡς ὁ λόγος προϊὼν πείσει, ἧλκε τὸ γένος ἐξ ἀσήμων· ὡς δ' ἦν τὸ φρόνημα ἀγενὴς καὶ δουλικὸς, οὕτω καὶ τὴν καταγωγήν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Φανόστρατος, ὡς ἐλέγομεν,

---

(1) Ἴδε Διογ. Λαερτ. αὐτόθι.

(2). Ἴδε τὰ προλεγόμενα παρὰ Meineke fragm. Menandri et Philemonis, ἐν οἷς ὁ χαρακτὴρ τοῦ κωμῳδοποιοῦ ὁμοιότατος τῷ Δημητρίῳ εὕρηται.

καλούμενος (1) ἦν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸ γένος τῶν ἀσήμων· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα κατεδείχθη μὲν ἐξ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν οὐδεμίαν πραγματικὴν σχέσιν πρὸς τὴν λέξιν Φάνος ἔχον, (οὐδενὸς ἄλλως ἀρνουμένου τὴν ἐτυμολογικὴν τῶν λεξεων συγγένειαν,) τοῖς πάλαι δ' οὐχ ὅλως ἀσύνηθες ἐγένετο (2). Ἐν δὲ τῶν κυρίων αἰτίων, δι' ἃ οὐδέν τι περὶ τῆς παιδικῆς τοῦ Δ. ἡλικίας οὐδαμῶς γινώσκομεν, αὐτὴν τὴν ἄσημον αὐτοῦ καταγωγὴν νομίζομεν.

Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης, καθ' ἧς οὕτως ἄσπονδοι πολέμιοι ἐκηρύχθησαν οἱ κ.κ. Legrand καὶ Tychon, ἔχομεν νὰ παραθῶμεν ἐνταῦθα δύο τῶν παλαιῶν μαρτυρίας, τὰς ἑξῆς· ἡ μὲν ἀπαντᾷ παρὰ Λαερτίῳ ἐν Ε'. 5, 75 ἔνθα λέγεται, «*πολλὰ δὲ καὶ καλὰ τῇ πατρίδι ἐπολιτεύσατο (ὁ Δημήτριος) καὶ γὰρ προσόδοις. . . . . ηὔξησε τὴν πόλιν, καίπερ οὐκ εὐγενὴς ὤν· ἦν γὰρ ἐκ τῆς Κόνωνος οἰκίας, ὡς Φαβωρῖνος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων φησιν, ἀλλ' ἀστῇ καὶ εὐγενεῖ συνῴκει Λαμίᾳ τῇ ἐρωμένῃ.*» Περὶ τούτου τοῦ χωρίου πολὺς ὑπὸ πολλῶν ἐγένετο λόγος· ἡμεῖς ἀνάγκη μόνον τὰ οὐσιωδέστατα ἐπ' αὐτοῦ νὰ παρατηρήσωμεν, τάδε· ἀποδεχόμεθα μὲν τὸν κ. Ὄστερμαν, ἐπιτυχῶς αὐτὸ διορθωσάμενον κακῶς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Uebner στιχθέν, ὅτε καὶ ὁ νοῦς ὁμαλὸς καὶ πλήρης παρουσιάζεται, οὐδόλως ὅμως παραδεχόμεθα τὸν περαιτέρω οὐσιωδέστερον δῆθεν αὐτοῦ λόγον· ὁ καθηγητὴς δηλ. τοῦ Γυμνασίου τῆς Ἐρσφέλδης, ἐν ᾧ ἑτέραν προβάλλει μαρτυρίαν ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ τῆς τοῦ χωρίου διορθώσεως σφάλλεται λίαν εἰς σύγχυσιν παραφερόμενος ἀόριστον, ἐν ᾗ αὐτός τε ὁ Λαέρτιος καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ, οὐχὶ σπανίως, περιπίπτουσιν «Nostra sententia, λέγει, etiam eo comfirmatur, quod mulierem illam, quam amabat Phalereus nobilem

(1). Ἴδε καὶ Παυσ. Ἀττικῶν ΚΕ'. 6 καὶ ἑξῆς.

(2). Πρβλ. Boeck Corp. Inscr. τόμ. Α'. σελ. 484. Franz. Elem. Epigr. Gr. N° 47 καὶ ἀλλαχοῦ ἐν σελ. 114. Διοδ. ΙΕ'. 15, 1.—Ἕτερος δέ τις Φανόστρατος ἐγένετο ἄρχων ἐπώνυμος τῇ 99, 2 Ὀλυμπιάδι.

fuisse tradunt» τοῦθ' ὅπερ ἄλλως οὐδὲν περὶ τῆς τοῦ Δ. καταγωγῆς ἀποδείκνυσιν, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἡμεῖς περὶ Λαμίας γινώσκομεν, ὅτι μόνον nobilis οὐδαμῶς ὑπῆρχε· διότι ὁ μὲν Χαιρωνεὺς ἐν κεφ. ΚΔ'. τοῦ Βίου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἀποκαλεῖ αὐτὴν *πόρνην* σὺν τῇ περιφρονητικῇ ἀντωνυμίᾳ «*ἐκείνη*» λέγων «*Χρυσίδι τε καὶ Λαμίᾳ καὶ Δημοῖ καὶ Ἀντικύρᾳ ταῖς πόρναις ἐκείναις συνακολασταίνει*» (1). Ὁ δ' Ἀθήναιος ἐν βιβλ. ΙΓ'. 39 *αὐλητρίδα* καὶ ἐν 38 *ἑταίραν σφόδρα εὔθικτον καὶ ἀστικὴν πρὸς τὰς ἀποκρίσεις, καθάπερ καὶ Γνάθαινα* (ἑτέρα τις ἑταίρα εὐφυεστάτη, περὶ ἧς ἴδε Ἀθην. ΙΓ'. 43.) Ἐκτὸς δὲ τούτων παρατηρητέον ἐπὶ τοῦ ἀναγραφέντος χωρίου τοῦ Λαερτίου καὶ τάδε· τὸ μὲν «*ἀστῇ καὶ εὐγενεῖ συνῴκει*» τέθηται παραλλήλως καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «*καίπερ οὐκ εὐγενὴς ὤν*»· τοῦτο δὲ πάλιν στενῶς τοῖς ἀνωτέρω συνδέδεται *προσόδοις...... ηὔξησε τὴν πόλιν*· ἄλλαις λέξεσιν ὁ Λαέρτιος γράφει· «*οὐδὲ πρέπει νὰ φανῇ ἡμῖν παράδοξον, ὅτι ὁ Δ. ἀγενὴς ὢν συνῴκει εὐγενεῖ, τῇ Λαμίᾳ· διότι πρὸς τοῦτο συνέτεινε τὸ μὲν ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ δύναμις, τὸ δὲ καὶ ὅτι τὸ εἶδος κάλλιστος ἦν*· ἀλλὰ τὴν αἰτιολογικὴν ταύτην πρότασιν ὁ Λαέρτιος, ὡς πολλάκις πράττει, (καὶ πολλαχοῦ ὁμοία εὕρηται παρ' αὐτῷ ἡ τοιαύτη τοῦ λόγου ἡ ὑφή,) τὸ πρῶτον παραλείπων, ὕστερον ἀπροσδοκήτως πως δι' ὅλως νέου λόγου ἀναφέρει, *ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Κλέωνος......... κτλ.*» Ἑτέρα δέ τις ἀπορία τότε ἐπὶ τοῦ χωρίου ἔτι πρόκειται· διατὶ καλεῖται δηλ. ὑπὸ τοῦ Λαερτίου ἡ Λαμία εὐγενής; τοῦτο ἀγνοεῖται· διὸ ἢ ὑποθετέον τὸν Λαέρτιον σφαλλόμενον καὶ τυφλῶς ταῖς ὑπ' ὄψει πηγαῖς ἀκολουθοῦντα, ὡς πολλάκις παρ' αὐτῷ τοῦτο συμβαίνει, ἢ πιθανόν, (καίτοι οὐδὲν περὶ αὐτοῦ παραδέδοται ἡμῖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν,) ὅτι ἐκ τῶν εὐγενῶν Ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν καταγομένη ἦν ἑτέρα τις ἡ Λαμία αὕτη ἢ ἡ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ

(1). Περὶ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πλουτάρχου κατωτέρω ἐν τῷ Β' μέρει ἐκτίθενται τὰ δέοντα ὡς ὑπό τινων λεχθέντος, ὅτι σχέσιν ἔχει καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἡμέτερον Δημήτριον.

'Αθηναίου μνημονευομένη, μετὰ ταῦτα δ' ἑταίρα καὶ τέλος πόρνη καταστᾶσα, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως οὐδόλως ἦν τῶν σπανίων ἐν τῇ 'Αθηναϊκῇ πολιτείᾳ κατὰ τὴν παραλελυμένην ἐκείνην τοῦ ἡμετέρου Δ. ἐποχὴν (1). Τὸ δ' ἕτερον χωρίον ἐπίσης εἰς τὴν καταγωγὴν τοῦ Δ. ἀναφερόμενον εὕρηται παρὰ τῷ Αἰλιανῷ ἐν Ποικ. ἱστ. ΙΒ'. 43, κατὰ πάντα τῷ Λαερτίῳ συμφωνοῦν, καὶ ἔχον ὧδε· *Δημήτριον τὸν Φαληρέα οἰκότριβα γενέσθαι λέγουσιν ἐκ τῆς οἰκίας Τιμοθέου καὶ Κόνωνος.* Καὶ περὶ τοῦ χωρίου τούτου λεκτέα τάδε. Ἡ παρὰ τινων διόρθωσις τῆς λέξεως οἰκότριβα διὰ τῆς οἰκοτρίβην ἢ οἰκοτρίβου φαίνεται ἡμῖν ὅλως ἀβάσιμος μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Νaουκίου (2), τοῦ Εὐσταθίου (3), τοῦ Ἡσυχίου (4), τοῦ Πολυδεύκους (5), συμφώνως τῷ Φωτίῳ (6) εἰρημένα. Ἕτεροι διωρθώσαντο ἀντικαταστήσαντες τὴν αἰτιατικὴν *οἰκότριβα* διὰ τῆς γενικῆς *οἰκότριβος* (7)· τοῦτο δυνατὸν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ νοῦς παραμένει περίπου ὁ αὐτός, ὅτι δηλ. δείκνυται πάντοτε ταπεινὴ τοῦ Δ. ἡ καταγωγή· μάλιστα δὲ προτιτῶμεν τὴν διόρθωσιν ταύτην διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους· 1) διότι τότε ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ Δ. ἦν υἱὸς πατρὸς οἰκότριβος, ἑπομένως τὸ «*ἐκ τῆς οἰκίας*» σημαίνει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς καταγωγῆς μὲν αὐτοῦ γενικῶς, ἰδιαιτέρως δὲ περὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ 2) διότι, ὡς ὀψόμεθα κατωτέρω, ὁ Δ. αὐτὸς ἐν πᾶσιν ἐλευθερίου ἔτυχεν ἀγωγῆς, ὥς τις ἐκ τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν καὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν κατω-

---

(1). Ἐκ δὲ τοῦ 'Αθηναίου μάλιστα γνωρίζομεν (ΙΓ'. 5 ἢ σελ. 577) ὅτι καὶ γυναῖκας ἐνυμφεύοντό τινες οὐ μόνον τῷ γένει ταπεινὰς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἤθει ἐξώλεις. ἐπήρκει δὲ πρὸς τοῦτο ἁπλῶς πολλάκις ἢ τὸ θέλγητρον ἢ ἡ εὐφυΐα αὐτῶν. Τοῦτο δὲ, φαίνεται, παρήγαγε καὶ τὸν κ. Ὄστερμαν νὰ νομίσῃ ἄλλως οὐκ ὀρθῶς ὅτι καὶ ἡ περὶ ἧς πρόκειται Λαμία σύζυγος τοῦ Φαληρέως ἐγένετο

(2). Aristophanis Byzantii grammatici Alexandrini fragmenta collegit etc. Nauck. σελ, 196.

(3). Ἰδ. σελ. 1327, 22.

(4). Ἴδ. λέξιν οἰκότριψ.

(5). Γ'. 77.

(6). Ἴδ. λ. οἰκοτρίβαιον.

(7). Ἴδ. Περιζωνίου σημείωσιν εἰς Αἰλιανὸν καὶ Legrand σελ. 18.

τέρω ἀναλύομεν νὰ συναγάγῃ δύναται· 3) διότι ἂν ἀκριβῶς ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς νὰ δηλώσῃ τὸ ταπεινὸν τῆς καταγωγῆς τοῦ Δ. ὤφειλε νὰ γράψῃ *ἐν τῇ οἰκίᾳ* καὶ οὐχὶ *ἐκ τῆς οἰκίας Τιμόθ. καὶ Κόνωνος*. Διότι ἡ πρόθεσις σημαίνει οὐχὶ ὅτι αὐτὸς ἐγένετο οἰκότριψ δοῦλος, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοιούτων κατήγετο (1). —Κατὰ τὰς μαρτυρίας λοιπὸν ταύτας ὁ Δημήτριος οὐκ ἦν εὐγενής.

Τίνες οἱ συγγενεῖς τοῦ Δημητρίου. Τῆς οἰκογενείας τοῦ Δ. σημέραι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰσχυούσης ἐν τῇ πολιτείᾳ ὀνόματα μόνον ὀλίγα μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν· 1) ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς αὐτοῦ πατήρ, τὸ ὄνομα ἁπλῶς ἡμῖν γνωστός· 2) ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἱμεραῖος, ὅστις ὡς ὀρθῶς τις νὰ συμπεράνῃ δύναται, τοῦ Δ. πρεσβύτερος ἐγένετο· διότι οὐ μόνον τοῖς μετὰ τοῦ Δημοσθένους ῥήτορσι συγχρόνως ἐπολιτεύσατο, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτῶν συγχρόνως ὑπὸ Ἀντιπάτρου ἀπέθανεν, ἄρα καὶ αὐτῶν ὁμῆλιξ νὰ θεωρηθῇ πιθανόν. (2). 3). Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων παρὰ Λαερτίῳ (3) μνημονεύεταί τις τοῦ Δ.

---

(1). Ἄλλως δὲ πολλοὶ παρενόησαν τὴν φράσιν, καὶ μάλιστα τὴν λέξιν οἰκότριψ, ἐξ οὗ καὶ εἰς πολλὰς τοῦ χωρίου διορθώσεις παρωρμήθησαν· ἰδίᾳ ὁ Legrand θελήσας νὰ καταρρίψῃ πάσας τὰς περὶ τῆς ἀγενείας τοῦ Δ. μαρτυρίας πολλὰ ἀνωφελῆ καὶ ἀστήρικτα εἶπεν, διατεινόμενος, ὅτι τὴν καταγωγὴν εὐγενέστατος ἦν (Ἴδε σελ. 17—18). Τὸ δὲ «εὐγενεστάτας» τοῦ ἰθυφαλλικοῦ ἐκείνου ᾄσματος, περὶ οὗ κατωτέρω ἐν τῷ Β'. μέρει τῆς μελέτης ἡμῶν τὰ δέοντα λέγονται, καὶ ὅπερ κακῶς τινες ἐνόησαν ὅτι, οἱ Ἀθηναῖοι ἔψαλλον πρὸς τιμὴν τοῦ ἡμετέρου Δημητρίου, ἐν ᾧ Δημητρίῳ τῷ Πολιορκητῇ ἐψάλλετο, οὐδεμίαν ἔχει ἀναφορὰν πρὸς τὴν τοῦ ἡμετέρου ἥρωος ἡμῶν καταγωγήν.

(2). Περὶ ὧν πλείονα κατωτέρω.

(3). Ε'. ε. 80. Ὁ Λαέρτιος φαίνεται ἡμῖν καὶ ἐνταῦθα σφαλλόμενος· ἰδοὺ τὸ χωρίον «ὁπηνίκα δ' ἐσυκοφαντεῖτο (ἐννοεῖται βεβαίως ἡ ἐποχή, ὅτε ἐδιώχθη τῶν Ἀθηνῶν τῆς Ἐπιμελείας στερηθεὶς) ἐν Ἀθήναις (ὁ Δ.), Μένανδρος ὁ κωμικὸς παρ' ὀλίγον ἦλθε κριθῆναι δι' οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι φίλος ἦν αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸν παρῃτήσατο Τελεσφόρος ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Δημητρίου.» Παράδοξον ὅτι, πάντες ἀνεξετάστως παρεδέξαντο τὰ λεγόμενα ὡς ἀληθῆ· ἡμεῖς ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν τίνι τρόπῳ ἐδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐνδώ-

ἀνεψιὸς, ὡς θέλουσί τινες, ὀνόματι Τελεσφόρος, σώσας διὰ τῶν παρακλήσεων αὐτοῦ τὸν κωμικὸν Μένανδρον συκοφαντούμενον. Ἄλλως δὲ πῶς ἡ μήτηρ τοῦ ἡμετέρου Δ ἐκαλεῖτο, ἄγνωστον· ὁμοίως οὐδεμίαν περὶ ἀπογόνων ἢ ἐγγόνων αὐτοῦ ἔχομεν γνῶσιν, διότι φαίνεται μὴ νυμφευθείς· εἰ δὲ μὴ τοῦτο τῶν κυριωτάτων ὂν βεβαίως θὰ παρεδίδοτο ἡμῖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν (1). Ὁμοίως οὐδεμία ἀδελφὴ τοῦ Φαληρέως ἀνα-

---

σωσι ταῖς παρακλήσεσι συγγενοῦς τῷ καθ' οὗ τοσοῦτον ἦσαν ἐξηρεθισμένοι Δημητρίῳ, ὥστε καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ νὰ ζητῶσι νά καταδικάσωσιν, ἡ δὲ μανία αὐτῶν κατέστη τοσαύτη, ὥστε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἅπαντας τοὺς ὑπερτριακοσίους αὐτοῦ κατέρριψαν ἀνδριάντας, καὶ τοὺς ἀπωτάτους δ' αὐτοῦ ἔτι πολιτικοὺς φίλους ἀπηνῶς κατεδίωκον, ὡς διὰ πολλῶν κατωτέρω ἐροῦμεν· τοὐναντίον μάλιστα νομίζομεν ὅτι ἂν τότε ἐν Ἀθήναις διέτριβον τοῦ Δ. συγγενεῖς, οἵτινες κατὰ φυσικὸν λόγον πάντοτε περὶ αὐτὸν κατὰ τὴν Ἐπιμέλειαν αὐτοῦ μάλιστα συνησπίζοντο, φρονιμώτερον, ἤθελον πράξει ἂν ἐμιμοῦντο τὸν πολιτικὸν αὐτῶν ἀρχηγὸν φεύγοντες, οὐχὶ δὲ μέχρι τοσοῦτον ἐπικινδύνου τόλμης νὰ φθάσωσιν, ὥστε τὴν σωτηρίαν νὰ ζητῶσιν ἄλλων, αἰτίᾳ τῆς πρὸς τὸν συγγενῆ αὐτῶν ἁπλῆς φιλίας ἢ γνωριμίας κινδυνευόντων Διὰ ταῦτα ἐν τῶν δύο δέον νὰ παραχθῶμεν, ἢ ὅτι ὁ Λαέρτιος ἔσφαλεν, ἢ ὅπερ καὶ πιθανότερον, ὅτι τὸ ἄρθρον (τοῦ) παραλειπτέον, ὡς καὶ ὁ Froben ἐποίησεν ὁ ἀρχαιότερον τὸ Λαέρτιον ἐκδοὺς, ἀναγνωστέον δὲ τὸ χωρίον «. . . . . . Τελεσφόρος ὁ ἀνεψιὸς Δημητρίου,» καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοητέος ἕτερος Δημήτριος καὶ ἰδίᾳ ὁ πολιορκητὴς, μεθ' οὗ εὐκόλως ἐδύνατό τις νὰ συγχέῃ τὸν ἡμέτερον διὰ τοὺς ἑξῆς δύο μάλιστα λόγους· 1) διότι γινώσκομεν ὅτι, Τελεσφόρος τις στρατηγὸς Ἀντιγόνου ἐγένετο, διὸ καὶ Δ. τῷ πολιορκητῇ προσφιλέστατος, ἴσως δὲ καὶ συγγενὴς αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 313 Ὁ Τελεσφόρος οὗτος μετὰ ταῦτα, εἰς Ἑλλάδα ἐλθὼν, πολλὰς ἀπὸ τῆς κατοχῆς τοῦ Κασσάνδρου πόλεις ἠλευθέρωσε (ἴδε Διοδ. ΚΘ'. 74 καὶ 75 καὶ 87)· ὁ αὐτὸς δὲ πιθανώτατον, τοῦ πολιορκητοῦ εἰς Ἀθήνας εἰσελάσαντος, ὁπότε ὁ Φαληρεὺς Δ. ἔφευγεν, ἐν τῇ πόλει διέτριβεν ὅτι «παρῃτήσατο τὸν Μένανδρον·» καὶ 2) διότι αὐτὸς ὁ πολιορκητὴς Δ, ὡς κατωτέρω ὀψόμεθα, ἐλευθερώσας τὰς Ἀθήνας οὐ μόνον τὰ κόμματα κατηύνασε τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς καταδεδικασμένους καὶ ὑποδίκους μεσιτεύσας ἔσωσεν· ἔτι δὲ καὶ τὸν Κίμωνα, ὅτε λίαν πιθανὸν ὅτι, συνέβη καὶ τοῦ Μενάνδρου ἡ σωτηρία· κατὰ ταῦτα δὲ πάλιν οὔτε ὁ Τελεσφόρος δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦ ἡμετέρου Δ. συγγενής

(1). Ὀρθῶς ὁ Dorn (αὐτόθ. σελ. 4) «verisimile est eum numquam uxorem in matrimonio habuisse.» Οὐκ ὀρθῶς ὁ

φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ· διὰ ταῦτα δὲ καὶ ὁ κ. Ὀστερμᾶννος ὀρθῶς παρετήρησεν ὅτι, τὸ ἀ ν ε ψ ι ὸ ς τοῦ Λαερτίου κακῶς ὑπὸ τοῦ Uebner μετεφράσθη διὰ τοῦ «gener.» Καὶ τέλος ὁ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ μνημονευόμενος αὐτοῦ ἀπόγονος (Δ'. 64) εἰκότως μᾶλλον θεωρητέος ὡς ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἱμεραίου καταγόμενος, τοῦ νομίμως καὶ συνετῶς βιώσαντος, οὐχὶ δ' ἀπὸ τοῦ Δημητρίου (1), μηδέποτε νυμφευθέντος καὶ μηδὲν κτησαμένου τέκνον νόμιμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁ Δημήτριος μέχρι τῆς ἐφηβικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, ἤτοι μέχρι τοῦ 18ου ἔτους· Ὀλ. 108, 1—112, 3, ἤτοι 348—330 π. Χρ.

Οὐδέν τι σχεδὸν γινώσκομεν εἰς τὰ πρῶτα τῆς παιδικῆς τοῦ Δ. ἡλικίας ἔτη ἀναγόμενον· τῆς ἀγνοίας ἡμῶν ταύτης αἴτιον ὄντως κυρίως μὲν ἡ τῶν παλαιῶν περὶ αὐτοῦ μαρτυ-

---

Ὀστερμᾶννος (σελ. 8) «Diogenianus dicit apud Becker anecd. III p. 1393 (cf Cramer anecd. Oxon II 239). «Λαμία· ὄνομα κύριον· γέγονε δὲ ἡ γυνὴ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως» unde Demetrium in matrimonium duxisse Lamiam conjicere licet.» πρῶτον μὲν διότι ἡ φράσις «ἡ γυνὴ ἐνάρθρως οὕτω οὐδόλως δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς κατηγορούμενον τοῦ ῥήματος (praedicat) ἀλλ' ὡς ὑποκείμενον (subject) ὅμοιον παράδειγμα εἶναι τὸ «μεγάλων ὁ ἀνὴρ ἐλπίδων γίγνεται» καὶ τὸ «ἦν δὲ καὶ ὁ Σωκράτης τῶν ἀμφὶ Μίλητον στρατευομένων» Ξεν. Ἀν. 1, 2, 3 ἢν ὑμῶν αὐτῶν ἠθελήσητε γενέσθαι» Δημ. 4, 7=non ex aliis pendere· ἀλλὰ πλεῖστα ὅσα ὅμοια βλέπει τις ἐν § 418 τῆς μεγάλης γραμματικῆς τοῦ Kühner καὶ ἐν § 457. Ἐκτὸς δὲ τούτων δεύτερον γινώσκομεν, ὅτι ἡ Λαμία ἑταιρικῶς συνέζη τῷ Δ. καὶ οὕτως ἀνῆκεν αὐτῷ· ἐξηρτᾶτο δ' ἀπ' αὐτοῦ οὐχὶ ὡς νόμιμος σύζυγος, ἀλλ' ὡς περὶ αὐτῆς ἀναφέρουσι Πλούταρχος, Λαέρτιος, Ἀθήναιος καὶ ἄλλοι, ἀνόμως ὡς πόρνη. Κατωτέρω δὲ ποιησόμεθα μνείαν τινῶν τοῦ βίου αὐτῆς περιπετειῶν, ἁπλῶς καθ' ὅσον αὗταί τινα παρουσιάζουσι σχέσιν πρὸς τὸν ἡμέτερον ἥρωα.

(1). Ὡς κακῶς πολλοὶ παραδέχεται καὶ αὐτὸς ὁ Legrand.

ριῶν ἀπώλεια, εἶτα δὲ καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ τὸ ταπεινόν. Ὀλίγα τινὰ γενικὰ μὲν ἁπλῶς, ἀλλ' ἀληθῆ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὰ ἑξῆς. Ἔκ τινος κατὰ τὸ ἔτος 1870 ἐν Ἐλευσῖνι ἀνευρεθείσης ἐπιγραφῆς (1) βλέπομεν ὅτι, ὁ Δ. συμμετέσχε τοῦ ἀγῶνος Ἑρμαια νικήσας μάλιστα κατ' αὐτὸν καὶ ἅρματι. Ἐκ τῆς πραγματικῆς εἰδήσεως ταύτης ἐξάγομεν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα· 1) ὅτι κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἐν ᾧ νικητὴς ἀνεκηρύχθη, ἀνάγκη, ὅπως ὑποθῶμεν, ὅτι μικρὸς ἦν τὴν ἡλικίαν, ὡς περὶ τούτου διδασκόμεθα ἔκ τε τοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων παλαιῶν συγγραφέων (2)· 2) ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ οὐχ ὅλως πένησσα ἦν, εἰς ἀγῶνας μάλιστα ἁρμάτων μέρος τοῦ υἱοῦ λαμβάνοντος. ἐξ οὗ καὶ καταδηλον καθίσταται, ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ψευδῶς ὁ Περγαμηνὸς Κarύστιος, κατὰ τοῦτο Δοῦριν τὸν Σάμιον μιμούμενος, διαβάλλει τὸν Δ. ὡς τὴν ἀρχὴν μόνον ἐλαίας τρώγοντα, καὶ πτωχὸν ὅλως καὶ ταπεινὸν γενόμενον κ.τ.λ. (3)· 3) δὲ ὅτι δέον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Δ. τῶν δικαιωμάτων πολίτου ἐλευθέρου Ἀθηναίου ἀπήλαυε, δυνατῆς οὔσης αὐτῇ τῆς μετοχῆς οἱωνδήποτε τῆς πολιτείας δημοσίων ἀγώνων.—

Ἀλλ' ἐνταῦθα καλὸν νὰ εἴπωμέν τινα περιεκτικώτατα περὶ τῶν διαφόρων τάξεων, τῶν ἐν Ἀθήναις τότε

---

(1). Περὶ αὐτῆς ἐκτενῆ ποιούμεθα λόγον κατωτέρω.

(2) Ἴδε Λύσιδος σελ. 206, ἔνθα λέγεται «καὶ ἅμα ὡς Ἕρμαια ἄγουσιν ἀναμεμιγμένοι ἐν ταὐτῷ εἰσιν οἵ τε νεανίσκοι καὶ οἱ παῖδες.» Ἐν δ' Αἰσχίνου κατὰ Τιμάρχου σελ: 5 «καὶ οἱ Γυμνασιάρχαι (καλ. γυμνασίαρχοι) τοῖς Ἑρμαίοις μὴ ἐάτωσαν συγκαθιέναι μηδένα τῶν ἐν ἡλικίᾳ τρόπῳ μηδενί.» Ἦν δ' αὕτη (τὰ Ἕρμαια) ἑορτὴ τοῦ Ἑρμοῦ ἔντιμος ἴδε Πολυδ. Α'. 37 Becker Charikles Α'. 54, Παυσ. βιβλ Η'. ιδ'. 10· ἴδε καὶ Pauly realencyclopaedie ἐν λέξει Hermaea. ἢ μὴ ἆρά γε μετὰ ταῦτα ἐπὶ Δ κατὰ τὴν τελετὴν τῶν Ἑρμαίων καὶ εἰς τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἐπετρέπετο ἡ εἰς αὐτὰ πρόσοδος; καθ' ἡμᾶς, ἀπίθανον τοῦτο. καθ' ὅσον τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις τυπικῶς καὶ πιστῶς ἔτι διετηροῦντο.

(3). Παρ' Ἀθηναίῳ ΙΒ'. 60. ἔνθα φέρεται «κατ' ἀρχὰς μὲν ἦν Δημητρίου ἄριστον ὀξύβαφα, παντοδαπὰς ἐλαίας ἔχοντα. καὶ τυρὸν νησιωτικόν· ὡς δ' ἐπλούτισε.........

βιούντων σχετικὰ πρὸς τὸν Δ. Καὶ δὴ μόνοι οἱ ἐλεύθεροι πολῖται «οἱ γεννῆται Ἀπόλλωνος πατρῴου καὶ Διὸς ἑρκείου» ἐδύναντο νὰ μετέχωσι τῶν τῆς πόλεως. Μὴ τοιοῦτοι ἐν Ἀθήναις ἦσαν α') οἱ οἰκότριβες δοῦλοι, οἱ πάντων ταπεινότατοι, οἵτινες κατὰ τὸν Φώτιον (ἐν λ. οἰκότριβες) ἐκ δούλων δοῦλοι ἐνομίζοντο τὸ παλαιὸν ἀτιμότεροι τῶν ὠνητῶν, ὅτι «οἱ μὲν ἐκ δούλων, οἱ δὲ ἐξ ἐλευθέρων ἐγένοντο» (1)· β'.) οἱ δοῦλοι, οἱ κοινοί, τ' ἀνδράποδα (2). Ἐκ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν κατήγοντο οἱ «ἀπελεύθεροι» (3), οὓς ὁ Πολυδεύκης (4) «ἐξελευθέρους» ἀποκαλεῖ λέγων «ἐξελεύθερος λέγεται ὁ τῆς δουλείας ἀφειμένος τῶν δούλων·» γ'.) οἱ «ξένοι» (5)· δ'.) οἱ «μέτοικοι» (6)· ε'.) οἱ «ἰσοτελεῖς» (7)· ς'.) οἱ «δημοποίητοι» οἱ πασῶν τῶν προηγουμένων κατηγοριῶν ἐντιμότατοι, (8).

---

(1). Ἴδε καὶ Walkenaer τῶν παρατηρήσεων εἰς Ἀμμώνιον βιβλ. Β. κεφ. γ'.

(2). Περὶ ὧν ἴδε Hermann Staatsalterthümer § 111, 18 καὶ 114.

(3). Ἴδε Becker Charikles Γ'. 41.

(4) Γ'. 83.

(5). Ἴδε Hermann αὐτόθ. § 99 ἀριθ. 4—16.—Becker αὐτόθ Γ'. σελ. 287· καὶ πάλιν Hermann § 130 καὶ 738, ἀριθ. 10.—Πολυδ Γ'. 53 κτλ.—Ἐν παρόδῳ δὲ πρβλ καὶ κεφ Ι'. τοῦ Ἀριστείδου τοῦ Πλουτάρχου, ἔνθα τὸ «ξένος» τὸν πολέμιον δηλοῖ. περὶ ἧς σημασίας ἴδε τὰς annotationes ad Harpocrationem ὑπὸ Δινδορφίου σελ. 393—394.

(6). Περὶ ὧν ἀρκοῦντα λέγει ὁ Hermann αὐτόθ. § 115, ὅθεν πρὸς τούτοις καὶ ἡ τοῦ «μέτοικος» καὶ «ξένος» συναλλαγὴ καταφαίνεται· ἴδε καὶ Φωτίου λ «μετοίκων λειτουργίαι» καὶ Σουίδ. λ' «πωληταί»

(7) Ἴδε Πολυδ Η'. 153, ἀλλ' ἀρκοῦσιν ὅσα ὁ Hermann λέγει ἐν § 116 «umbesonderer Verdienste willen auch einzelne Metoeken selbst wurden den lästigen Unterscheidungen enthoben, und als «ἰσοτελεῖς» nicht nur in alenprivatverhältnissen, sondern auch dem Staate gegenüber den wirklichen Bürgern so weit gleichgestellt, als es ohne Mittheilugen der eigentlich politischen Rechte geschehen konnte.»

(8). Ἴδε Hermann αὐτόθ. § 117 καὶ Ἁρποκρατίωνα λ. δημοποίητος ἐκδ. Δινδορφίου «ὁ ξένος μὲν ὢν τῇ φύσει, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου πολίτης γεγενημένος. Περὶ ἁπασῶν δὲ τῶν ἐξ κατηγοριῶν ἴδε Πολυδ. Γ'. 51—60, ἔνθα καὶ τάδε περὶ δημοποιήτων λέγεται «οἱ δημοποί-

Οὗτοι δὲ πάλιν μετὰ ἓν ἀπὸ τῆς δημοποιήσεως αὐτῶν ἔτος ἐθεωροῦντο κατὰ πάντα πολῖται καὶ ἐδύναντο καὶ «τῆς πολιτείας μετέχειν» Ἐκ τούτων πάντων (καὶ δὴ καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν ἀναγραφομένων παραπομπῶν,) συνάγομεν ἀσφαλῶς διειλημματικώτερον τὰ ἑπόμενα 1) ἀπελεύθερός τις ἐκηρύττετο τῶν δούλων ἢ τῶν οἰκοτρίβων (1) εἴτε ἁπλῶς τῇ θελήσει τοῦ κυρίου ἀπολυόμενος, ἢ ἐξελευθέρου ἄξιος ἀναδεικνύμενος διά τινος σημαντικῆς, ἣν πρὸς τὸν αὐτοῦ κύριον παρεῖχεν ὑπηρεσίας, ἢ ὅπερ καὶ συνηθέστερον, δι' ἐξαγορᾶς τῆς ἑαυτοῦ· μεθ' ὃ ἐν τῇ πόλει ὡς μέτοικος διῆγε παραλαμβάνων ἅμα «προστάτην» τὸν πρώην κύριον αὐτοῦ καὶ ὡς ὁ Ἑρμάννος λέγει τότε «trat er in die Stellung eines Schützverwandten» καὶ 2) αἱ τρεῖς προτελευταῖαι κατηγορίαι (ξένος, μέτοικος, ἰσοτελὴς) πλεῖστα ἐκέκτηντο ἐν Ἀθήναις προσόντα, ἅπερ μετὰ καὶ τῆς ἀπολαυστικῆς ἐν πᾶσι πόλεως συνδεόμενα πολλοὺς εἰς τὴν διὰ παντὸς ἐν τῇ πόλει μετοίκησιν εἵλκυον τῶν θελγήτρων αὐτῆς ἀπολαμβάνοντας (2). Τὸ ἀνάριθμον δ' αὐτῶν πλῆθος λίαν εἰς τὸν τῆς πόλεως πλοῦτον συνεισήνεγκε καὶ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς. Καίπερ δ' ὀφείλοντες νὰ ἔχωσι προστάτην, καὶ μετοίκιον νὰ τελῶσι, καὶ φόρους ν' ἀποτίνωσι, καὶ εἰς πόλεμον πολλάκις ν' ἀπέρχωνται, καὶ μεγάλα κεφάλαια εἰς τὰς τοῦ πολέμου παρασκευὰς νὰ καταβάλλωσιν, ἅμα καὶ ἄνευ δικαιώματος κτήσεως, ὅμως πάλιν ἐν τῇ πόλει παρέμενον, διὰ δὲ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας παντοίως πλουσιώτατοι καθιστάμενοι, τὴν ἐλευθερίαν ἐν γένει συνήθως ἐξηγόραζον, μετὰ δὲ ταῦτα ἀστὴν νυμφευόμενοι ἐλεύθερον ὅλως βίον διῆγον, ἀλλ' οὐ «τῆς πόλεως μετέχοντες»· τοῦτο δὲ τὸ μέγα δικαίωμα οἱ παῖδες αὐτῶν κατὰ πρῶτον ἐκτῶν-

---

ητοι, ὁπόσοι ἐκ δόγματος κοινοῦ (τ. ἐ. τῆς τοῦ δήμου ἀποφάσεως) πολιτείας τύχοιεν· τοῦτο δὲ πολιτογραφεῖν Φίλιστος καλεῖ, τάχα δ' ἂν οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζοιντο νεοπολῖται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος »

(1). Ἴδε καὶ Schoemann Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων τόμ. Α'. σ. 368.
(2). Ἴδε αὐτόθ. σελ. 373.

το· ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως οἱ «ξένοι καὶ οἱ μέτοικοι» τὸ πρῶτον «ἰσοτελεῖς» καθίσταντο, πλὴν ὅσοι αὐτῶν μεγάλας τῷ δήμῳ παρεῖχον ὑπηρεσίας ἀφειδῶς λειτουργοῦντες, ἢ ἔργα θαυμάσια ἐν πολέμῳ κατορθοῦμενοι, ὁπότε τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἀνάλογος ἐχορηγεῖτο (1). Ὅτε δ' αἱ πρὸς τὸν δῆμον ὑπηρεσίαι ἦσαν μέγισται, οὐ μόνον τις αὐτὸς ἀμέσως «δημοποίητος» νὰ καταστῇ ἐδύνατο, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ πολλάκις δὲ καὶ οὓς αὐτὸς τῷ δήμῳ ἔτι προεβάλλετο(2). Ἡ δὲ δωρεὰ τῆς πολιτείας αὕτη ἐγίνετο ὧδε· α) συνεκαλεῖτο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐν ᾗ ὁ προβαλλόμενος, ἵνα καταστῇ «δημοποίητος», ἓξ χιλιάδας ψήφων τοὐλάχιστον νὰ λαβῃ ἔδει, ἄλλως οὐδὲν νὰ τελεσθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπετρέπετο· β') ἡ χειροτονία ἐτελεῖτο διὰ τῆς ἄρσεως τῶν χειρῶν, ἧς ἡ κύρωσις ὑπὸ τῶν προέδρων ἐξεφωνεῖτο, οἵτινες διὰ τοῦτο ἐλέγοντο ὅτι «ἀνηγόρευον τὰς χειροτονίας», ἡ δ' ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ ψηφίσματος ἐγράφετο, ὅπερ ἐν τῷ μητρῴῳ κατετίθετο τῷ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς τῶν θεῶν μητρὸς τοῦ μεταξὺ τοῦ «Ἀπόλλωνος πατρῴου καὶ τοῦ βουλευτηρίου κειμένου» (3). γ') οἱ νεοπολῖται δ' οὗτοι ἔπειτα ἐδύναντο νὰ εἰσέρχωνται εἰς οἵαν δήποτε ἤθελον φρατρίαν (4). δ') ἔδει νὰ ὁρκισθῶσιν ἐπὶ τῇ νομίμῳ τῶν τέκνων αὐτῶν γεννήσει πρὸ τῶν φρατόρων

---

(1). Ἴδε Διων. Χρυσόστ. κεφ. ΙΕ' καὶ Boeck Staath. βιβλ. Β'· 21 ἤτοι τόμ. Α'. σ. 336'.

(2). Πρβλ. τί ὁ Δημοσθένης πρὸς Λεπτίνην λέγει (ἔκδοσις A. Westermann 1 74 P. 84- 86) ἔνθα ἀπαντῶσι καὶ ταῦτα «ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τιμῶντές ποτε Ἰφικράτην οὐ μόνον αὐτὸν ἐτιμήσατε, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον Στράβακα καὶ Πολύστρατον, καὶ πάλιν Τιμοθέῳ διδόντες τὴν δωρεὰν δι' ἐκεῖνον ἐδώκατε καὶ Κλεάρχῳ καί τισιν ἄλλοις πολιτείαν»· ἴδε καὶ τὸ τοῦ Ὑπερίδου «ψήφισμα» μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην παρὰ Schæfer Demosth u. s. Zeit, τομ. Γ'. σ. 8—10.

(3) Ἴδε Julius Schwarz die Demokratie τόμ. Α'. κεφ. Ε'. σελ. 112.

(4). Τοὐλάχιστον τὸ πρᾶγμα εἶχεν οὕτω ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν, διότι φαίνεταί πως ἀπίθανον ὅτι καὶ πρότερον τοῦτο συνέβαινε, καὶ τόσῳ μᾶλλον λέγει ὁ Ἑρμᾶννος, ὅσῳ βεβαιότερον γινώσκομεν. ὅτι οὐδὲν εἶχον δικαίωμα τοῦ καταλαμβάνειν ἀρχόντων ἢ ἱερέων ἀξίωμα, ὅπερ ἔπειτα τοῖς τέκνοις αὐτῶν ὁ δῆμος ἐχορήγει, ἂν ταῦτα ἦσαν «ἐκ γυναικὸς ἀστῆς καὶ ἐγγυητῆς κατὰ τὸν νόμον». Ἴδε Δημοσθ. κατὰ Νεαιρ. § 92.

συνηθροισμένων ὄντων· ε) ὁ πρὸς ταῦτα πάντα κατὰ τὸν νομον ὡρισμένος χρόνος ἦν ἡ τελευταία τῶν Ἀπατουρίων ἡμέρα κατὰ τὸν Πυανεψιῶνα μῆνα (1)· καὶ τέλος ϛ') τῆς ἐπιχειρήσεως ἁπάσης ἱερὸν φερούσης χαρακτῆρα, ὡς ὑπὲρ πατρίδος προκειμένου, θυσία Διὶ τῷ Φρατρίῳ ἐγίνετο καὶ δῶρα τοῖς φράτορσι προσήγοντο εἰς ἐπισφράγισιν τῆς ἱερας πράξεως. Ἁπασας λοιπὸν τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας ὁ πατὴρ ὑπέστη τοῦ Φαληρέως, αὐτὸς οἰκότριψ ὢν τὸ κατ' ἀρχάς· ἂν δὲ «ἰσοτελὴς» τὸ πρῶτον κατέστη, εἶτα «δημοποίητος», ἢ ἀμέσως καὶ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ ἀπελευθέρου καὶ μετοίκου «νεοπολίτης», ἄδηλον· αὐτὸς ὅμως ὁ Δημήτριος ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ μητρῴῳ καταγραφεὶς ἀπὸ παιδὸς ὡς ἐλεύθερος ἀνετράφη, καὶ ὀκτὼ καὶ δέκα ἐτῶν γενόμενος ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα καὶ τοῦ «μετέχειν τῆς πόλεως» κατὰ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο «κυρίαν εἶναι τὴν πολιτείαν, ἣν ἔδωκεν ὁ δῆμος τῷ πάππῳ (ἢ τῷ πατρὶ) καὶ γράψασθαι αὐτοὺς φυλῆς καὶ δήμου καὶ φρατρίας, ὧν ἂν ἕκαστος βούληται». Ἐν τούτοις δ' ἐπὶ τοῦ Δ ἡ εἰς τὰ κοινὰ νεοπολιτῶν προσέλευσις καὶ παραδοχὴ ἦν συχνοτάτη (πρβλ. Δημ. Φιλιπ. Γ'. § 3.) ἅμα καὶ εὔκολος, οὐχὶ δὲ συνεσταλμένη, οὔτε αὐστηρῶς τότε οἱ τύποι κατὰ τοὺς νόμους ἐτελοῦντο ὡς τὸ κατ' ἀρχὰς (ἴδε Δηδ. κατὰ Νεαιρ. § 89 καὶ ἀλλ.) (2) διοτι μάλιστα μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ὁσημέραι μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ πάντα παρελύοντο, ἑκάστοτε τῶν νόμων παρορωμένων, μέχρις οὗ ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν ἐμηδενίσθησαν ὑπὸ παντὸς ἰσχυροῦ κατὰ βούλησιν πράττοντος καταπατούμενοι· καὶ μάλιστα τότε ἡ πρόσληψις νέων πολιτῶν παρουσιάζεται πολλάκις καὶ ἀναγκαία δυστυχημάτων ἕνεκα τῆς πολιτείας ἀπροσοράτων. Πρὸς ταῦτα παραβλητέον καὶ τὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου ἐν Φωκίωνι Λ. 1, καὶ ΚΖ'. 1, 2, 4, ἔνθα περὶ τοῦ γνωστοῦ φιλοσόφου Ξενοκράτους τοῦ Χαλκιδονίου πρόκειται, ὃν ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων τὸν καταλληλότατον νομίσας ἵνα σταλῇ πρέσβυς πρὸς Ἀντίπα-

---

(1). Ἴδε Mommsen Eortologie σελ. 300.
(2). Ἴδε Ε. Κουρτίου ἑλλ. ἱστ τόμ. Γ'. σ. 744 καὶ Kortum ἑλλ. ἱστ. τόμ. 6'. σ. 375.

τρον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν δεινὴν τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἐν Λαμίᾳ πολιορκίαν «παραχρῆμα εἰς ἐκκλησίαν συνελθὼν ἐτέλεσε τὴν χειροτονίαν»· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Φωκίων αὐτὸς πρότερόν ποτε προέτεινε τῷ φιλοσόφῳ «τὴν πολιτείαν», ἀλλ' οὗτος ἠρνήσατο, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὀξύνους ἱστορικὸς Niebuhr συμπεραίνει, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ πολλοὶ καὶ εὐκόλως τὸ τῆς πολιτείας ἐκτῶντο δικαίωμα (1). Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ Ἀντιπάτρου ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἀναπληρώσεως αὐτῶν ἐροῦμεν κατωτέρω ἔνθα περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς «Ἐπιμελείας» τοῦ Δ. «ἐξετασμοῦ» λόγος γίνεται.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κυριωδεστάτην μαρτυρίαν τῆς εὐημερίας τοῦ Δημητρίου ἔχομεν τὴν μέχρι τοῦδε σωζομένην περὶ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ ἐπιγραφὴν, περὶ ἧς κατωτέρω. Παρὰ ταύτην ἑτέρας ἀποδείξεις ἔχομεν α') τὰ δῶρα ἐξ ἄρτου καὶ οἴνου, ἅτινα ἐδωρήσατο Κράτητι τῷ φιλοσόφῳ· ἴδε Λαερτ. ς'. 90 (2), β') τὸν κῆπον, ὃν τῷ Θεοφράστῳ ἐδωρήσατο πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς σχολῆς αὐτοῦ· ἴδε Λαερτ. Ε'. 39. Ταῦτα πάντα βεβαίως πρὸ τῆς ὑπὸ Δημ. καταλήψεως μεγάλων πολιτικῶν θέσεων γινόμενα ἀποδεικνύασι μέν, ὅτι οὗτος οὐδαμῶς

(1). Ἐνταῦθα κρίνομεν μνημονευτέον καὶ τὸ περὶ τοῦ φιλοσόφου τούτου ὑπὸ τοῦ Λαερτίου ἐν βιβλ. Δ'. κεφ. 14 ἀναφερόμενον· ἔνθα λέγεται «Ἀθηναῖοι (Ξενοκράτην) ὄντα τοιοῦτον (οἷος ἀνωτέρω περιγράφεται) ἐπίπρασκόν ποτε τὸ μετοίκιον ἀδυνατοῦντα θῆναι· καὶ αὐτὸν ὠνεῖται Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, καὶ ἑκατέροις ἀποκατέστησε Ξενοκράτει μὲν τὴν ἐλευθερίαν, Ἀθηναίοις δὲ τὸ μετοίκιον· τοῦτό φησι Μυρωνιανὸς ὁ Ἀμαστριανὸς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἱστορικῶν ὁμοίων κεφαλαίων». Γνωστὸν ὅτι τὸ μετοίκιον ἦν ἐτησίως δραχμαὶ 12. Λογικώτερον δὲ ἄλλως φαίνεται, ἂν τὸ συμβὰν τοῦτο ἀναχθῇ εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐν Ἀθήναις μετοικήσεως τοῦ Ξενοκράτους. Ἄλλως καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Δ. ἀνακηρύττει αὐτὸν ἀφθόνως εὐποροῦντα, οὐχὶ δὲ πενόμενον, ὡς ὁ Δοῦρις ἤθελεν.

(2). Τὴν τοῦ φιλοσόφου τούτου συμπεριφορὰν πρὸς τὸν Φαληρέα ἡμῶν ἰδοὺ πῶς ὁ Ἀθήναιος αὐτὸς προσέτι ἱστορεῖ ἐν βιβλ. Γ'. 5, «Καὶ Κράτης ὁ κυνικός, ὥς φησι Σωσικράτης ἐν ταῖς διαδοχαῖς, ἐπερράπισε Δημήτριον τὸν Φαλ. σὺν τῇ πήρᾳ τῶν ἄρτων καὶ λάγηνον πέμψαντα οἴνου· εἴθε γὰρ ἔφη τὰς κρήνας καὶ ἄρτους ἦν φέρειν». Ἐν παρόδῳ παρατηρητέον ὅτι ὁ Ἡσύχιος «ἐπιρραπίζειν, ῥαπίζειν, σκώπτειν, παίζειν.

έπένετο, ώς λέγει παρ' Ἀθηναίῳ ὁ Δοῦρις, εὐδόλως ὅμως δύνανται καὶ νὰ χρησιμεύσωσι ὡς μαρτύρια τῆς ἐξ εὐγενῶν καταγωγῆς αὐτοῦ, καθ' ὅσον μάλιστα ἀδύνατον φαίνεται ν' ἀναχθῶσι τὰ τοιαῦτα εἰς τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτη (1). Καὶ τέλος πάντων εὐλόγως νὰ εἰκάσῃ τις δύναται, ὅτι ὅτε πλέον τὰ ἔνδοξα ἔργα καὶ ἡ ὄντως ἀτομικὴ ἀξία, καὶ ἡ μετ' αὐτῶν ἄλλοτε στενῶς συνδεδεμένη εὐγενὴς καταγωγή ἀπὸ πολλοῦ ἐμαραίνοντο καὶ κατέπιπτον καὶ ἐξέλειπον ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ, τότε ἀκριβῶς ἤρξατο ὁ Δ. οσημέραι μᾶλλον καὶ μᾶλλον θαυμαζόμενος καὶ τιμώμενος διά τε τἆλλα αὐτοῦ προτερήματα καὶ μάλιστα τὸ κάλλος (2), ὅπερ ἀρ-

---

(1). Ἀλλ' ὅμως τοῖς εἰρημένοις ἐνταῦθα σύμφωνος φαίνεται ἡμῖν ἡ διόρθωσις τῆς λέξεως «οἰκότριβα» τοῦ Λαερτίου διὰ τῆς γενικῆς «οἰκότροβος»=υἱὸς ἀνθρώπου δούλου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Τιμοθέου κτλ.

(2). Πρβλ. Λαερτ. Ε'. ε. 76 ἔνθα λέγεται «.... ἱστορεῖ Φαβωρῖνος. Δίδυμος δ' ἐν τοῖς Συμποσιακοῖς καὶ Χαριτοβλέφαρον καὶ Λαμπτὼ καλεῖσθαι αὐτὸν (τὸν Δ.) φησιν ἀπό τινος ἑταίρας». Ἐπειδὴ δέ ἀλλοθεν γινώσκομεν, ὅτι καὶ ἄλλη τις Ἀττὶς ἑταίρα Νέαιρα τοὔνομα ἐκαλεῖτο, μάλιστα διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ Χαριτοβλέφαρος (πρβλ. Ἀθην. ΙΓ'. 65 καὶ Μεναγίου σημειώσεις εἰς Λαέρτιον, ἔκδ. Huebner τομ. Α' σ. 654, ἔνθα λέγεται «Ceterum et alia Neaera Attica Χαριτοφλέφαρος cognominatur in veteri inscrione buam profert Pignonius in Epistolis Symbolicis.

Ἐλευθερίας
χαριστήρια τῇ Νεμέσει
Ραμνούντοθεν Νέαιρα
Ἀθηναία Χαριτοβλέφαρος
ἀνέθηκεν).

ἅμα δὲ καὶ ἐπειδὴ γινώσκομεν ὅτι τὸ «Λαμπετὼ» ὅμοιον τῷ παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδ. μ. 132 καὶ 374) Λαμπετίη ἐστίν, ἥτις ἐγένετο θυγάτηρ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς νύμφης Νεαίρας, διὰ ταῦτα ἐπιτρέπεται νομίζω, εὐκόλως νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐνηβρύνετο ὁ Δ. ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτοῦ. καὶ δὴ ὁπότε «ἦρπε μὲν ὁ ἴουλος αἱ δὲ παρειαὶ ἐχλόαζον, καὶ τὸ πρόσωπον ὅλον ἤνθει» ὅθεν καὶ ὁ Ἀθήναιος ἐν ΙΓ'. 65 λέγει «Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς Λαμπετοῦς τῆς Σαμίας ἑταίρας ἐρασθεὶς ἡδέως δι' αὐτὴν καὶ Λαμπετὼ προσηγορεύετο, ὥς φησι Δίυλλος» (οὗ ὀνόματος, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, καὶ ἑτέρα ὑπάρχει γραφὴ ὀρθοτέρα βεβαίως ἔχουσα ἡ Δίδυμος πρβλ. περὶ τῶν τοιούτων σφαλμάτων τοῖς ἀντιγραφεῦσι συχνοτάτων καὶ τοῖς χειρογράφοις συνήθων Κ. Κόντου λόγ. Ἑρμ. τόμ. Ε'. τεῦχος ά. σελ.

χῆθεν μετὰ τοῦ μειλιχίου καὶ θηλυπρεποῦς ρωμαντικῶς πως συμμιγνύμενον, ἐξωτερικῶς δὲ δι' Ἀθηναϊκῆς κομψότητος συμπληρούμενον, οὐ μόνον τοὺς κοινοὺς τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς καὶ φιλοσόφους τῆς ἐποχῆς προσείλκυεν, οἷς ἐν καιρῷ καὶ προσωπικῶς γνωστὸς κατέστη (1). Οὕτω δ' ἤδη ἀπ' ἀρχῆς παρίσταται ἡμῖν τὸ στάδιον αὐτοῦ εὐρύτατον ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἥτις καθ' ὅλου δύναταί τις εἰπεῖν μετὰ χαρᾶς ὑποδεχομένη ἀφρόνως ἀπεθαύμαζεν αὐτὸν, ὅστις ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος «ἐφαίνετο γεννηθεὶς διὰ ν' ἄρχῃ τοιούτων πολιτῶν, ὡς οἱ πολῖται οὗτοι ἐφαίνοντο πλασθέντες, ἵνα ὦσιν ὑπήκοοι τοιούτου ἄρχοντος» (2). Παρὰ τόν παῖδα λοιπὸν ἡ τύχη μειδιῶσα ἵστατο δεξιᾷ· ἀλλ' ἂν διῆλθε τῆς ἐφηβικῆς αὐτοῦ ἡλικίας τὰ ἔτη (16---18) μετ' ἄλλων ἀναστρεφόμενος νέων ἢ ἀνδρῶν ἐπισήμων, ὡς παραδίδοται ἡμῖνὁ Μένανδρος μετὰ τοῦ Ἐπικτήτου ταῦτα διελθών, ἀγνοοῦμεν (3). Πάλιν δ' ὅμως φυσι-

---

100 καὶ 185). Ἡ δὲ γνώμη τοῦ Bonamy, ἣν οὗτος παρὰ τοῦ Σουΐδα (λ. Δημήτριος) παρέλαβεν, «il était très bien fait de sa personne, et sa beauté donna lieu a la calomnie «ὅτι γέγονεν ἐρώμενος νέος ὤν» παρουσιάζεται ὅλως ἀπαράδεκτος, διότι ἐκτὸς τῶν εἰρημένων, πρὸς τούτοις τὸ μὲν ὁ Ἀθήναιος ἐν ΙΒ'. 60 ἀναφέρει, ὅτι αὐτὸς ὁ Δημήτριος ἕτερον εἶχεν ἐρώμενον, τὸ δὲ ἀναμνησθῶμεν τῆς γενικῆς ἐκλύσεως τῆς ἠθικῆς τῆς τότε, καὶ τῆς ἀμέσως προτέρας τοῦ Δ. ἐποχῆς, περὶ ὧν καὶ ὁ Χαιρωνεὺς ἐν § 15 π. Παιδ. ἀγ. ὁμιλεῖ· ἄριστα δὲ ὁ Becker ἐν τόμ. Β'. τοῦ «Χαρικλέους» αὐτοῦ ἐν τῷ περὶ παιδεραστίας κεφαλαίῳ ἔγραψεν. Οὐδεὶς δ' ὁ ἀντερῶν ὅτι ὁ Δ. καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν γνωστὸν βίον φιληδονώτατος ἐγένετο, καὶ τοῖς ἀφροδισίοις παντελῶς ἔκδοτος

(1). Ἴδε Λαερτ. Ε'. 39 ἑ, 76, Πλουτ. Δημ. ΙΔ', 1. Διονυσ. Δειν. Β' καὶ ἀλλ. Παρὰ Λαερτίῳ μάλιστα λέγεται· «ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Κλέωνος πεπονθέναι (τὸν Δ.) ἐν τῷ δευτέρῳ ἱστορεῖ ὁ Φαβωρῖνος». Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ῥήματος π ε π ο ν θ έ ν α ι πρβλ. καὶ τὰ χωρία Πλατ. Γοργ. ς. 519. Πολιτ. Β' 376. Ξενοφ. Κ. Παιδ, Δ'. 6, 5.

(2). Ἴδε ἱστ τοῦ Ἑλλ ἔθνους, τόμ. Β'. βιβλ. Η'. σελ, 237-262.

(3). Ἴδε σχολ Αἰσχ, Τιμαρχ, § 18 ἐκτενέστερον δὲ τοῦ Hermänn Staatalt § 121, 9 καὶ 10.— Εἶτα Στραβ. ΙΔ', 18 καὶ Meineke fragm. Menandri et Philemonis XXV.

κὸν νὰ ὑποθῶμεν ὅτι ὁ Δ. οὔτε ἐν τοῖς ὁμήλιξιν αὐτοῦ οὔτε ἀλλαχοῦ οὐδαμοῦ τὸ κατ' ἀρχὰς ἐδύνατο νὰ ἔχῃ μεγάλην ἰσχὺν ἢ ἐπιρροήν, οἵαν σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι βλέπομεν αὐτὸν ταῖς φυσικαῖς χάρισι καὶ ταῖς κολακείαις ἐν τοῖς πολιτευομένοις ἀνδράσι καταλαβόντα. Ἀλλὰ πρὸς τὶ ταῦτα πάντα; οὐχὶ ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ παιδικὴ τοῦ Δ. ἡλικία ἐνέχει σημασίαν τινά, καὶ γνωστοτέρα καθισταμένη, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν τὴν ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ ἀνατροφὴν αὐτοῦ, καλῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου εἰρημένον γινώσκοντες «*πᾶν τὸ σκληρὸν χαλεπῶς μαλάττεται· καθάπερ γὰρ αἱ σφραγίδες τοῖς ἁπαλοῖς ἐναπομάττονται κηροῖς, οὕτως αἱ μαθήσεις ταῖς τῶν ἔτι παιδίων ψυχαῖς ἐναποτυποῦνται*» καὶ παραμένουσιν, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα καθ' ἅπαντα τὸν βίον οἱ παῖδες ἐλαύνονται ὡς διὰ μαγνήτου ἰσχυροῦ φερόμενοι· οὕτω δ' ἐκ τῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας γνωστῶν πολλὰ τῆς ἀνδρικῆς δυσνόητα εὐχερῶς πολλάκις νὰ ἑρμηνεύσῃ τις δύναται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὁ Δημήτριος ἀπὸ τοῦ 18ου—32ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Ἀλλὰ σημαντικώτερα τοῦ βίου τοῦ Δ. ἔτη εἰσὶ τὰ ἀπὸ τοῦ 18—32 τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, τὰ θεμέλια νὰ θεωρηθῶσι δυνάμενα, ἐφ' ὧν τὸ βαρὺ καὶ σπουδαῖον τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ὑψώθη οἰκοδόμημα ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην μετὰ ταῦτα διατηρηθέν, ἡ Ἐπιμέλεια αὐτοῦ. Ταῦτα δ' ὅπως ὅσον οἷόν τε ἄριστα δυνηθῶμεν νὰ καταμάθωμεν, σύναμα δὲ καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἐννοήσωμεν, πρὸς δὲ καὶ τοὺς λόγους γνωρίσωμεν, δι' οὓς τοσοῦτον ἔπειτα ἐν τῇ πολιτείᾳ προήχθη, ἀνάγκη ὅπως διαλάβωμεν α΄) περὶ τῆς παιδεύσεως αὐτοῦ β΄) περὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ἢ καὶ τῶν μεθ' ὧν ἀνεστράφη προσώπων· γ΄) περὶ τοῦ ῥητορικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος· καὶ δ΄) περὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν καὶ τοῦ μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς πολιτικοῦ αὐτοῦ βίου. Καὶ δή.

α) Ἡ παίδευσις τοῦ Δημητρίου.

1) Ὄντως θαυμασίως πως καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐνταῦθα μόνον παρουσιάζονται ἅπασαι τῶν παλαιῶν αἱ μαρτυρίαι συμφωνοῦσαι, αἱ τοσοῦτον ἀντιφωνόταται ἐν παντὶ ἄλλῳ περὶ τοῦ Δ. κεφαλαίῳ ὑπάρχουσαι· μόνον περὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ ὅταν πρόκηται, ἅπαντες οἱ παλαιοὶ ἀνεξαιρέτως οὕτω λαλοῦσιν, ὥστε τὰς γνώμας αὐτῶν ἁπάντων εἰς ἓν μόνον νὰ συγκεντρώσῃ τις δύναται, τὸ τοῦ Κικέρωνος «Phalereus successit eis (Lysia, Demosthene, Hyperide, Aeschine, Lycurgo, Dinarcho et Demade) senibus adulescens eruditissimus ille quidem horum omnium»· διότι οὐδεὶς ἀντεῖπε κατὰ τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς Κικέρων μνημονεύει πολλαχοῦ ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ τοῦ Φαληρέως μετ᾽ εὐφημίας ὡς πρωτεύσαντος ἐν τῇ περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν σπουδῇ, ἀποκαλῶν αὐτὸν ἅμα «ex doctrina nobilem et clarum» (1). Πρὸς ταῦτα τοῦ Λατίνου Δημοσθένους τὰ λόγια συμφωνοῦσι καὶ τὰ ἑπόμενα, μνήμης καὶ ταῦτα ἄξια τυγχάνοντα· πρῶτον ὁ Σύγγελλος (2) ὀνομάζει τὸν Δ. *«ἄνδρα παρ᾽ Ἕλλησι σπουδαῖον καὶ τρίτον τῶν Ἑλλήνων νομοθέτην·»* (3)· δεύτερον ὁ ἀξιόπιστος ἐν πᾶσιν Ἕλλην περιηγητὴς (4) *«τὰ πρὸς δόξαν εἰληφότα ἐπὶ σοφίᾳ»* εἶτα τρίτον ὁ Τερτυλιανὸς ἐν ἀπολογητικοῦ μέρει ΙΗ΄.

---

(1). Ἴδε pro Rabir Posthum Θ΄. σελ. 499.

(2) Γεωργ. Συγ. χρονογρ. κεφ θ΄ § 21 τῆς Βονναίας ἐκδ. ἢ ἐν σελ. 219 τῆς ἐν Βενετίᾳ τοῦ 1729· ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐν σελ. 117 ὁ αὐτὸς ἀποκαλεῖ τὸν Δ. ἄνδρα πολυμαθῆ· ἄλλως τοῦ χρονογράφου τούτου τὸ κοῦφον καὶ τῆς ἐρεύνης τὸ ἐπιπόλαιον, ἅμα δὲ καὶ τὸ τῶν ὑπερβολῶν προσφιλὲς, καὶ τῶν γνώσεων αὐτοῦ καὶ εἰδήσεων τὸ ἀνακριβὲς παρὰ πάντων ἤδη παραδεδεγμένα τυγχάνουσιν.

(3) Δηλ. τὸν Σόλωνα πρῶτον καὶ τὸν Λυκοῦργον δεύτερον ἢ κατ᾽ ἄλλους τὸν Κλεισθένην.

(4) Ἴδε Παυσ. Ἀττ. ΚΕ΄. 6. Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι τὸ χωρίον παρὰ τῷ Οὐαλτσίῳ ἐκδόντι τὸν Παυσανίαν οὕτως «τὰ πρὸς πατρὸς δόξαν εἰληφότα ἐπὶ σοφίᾳ» ἔχει σφαλερῶς· κατάδηλον ὅτι ἐξ ἀντιγραφῆς κακῶς τὸ «πατρὸς» παρεισέφρησεν.

«grammaticorum probatissimum» (1), ὁ δὲ Λαέρτιος πάλιν περὶ τῶν συγγραφῶν τοῦ Φαληρέως λέγει «*πλήθει δὲ βιβλίων καὶ ἀριθμῷ στίχων σχεδὸν ἅπαντας παρελήλακε τοὺς κατ' αὐτὸν περιπατητικούς, εὐπαίδευτος ὢν καὶ πολύπειρος (!) παρ' ὃν τινοῦν*» (2). Καὶ τέλος ὁ Χαιρωνεὺς φιλόσοφος ἐν τῷ *περὶ φυγῆς* ἀποδίδωσιν αὐτῷ τὸ κοσμητικὸν «*ψυχὴ φιλόσοφος*» (3). Τοιαύτας ὁμοίας θέσεις ἐκ τῶν παλαιῶν ἐδυνάμεθα καὶ ἑτέρας οὐκ ὀλίγας ἐνταῦθα ν' ἀθροίσωμεν, ἀλλ' ἀρκούμεθα περὶ αὐτῶν εἰς τοῦ Legrand τὸ κεφ. Γ'. καὶ Δ', παραπέμποντος (4). Ἐν τούτοις δὲ πῶς κατώρθωται τοσαύτην νὰ κτήσηται φήμην παγκόσμιον οὕτως εἰπεῖν, ὁ Δ., καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος ῥήτωρ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ νὰ κληθῇ; Διότι ἦν μὲν φύσει καὶ ψυχῇ καὶ σώματι δαψιλῶς πεπροικισμένος, κάλλος λαμπρὸν καὶ εὐφυΐαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κεκτημένος, ἄριστος δὲ ν' ἀποβῇ καὶ ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος δυνάμενος, οὐχ ἧττον ὅμως ἐδύνατό τις, νομίζομεν, νὰ ὀνομάσῃ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἄνδρας τινὰς εὐφυεστέρους (5)· πῶς λοιπὸν τοὺς πάντας ὑπερέβαλε; διότι πράγματι ἂν ἁπλῶς ἀναμνησθῶμεν τοῦ πλήθους τῶν πολυμαθεστάτων αὐτοῦ συγγραφῶν, ὧν τινῶν μόνον τοὺς τίτλους ἔχομεν περισωθέντας (6), κατ' ἀνάγκην οὐ μόνον θὰ θεωρήσωμεν τὸν συγγραφέα αὐτῶν ὡς τὸν κύριον κρίκον τὸν συνδέοντα τὴν Ἀλεξανδρίνην πολυμάθειαν μετὰ τῆς κανονικῆς τῆς ἐνδό-

---

(1) Ἴδε καὶ Μάριον Βικτωρῖνον de arte grammat. Γ', 2,468.
(2) Ε'. ε, 80.
(3) Ἴδε τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν βίῳ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ Θ,' 2.
(4) Ἐκεῖ ὁ λόγος κυρίως περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, τῆς παιδείας καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Δημ., κεφάλαια καλῶς ἐπεξειργασμένα, εἰ καὶ μετά τινος πολυλογίας, ξένα δ' ὅλως τῆς ἐργασίας ἡμῶν ταύτης καὶ διάφορα, εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦ Δ. στάδιον ὅλως ἀναγόμενα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδόλως νὰ θίξωμεν σκοποῦμεν ἁπλῶς τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ βίον κυρίως καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων ἀρχῆθεν προθέμενοι νὰ παραστήσωμεν.
(5) Π. χ. τὸν Φωκίωνα.
(6) Ἴδ. Legrand σελ. 138, ἔνθα ἀρκούντως ἀκριβὴς περὶ τῶν συγγραφῶν τοῦ Δ. γίνεται λόγος.

ξου Ἑλλάδος ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνεξαντλήτους θεωρητικὰς αὐτοῦ γνώσεις θ' ἀποθαυμάσωμεν. Εὐκόλως καὶ ἡ ἀπορία ἡμῶν αὕτη λύεται, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τίνας εἰς τὴν πρόοδον αὐτοῦ ἔσχε βοηθούς, τίνας φίλους, τίνας γνωστούς, καὶ μάλιστα διδασκάλους ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπιστήμαις τῆς χρονικῆς περιόδου τῆς τότε. Ὄντως δ' ὅπως ἀκριβεστέραν καὶ ὁριστικωτέραν σχηματίσωμεν περὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ γνώμην, ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὀλίγιστα, τὰ πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν σχετικώτατα, ἰδίᾳ περὶ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, τοῦ Θεοφράστου (1) *«τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή»*, ὡς οἱ παλαι περὶ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ ὁμιλοῦντες συνήθως ἀποφαίνονται· τόσῳ δὲ μᾶλλον πρὸς τοῦτο δικαιούμεθα καὶ λογικὸν κρίνομεν, ὅσῳ βεβαιότερον γινώσκομεν, ὅτι παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ οὗτος ἡ ἰδίως πηγὴ τῶν γνώσεων αὐτοῦ ἐγένετο, ὁ ἀστὴρ ἐν τοῖς τῆς πολιτείας ὁδηγός (2), τὸ πρότυπον, πρὸς ὃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ βίον ἐκανόνισε καὶ τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικόν· καὶ τέλος διότι μεγίστην ὁ διδάσκαλος ἐξήσκησεν ἐπὶ τὸν μαθητὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Ἐ π ι μ ε λ ε ί ᾳ αὐτοῦ ὡς κατωτέρω ἐροῦμεν. — 2) Λοιπὸν ὁ Θεόφραστος καὶ πρότερον μὲν ἐν Ἀθήναις ἴσχυε καὶ ἐγινώσκετο, ὑψηλὰ καταλαβὼν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀξιώματα (3)· ἀλλ' ὅμως περιδοξότατος κατέστη μάλιστα, ὅτε ὁ Σταγειρίτης φιλόσοφος, καταλιπὼν τὸ *«ἱερὸν τῶν μουσῶν πτολίεθρον»* ὑπεχώρησεν εἰς Χαλκίδα (4) τῇ 114, 3 Ὀλυμπιάδι (322 π. Χρ.), ὅτε κατὰ τὸν Λαέρτιον (5) τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τὴν σχολὴν ὁ Θεόφραστος διεδέξατο, καὶ *«χιλιάδες μαθητῶν ἀπήντων εἰς τὴν διατριβὴν αὐτοῦ»*. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καὶ ὁ ἡμέτερος Δ. τοῖς ὑπολογισμοῖς ἡμῶν συμφώνως ἓξ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ὑπάρχων, οὐχὶ ἁπλῶς μαθητής, ἀλλὰ καὶ φίλος τοῦ Θεοφράτου διετέ-

(1) Ἴδε Σουίδ. λ. Δημήτριος. Διογ. Λαερτ. Ε' ε, 75 Cic. de off. I'. 1· de finib. V, 19, 54. de leg. III, 6, 14 Brut. 9, 37.
(2) Κικ. αὐτόθι.
(3) Διοδ. ΙΣΤ'. 77.
(4) Αὐτόθι 36 καὶ 37.
(5) Λαερ. Ε', β', 36 — Γελ. Ἀττ. νυκτ. ΙΓ', 5 κτλ.

λει (1)· ὅθεν ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Ostermann λέγων. «Legimus apud Phot. Bibl. Cod. 267. p. 496 b. Dinarchum, cum adolescens venisset Athenas, quo tempore Alexander in Asiam duxit exercitum, Theophrasto operam dedisse, versatumque esse cum Demetrio Phalereo: quod probat etiam Dionys. Din. c. 2. *Δείναρχος Θεοφράστῳ τε συνεγένετο καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ κτ.λ.* cf. Plut d. 850. Unde sequitur non solum Theophrastum jam, priusquam successor fieret Aristotelis, Athenis docuisse, sed etiam Demetrium jam illo tempore, quo Theophrastus Aristoteli successit, Theophrasi familiaritate usum esse....... Itaque Demetrium Theophrasto, jam priusquam is successerat Aristoteli, operamdedisse verisimile est» Καὶ ὄντως ὅτε ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκεν (2), ὁ Θεόφραστος ἐδύνατο ἐπίσης, ἂν μὴ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, τοὐλάχιστον τὰ μετὰ ταῦτα, ἰδίαν νὰ ἔχῃ σχολήν, τῆς ἡλικίας αὐτοῦ οὐ μόνον οὐ κωλυούσης, ἀλλὰ μάλιστα καὶ πρὸς τοῦτο καταλλήλου (3). Εἰς τοῦτο δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα, δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν, συμπίπτουσι τὰ τῆς ἰδίως μαθητείας τοῦ Δ ἔτη καὶ ἀκροάσεως παρὰ τῷ Θεοφράστῳ, ἥτις μέχρι τῆς 113. 1 Ὀλυμπιάδος παρεξετάθη, τοῦτ' ἔστι μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ καὶ πλέον ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (4), ὁπότε πλέον ἤρξατο ἐν τοῖς τῆς πολιτείας ἀναμιγνύμενος, εὐθὺς μετ' ὀλίγον καθ' ὁλοκληρίαν αὐτοῖς παραδοθείς, ὁπότε μετὰ μῆνας τινας τὰ Ἁρπάλεια κατὰ τὴν 113. 2 Ὀλυμπ. ἀνεφύησαν, ὧν, ὡς ἀνωτέρω ὑπεμνήσαμεν, μετ' ἐπιτυχίας καὶ φήμης τινὸς μάλιστα μετέσχεν (5). Οὐδόλως δὲ θαυμαστόν, ὅτι τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τὸν Θεόφραστον προετίμησεν ὁ Δ Διότι ἀναλογιζόμενοι τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ τὸν ἠ-

(1) Αὐτόθι § 39.

(2) Ἀπὸ τῆς 111. 2 Ὀλυμπιάδος μέχρι τῆς 114. 3 ἤτοι 335—322.

(3) Διότι μόλις κατὰ 10 ἔτη ἦν τοῦ Σταγειρίτου νεώτερος, ἤτοι 36—49 ἐτῶν.

(4) Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὁμιλητὴς αὐτοῦ διετέλει.

(5) Λαερτ. Ε', ἑ, 73.

πιον ἐν πᾶσι καὶ μείλιχον καὶ θελκτικόν, ἅμα δὲ τὴν ἡδύτητα τοῦ λέγειν τοῦ «*Τυρτάμου*» καὶ ἐξεζητημένην τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ κομψότητα, ἐν τῷ τοιούτῳ τοῦ λόγου εἴδει τότε πρωτεύοντος, ἐνταυτῷ δὲ καὶ τὴν μετ' οὐ πολυ μεγάλως ἰσχύσασαν κατὰ τὴν πόλιν τῶν φιλοσόφων ἐπιρροὴν αὐτοῦ, καὶ τὸν κομψευόμενον ἐξωτερικὸν τρόπον, ἁρμόδιον πρὸς διδασκαλίαν εὐαρεστοῦσαν (1) μᾶλλον τῆς σκεπτικῆς μὲν ἐκείνης καὶ τραχείας, ἀλλ' ἀληθείας γυμνῆς κατόχου φιλοσοφίας τοῦ Σταγειρίτου, εὐκόλως τῆς προτιμήσεως καταμανθάνομεν τὰ αἴτια Σὺν τούτοις ὅμως ὀρθῶς ποιοῦντες δυνάμεθα, νομίζω, νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα τῆς μαθητείας αὐτοῦ ἔτη ὁ Δ. καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπὶ βραχὺ ἠκροάσατο, ἔστω καὶ ἐπιπολαίως ἢ ἐξ ἁπλῆς περιεργείας πρὸς τοῦτον φερόμενος· εὐθὺς δὲ πάλιν «*πρὸς Θεόφραστον μετέστη*» εἰς τὴν ἐκείνου σοβαρὰν καίπως καὶ ἄνευ θελγήτ ων διδασκαλίαν μὴ ἀρεσκόμενος διὰ τὸν αὐτοῦ τοὐλάχιστον χαρακτῆρα, ἐξ οὗ οὔτε ἴχνος αὐτῷ ἐγκατελείφθη τοῦ Ἀριστοτελείου τρόπου τοῦ συλλογίζεσθαι, τοῦ συγγράφειν, τοῦ δημηγορεῖν (2), οὔτε τῶν παλαιῶν οὐδεὶς παραδίδωσιν αὐτὸν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀκροατὴν γενόμενον, εἰ καὶ τοὐναντίον ἅπαντες καλοῦσι «*τῆς Σχολῆς τῶν ἀπὸ τοῦ περιπάτου*» Ἐπειδὴ δὲ ταύτης τῆς σχολῆς τὰς γνώσεις ἐκέκτητο ὁ Δ. καὶ κατὰ κανόνα ὅλως Θεοφράστειον, εἴπωμεν περὶ αὐτῆς ἐνταῦθα ὀλιγίστας λέξεις τὰς στενωτάτην πρὸς αὐτὸν σχέσιν ἐχούσας, ὡσεὶ περὶ αὐτῶν τῶν γνώσεων καὶ ἰδεῶν τοῦ Δ. προὔκειτο. Καὶ δὴ εὐρύτατον εἶχεν ἡ σχολὴ

---

(1) Εὐάρεστος ἀκροαταῖς μάλιστα, οἷος ὁ Δ.- πρβλ. Λαερτ. Ε. β', 38. — καὶ παρὰ Γελλίῳ ἐν Ἀττ. νυκτ. ΙΓ', 5 καὶ Schmidt de Theophrasto rhetore Hallae 1839.

(2) Τοῦτ' αὐτὸ δύναται καὶ τὸ κύριον αἴτιον νὰ θεωρηθῇ διὰ τ' τῶν μετὰ ταῦτα οὐδεὶς ἀναφέρει τὸν Δ. τοῦ Ἀριστοτέλους μαθητήν. οὐδεὶς δὲ σύγχρονος τῷ Δ. ἱστοριογράφος περιεσώθη μέχρις ἡμῶν, καὶ ἂν τινες τοιοῦτοι διεσώθησαν, οὐ μόνον λίαν τοῦ Δ. μεταγενέστεροι ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς εἰκασίας ἁπλῶς ἀπὸ μικρῶν εἰδήσεων καὶ περὶ ἄλλων καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Δ. ποιοῦνται. Πρβλ. ὅσα κατωτέρω περὶ τῆς ρητορ. δεινότητος τοῦ Δ. λέγονται

αὕτη γνώσεων κύκλον (1)· ἡ δὲ φιλοσοφία τῶν *«ἐκ τοῦ περιπάτου»* παρίσταται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς γνωστόν, ἡ ὑψίστη καὶ ὑγιεινοτάτη· τὰς σκέψεις, τὰς σπουδὰς καὶ τὰς μελέτας αὐτῶν ἐποιοῦντο *«οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου»* ἐπὶ πραγμάτων μάλιστα φυσικῶν βασιζόμενοι· τὸ σύστημα δ' αὐτῶν τὸ φιλοσοφικὸν περιελάμβανε συμπεράσματα καὶ γνώσεις ἐρευνῶν πολυχρονίου παρελθόντος καὶ πείρας, δυναμένας ὄντως νὰ θεωρηθῶσι τὸ γέννημα τοῦ χρόνου ἐκείνου, ὁπότε τοῦ ἔθνους ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀληθὴς τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος δόξα εἰς τὸ ὕψιστον αὐτῆς σημεῖον ἀφίκετο· (2)· ἡ δ' ἐπιστημονικὴ ἐνέργεια τῆς σχολῆς ταύτης σκοπὸν ἰδίως προετίθετο τὴν ἐπέκτασιν καὶ διάδοσιν τῆς φιλοσοφίας ἐμπειρικῶν κυρίως ἰδεῶν καὶ γνώσεων (3), ἥτις τότε αὐξηθεῖσα καὶ ἐπολυπλασιάσθη καὶ ἐπεξετάθη εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῶν τότε ἐπιστημῶν ἐπὶ τοῦ διδασκάλου τοῦ Δ. ἰδίᾳ, ὅστις ἅμα καὶ τῶν ἠθῶν ἀκριβὴς παρατηρητὴς (4) καὶ τῆς ψυχικῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων γνώστης ἄριστος καὶ φημίζεται καὶ ἀπέβη. Ἐκ τούτων δὲ συνάγομεν 1) ὅτι ὁ μὲν σκοπός, ὃν *«οἱ περιπατητικοὶ»* προετίθεσαν ἦν τὸ μὲν ἡ κατὰ φυσικοὺς νόμους *διάκρισις* καὶ *διάγνωσις* τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ αἰσχροῦ, τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου, τὸ δὲ ἡ τῶν τελευταίων μὲν ὡς οἷόν τε κατανίκησις, τῶν πρώτων δὲ ἡ ὑποστήριξις καὶ προαγωγή· ὅθεν ἡ ἠθικὴ αὐτῶν ἐθεμελιοῦτο ἐν γένει ἐπὶ συνετῆς καὶ ἀκριβοῦς τῶν πραγμάτων παρατηρήσεως· καὶ οὕτως ἡ σχολὴ αὕτη, παρὰ πάσας τὰς ἄλλας συγχρόνους (5), τὰς ὑγιεστάτας ἀρχὰς κεκτημένη, κατεγίνετο καὶ παντὶ τρόπῳ ἐμόχθει, ὅπως οἱ θιασῶται αὐτῆς «αὐτοί τε καλοὶ κἀγαθοὶ καταστῶσι, καὶ ἑτέρους τοιούτους καταστήσωσιν». 2) ὅτι, οὐδόλως τῶν τῆς φύσεως ἐμπειρικῶς ἀμελοῦντες, εὕρισκον ἐρεύνης ὕλην πλου-

---

(1) Ἴδ. Cic. de finib lib V. c 4, 5.
(2) Zeller, die Philosophie der Griechen τομ. γ'. ἐν ἀρχῇ
(3) Ἴδ. Cic Att. II. 16, 11.
(4) Πρβλ. τοὺς «χαρακτῆρας» αὐτοῦ.
(5) Πρβλ. Zumpt, über den Bestand der Philos. Schulen in Athen. Abh. d. Berl. Akad 1843.

σιωτάτην ἐν τῇ *φυσιολογίᾳ*, ἧς ἐπίσης ἡ ἀκριβὴς κατανόησις σκοπὸς καὶ τέλος προετάθη ἐν τῇ ἀσαλεύτῳ πεποιθήσει, ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὀφείλουσι νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἑκάστου ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν· καὶ οὕτως οἱ πρακτικώτατοι πάντων ὑπάρχοντες ἐπὶ στερρῶν ᾠκοδόμουν βάσεων τὰ φιλοσοφικὰ αὐτῶν συστήματα (1). Ὑπὸ τοιούτων καὶ τοσούτων ἰδεῶν ὁ Θεόφραστος ἐμφορούμενος ἐδίδασκεν, ἐλαχίστας μὲν καὶ ἐπουσιώδεις ἔχων ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αὐτοῦ συστήματι διαφορὰς τῶν πρότερον, κυρίως δὲ ἑρμηνευτὴς τῶν συστημάτων τοῦ Σταγειρίτου γενόμενος συμπληρῶν αὐτά, ὅπου αἱ ἰδέαι ἐφαίνοντο ἀτελεῖς, ἐξηγούμενος ὅπου σκοτειναί (2). Αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἰδεῶν καὶ τῷ Δ. μετεδίδου εἴτε ἐν τῇ διδασκαλίᾳ εἴτε καὶ ἐν τῇ μετ' αὐτοῦ ἀναστροφῇ. Εἰ καὶ φαίνονται δέ πως τὰ πράγματα μεταβληθέντα μετὰ τὴν τοῦ μεγ. φιλοσόφου ἐξ Ἀθηνῶν ἀποχώρησιν, ὅμως πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ διετέλουν ὁδῷ ἐπί τινα ἔτη, ἐν ὅσῳ τοὐλάχιστον αὐτὸς ὁ Θεόφραστος διηύθυνεν ἔτι τὴν σχολήν, μεθ' ὃ αἱ νέαι ἐκεῖναι ἀλλαγαὶ καὶ διαφοραὶ μετὰ καὶ ἑτέρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ἀναμιγνύμεναι καὶ αὔξουσαι, τὴν ὁσημέραι πτῶσιν καὶ παλινδρόμησιν τῆς φιλοσοφίας μᾶλλον καταδεικνύασιν ἢ τὴν περαιτέρω αὐτῆς πρόοδον (3).

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν σχολῇ καὶ παρὰ τοιούτῳ διδασκάλῳ παιδευθεὶς ὁ Δ. τοσαύτην ἐπὶ πολυμαθείᾳ ἐκτήσατο φήμην! Ἀλλὰ πρὸς τούτοις κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ χρόνου, ἀπὸ τοῦ νῦν μέχρις οὗ ὑπὸ Κασσάνδρου *Ἐπιμελητὴς* ᾑρέθη καὶ νὰ προσοικειῶται ἐγίνωσκε τοὺς πρώτους τῆς ἐποχῆς πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ μάλιστα τοὺς ῥήτορας, ἅμα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐν πολλοῖς μὲν ἐπιφανεῖς καὶ ἐξόχους, ἥκιστα

---

(1) Zeller αὐτόθ. die Peripatetiker, καὶ Hegel's Griechische Philosophie II. B. d. σελ. 418—22, ἢ τὸν ΙΔ'. τομ. τῶν ἁπάντων τοῦ αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἐν Βερολίνῳ 1833.

(2) Ἴδ. καὶ Tenneman III B. d, σ. 333 καὶ Eduard Müller Geschichte d. Theorie der Kunstbei d. alten 183—4 καὶ 394,

(3) Ἴδ. Zeller τοὺς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τέλει τοῦ Β'. τόμου.

δὲ τιμίους, καὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν παντελῶς ἀφροντιστοῦντας πολίτας, παντὶ τρόπῳ ἐξ αὐτῶν ὠφελούμενος εἰς τὴν περαιτέρω αὐτοῦ πρόοδον καὶ ἀνύψωσιν. Οὕτω δὲ εἴτε ὡς γνώριμος εἴτε ὡς φίλος μετ' αὐτῶν ἀναστρεφόμενος, καὶ τὰς περὶ ἠθικῆς, περὶ ῥητορικῆς, καὶ τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ βίου ἰδέας ἐσχημάτισε, καὶ πρακτικώτερον αὐτὰς διεμόρφωσεν.

β'.) Φίλοι καὶ γνώριμοι τοῦ Δημητρίου.

Πρὶν ἢ δὲ περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Δ. καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ τούτων ἐν γένει ὁμιλήσωμεν, καλὸν πρότερον καὶ καταλληλότατον ἐνταῦθα μάλιστα νὰ μνημονεύσωμεν τῶν φίλων ἢ καὶ ἁπλῶς τῶν γνωρίμων αὐτοῦ τῶν ἐπισημοτέρων τοὐλάχιστον, ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ λάβωμεν ἀκριβεστέραν ἔτι γνῶσιν τοῦ κύκλου τῆς πρὸ τῆς *Ἐπιμελείας* ἐνεργείας αὐτοῦ, ἁπλῶς εἰς τὰ στενὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν ἔχοντα περιοριζόμενοι. Καὶ δή — 1) Πρῶτος ἐνταῦθα μνημονευτέος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἱμεραῖος. Οὗτος δεινὸς ἀντιμακεδονικὸς πρόμαχος τῆς δημοκρατίας ὑπάρχων καὶ γενναῖος τῆς αὐτονομίας τοῦ δήμου καὶ τῆς πολιτείας ὑπέρμαχος, κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον τῇ μερίδι τῶν φιλελευθέρων ἡνωμένος, οὐδέποτε ἐπαύσατο τὰ τῶν Ἀθηναίων πνεύματα κατὰ τῶν Μακεδόνων ἐξερεθίζων (1) Ἡ πολιτικὴ δ' αὕτη δρᾶσις τοῦ ἀδελφοῦ ἐν ἀρχῇ φαίνεται μέν τινα ἐπιρροὴν ἐπὶ τὸν Δ. ἀσκήσασα, ἀλλ' ἦν ἀτυχῶς ἐφήμερος· διότι εὐθὺς μετ' ὀλίγον, ὅτε ὁ μὲν Ἀντίπατρος μετὰ τὴν ἐν Κρανῶνι μάχην ἀπῄτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν τῶν ῥητόρων παράδοσιν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου συγκατελέγετο, μετὰ τοῦτο δὲ μετὰ τοῦ Ὑπερείδου καὶ τοῦ Ἀριστονίκου ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ τοῦ Αἰακοῦ ναοῦ (ἔνθα κατέφυγον ἅπαντες), ἀπεσπάσθη, καὶ πρὸς τὸν ἐν Κλεωναῖς τότε διατρίβοντα Ἀντίπατρον ἀχθέντες καὶ οἱ τρεῖς

(1) Ἴδ. Λουκ. Ἐγκώμ. Δημοσθένους περὶ τὸ τέλος

μετὰ βασάνων ἐθανατώθησαν (1), τότε πᾶσα ἡ πολιτικὴ ἐκείνη τοῦ ἀδελφοῦ ἐπὶ τὸν Δ. ἐπιρροὴ παραχρῆμα ἐξηφανίσθη, ἀντὶ νὰ ἐκκαῇ εἰς ἐκδικήσεως πυρὰν διὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ· ὅθεν ἐπιπολαίως τὸν Δ. ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐπηρεασεν, ὅστις ὄντως εὐγενῶς καὶ φιλελευθέρως φαίνεται βιοὺς καὶ πολιτευσάμενος, οὐχὶ δ' εἰς ἡδονὰς ἢ ἤθους παράλυσιν (ὡς ὁ νεώτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς) ἐκδοθείς, ἀφ' οὗ οὐ μόνον οὐδ' αὐτὸς ὁ Δοῦρις, ὅστις τοσοῦτον ζητεῖ ν' ἀτιμάσῃ τὸν Δ. καὶ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ, οὐδὲν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ διότι οὗτος πρεσβύτερος γενόμενος, καὶ ἐν κοινωνίᾳ οὔπω παντελῶς ἐκκλινάσῃ, (ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν), ἀνατραφεὶς καὶ ἀναστραφεὶς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ὡς τὰ πρῶτα καὶ κύρια στοιχεῖα ἀληθοῦς πολιτικοῦ βίου ἐθεώρει (2). —2) Μνημονευτέον τοῦ Δημοσθένους τοῦ πρώτου καὶ μόνου τῆς ἐλευθερίας ὑπερμάχου τοῦ «*κορυφαίου*» τῆς ρητορικῆς δημιουργοῦ (3), οὗ δέον ν' ἀποδεξώμεθα ὅτι οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ βήματος πολλάκις δημηγοροῦντος ἤκουσεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως ἐγνώρισεν ὁ Δημήτριος (4) Θαυμαστὸν δὲ λίαν ὅτι καὶ ὁ μεγάθυμος οὗτος ἀνήρ, τὸ μόνον τῆς Πατρίδος ἔρυσμα, οὐδεμίαν ἐνεποίησε τῷ Δ. διαρκῆ ἐντύπωσιν ἢ ἀποτελεσματικὴν ἐπιρροήν. Αλλὰ τοῦτο, νομίζομεν, συνέβη ἁπλῶς διὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς λόγον, δι' ὃν ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τοῦ Ἀριστοτέλους τὸν Θεόφραστον ἐν ταῖς ἀκροάσεσιν αὐτοῦ ὁ Δ. προέκρινεν, ἀφ' οὗ

---

(1) Ἴδ. Πλουτ. ἐν βίῳ Δημοσθένους «Ἀρχίας ὁ κληθεὶς φυγαδοθήρας Ὑπερείδην μὲν τὸν ῥήτορα καὶ Ἀριστόνικον τὸν Μαραθώνιον καὶ τὸν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἀδελφὸν Ἱμεραῖον ἐν Αἰγίνῃ καταφυγόντας ἐπὶ τὸ Αἰάκειον ἀποσπάσας ἔπεμψεν..... πρὸς Ἀντίπατρον κἀκεῖ διεφθάρησαν. Ὑπερείδου δὲ καὶ τὴν γλῶσσαν ἐκτμηθῆ κι λέγουσιν».

(2) Ἴδ. περὶ Ἱμεραίου. Πλουτ. βίον δέκα ρητόρων— Πλουτ. Δημοσθ § ΚΗ'. 4. Ἀθην βιβλ. ΙΒ'. § 60.—Λουκ. Δημοσθένους ἐγκώμιον §. 31 ἐκδ. Βεκκήρου.—Φωτίου Βιβλιοθ. 62,494.

(3) Ἴδ. Niebuhr ἔνθ' ἀνωτέρω.—Διοδ. ΙΗ'. 13.—Διονυσ. Ἁλικαρν. Δείναρχ. ἐν ἀρχῇ.

(4) Πλουτ. Δημοσθ ΙΑ'. 1.

τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ὁ λόγος, ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ πνεῦμα, μεγίστην ἔχουσι τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν λόγον, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου ῥήτορος, ἑκάστου εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ ἰδίᾳ ἐξεταζομένου (1) Διὰ ταῦτα δ' ἀκριβῶς βλέπομεν τὸν Δ. (ἐν παρόδῳ εἰρήσθω), οὐδὲν σταθερόν, οὐδὲν τολμηρόν, οὐδὲν μέγα καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον τῷ νῷ συλλαμβάνοντα ἅμα καὶ ἐκτελοῦντα, ὡς προϊὼν ἔτι μᾶλλον ὁ λόγος πείσει. Διὰ τοῦτο ὁμοίως, εἰ καὶ πολλάκις ὁ Φαληρεὺς ἀναγκάζεται θαυμασμόν τινα ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς νὰ ἐκφράσῃ (2), ὅμως οὐδόλως φαίνεται τοῦτον ἐκτιμῶν, μετά τινος δὲ μάλιστα ψυχρότητος περὶ αὐτοῦ καὶ ἀποφαίνεται (3). Εἰ καὶ τῶν πρώτων δὲ πολυμαθῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἦν ὁ Δ., καὶ περὶ ῥητορικῆς τοῦ Δημοσθένους βιβλία δύο συνεγράψατο (4), ἐν τούτοις ἕνεκα αὐτοῦ τούτου τοῦ ὅλως διαφόρου αὐτοῦ χαρακτῆρος οὐδαμῶς ἐξετίμησε τὸν μέγαν ῥήτορα, ὡς ἔδει, καὶ βιογραφίαν δὲ περὶ αὐτοῦ ὁμοίως συγγράψας δὲν φαίνεται τοσοῦτον ἐπαινετικός (5), καίτοι ἀείποτε ἐθαύμαζεν ἁπλῶς τὸν ἄνδρα δι' οὓς ὑπὲρ τῆς τῆς πατρίδος ἐλευθερίας κατέβαλλε μόχθους, τοὐλάχιστον ἐν τῷ λέγειν (6), κατηγορῶν ἄλλως αὐτοῦ ὡς «ἔργα μὴ τοῖς λόγοις

---

(1) Ἴδ. Διονυσ. Ἁλικαρν. ἐπιστολὴν πρὸς Ἀμμαῖον (περὶ Δημοσθένους καὶ Ἀριστοτέλους.

(2) Πλουτ. Δημοσθ. Θ'. 4.

(3) Αὐτόθι ΙΑ'. 3.—καὶ Revue de Philologie Paris 1845 p. 315. Philodemus Rhetor (passages détachés de papyrus d' Herculanum).

(4) Διον. Λαερτ. Ε'. ἐ 80

(5) Διον. Ἁλικαρν. περὶ τῆς Δημοσθ. δεινότητος ΝΓ'. σελ 1118, 5. Τὰ περὶ τῆς ῥητορικῆς τοῦ Δημοσθένους ταῦτα συγγράμματα τοῦ Φαληρέως ἀπώλοντο.

(6) Πλουτ. Δημοσθ. Θ'. ἐπεὶ τόλμαν μὲν καὶ θάρσος οἱ λεχθέντες ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ Δημοσθένους) λόγοι τῶν γραφέντων μᾶλλον εἶχον, εἴ τι δεῖ πιστεύειν Ἐρατοσθένει καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ ..... ὧν ὁ μὲν ..... ὁ δὲ Φαληρεὺς τὸν ἔμμετρον ἐκεῖνον ὅρκον ὀμόσαι ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον ὥσπερ ἐνθουσιῶντα:
«Μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμούς, μὰ νάματα».
Πρβλ. καὶ Φωτίου Κωδ. 265 σελ. 493.

ἀνάλογα πράττοντος» (1)·—3) Δεινάρχου τοῦ Κορινθίου· οὗτος κατὰ δέκα ἔτη τοὐλάχιστον πρεσβύτερος τοῦ Δ γενόμενος, ἐξ ἀρχῆς ἅμα εἰς Ἀθήνας ἐλθὼν καὶ Μακεδονιστὴς ἐκηρύχθη ταῖς τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ πολιτικαῖς ἰδέαις, φαίνεται, ἀκολουθῶν. Καὶ λέγει μὲν ὁ Διονύσιος, ὅτι ἅμα ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας ὁ ῥήτωρ οὗτος καὶ «*τῷ Δημητρίῳ συνεγένετο*,» ἀλλ' ὀρθὸν φαίνεται διὰ τῶν λόγων τούτων ἁπλῆ μόνον γνωριμία ἀμφοτέρων νὰ ὑποτεθῇ, τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου ἀκροωμένων, μετὰ ταῦτα φίλων καταστάντων, ἀφ' οὗ μάλιστα γινώσκομεν ὅτι ὁ ἡμέτερος Δ. τὸ πρῶτον τοῦ ἀδελφοῦ ἐβάδισε ζῶντος ἔτι τὴν πολιτικὴν ὁδόν, ἀντιμακεδονιστοῦ διατελέσαντος, ἐν ᾧ ὁ Δείναρχος τοὐναντίον πάσῃ δυνάμει ἀντέπραττε κατὰ τῆς μερίδος ταύτης, καὶ κατὰ τὰ Ἁρπάλεια δὲ «*τοῖς ῥήτορσι τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἀντετάξατο*» κατὰ τὸν Χαιρωνέα «*τὸ κατ' ἀρχὰς λόγους συγγράφων*», καὶ παντὶ σθένει ἐργαζόμενος ὅπως ὑποστηριχθῇ ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἡ μὴ παραδοχὴ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ Ἁρπάλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὅτε καὶ ὁ Δ. ἐμακεδόνισεν, ἡ φιλία αὐτῶν στενῶς συνεδέθη οὐ μόνον διὰ τῆς αὐτῆς παρὰ τῷ αὐτῷ διδασκάλῳ ἀκροάσεως καὶ προσλήψεως ἰδεῶν ὁμοίων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πολιτικῶν συμφερόντων. Διὸ καὶ βλέπομεν τὸν Δείναρχον, (ὅτε οἱ μὲν φιλοπάτριδες ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ περὶ τὸν Δημοσθένην, ἀπέθνησκον καὶ ἡ ἐλευθερία σχεδὸν ἐξέπνεεν, ὁ δὲ Δ. *Ἐπιμελητὴς* Ἀθηνῶν διὰ Κασσάνδρου καθίστατο), τὸν φίλον τοῦ Δ. ὁμοίως θέσιν ἔνδοξον καταλαμβάνοντα οὐ μόνον ἐν τῇ ῥητορικῇ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. οὕτω δ' ἀμφοτέρων ἡ φιλία προώδευε σὺν τῇ προόδῳ αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἀλλ' ἔπειτα, ὅτε πάλιν, ὁ Δ. ἐξεώσθη τὸ δεύτερον καὶ διὰ παντὸς ἐξ Ἀθηνῶν, τότε καὶ ὁ Δείναρχος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοῦ Δ. φίλοι, ἢ καὶ ἁπλῶς ἀντιδημοκρατικοί, ἔφυγεν ὁμοίως τὸν παρὰ τοῦ δήμου κίνδυνον φοβούμενος, ὅστις «εἰσαγγελίᾳ τῆς τοῦ δήμου καταλύσεως θανάτῳ πάντας τους φυγόντας ἐζη-

(6) Διονυσ. Δειναρχ. σελ 195.

μίωσεν» (1). Ἐξ ἁπάντων δὲ τῶν ἀνωτέρω (2) εὐκόλως πᾶς ἕκαστος νὰ κατανοήσῃ δύναται, ὅτι ὁ Δείναρχος τὸ κατ' ἀρχὰς ταπεινὸς ὑπῆρχε καὶ πτωχός, ζῶν ἀπὸ τῶν λόγων, οὓς συγγράφων ἐπώλει, νεωτεριστὴς ἅμα καὶ πρὸς ἀργύριον ῥέπων, καὶ τὸ πάντων αἴσχρότατον «*πρόσοδον τὴν πολιτείαν πεποιημένος*», διὸ καὶ μετὰ τῶν Μακεδονιστῶν ἡνωμένος ἀπὸ τούτων ὡς ἄλλοι ἀνάριθμοι ἔζη, καὶ πλούσιος τέλος ἐγένετο. Μετὰ τοιούτου δ' ἀνθρώπου ἐν ἀδιασπάστῳ φιλίᾳ καὶ σχέσει διετέλει ὁ Δ. — 4) Μενάνδρου τοῦ Κωμικοῦ. Ὁμοίως καὶ τούτῳ γνώριμος ἁπλῶς τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Δ. ἐγένετο, ἀμφοτέρων τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου ἀκροωμένων, νεωτέρου τοῦ κωμικοῦ ὄντος, ὡς ἀνωτέρω ὑπεμνήσαμεν (3) Δικαίως δέ τις καὶ ὀρθῶς νὰ ὑποθῇ ἐνταῦθα δύναται, ὅτι αὐτὸς μᾶλλον ὁ Δ. πρῶτος ἐφρόντισεν ἵνα κάλλιον γνωρίσῃ τὸν ἄλλως εὐγενοῦς καταγωγῆς Μένανδρον, ὁπότε οὗτος πολλάκις ἐν τοῖς ποιητικοῖς ἐκείνοις ἀγῶσιν ἐστεφανώθη, καὶ οὐ μόνον τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ γνωστὸς κατέστη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἔξω βασιλεῦσι φήμην ἐκτήσατο (4). οὐχὶ τοσοῦτον ὄντως τῆς πολιτικῆς τοῦ κωμικοῦ ἰσχύος ἕνεκα (ἐπειδὴ καλῶς γινώσκομεν ὅτι παντελῶς τῆς πολιτείας ἀπείχετο), ὅσον ὅτι ἐφοβεῖτο (5) μὴ διακωμῳδηθῇ παρ' ἐκείνου, τὸ μὲν καλὸς καὶ ἀνθηρὸς νέος, καλλωπιστὴς καὶ φιλέρωτος καὶ

---

(1) Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐκτενῶς ἐν τῷ Β'. μέρει· περὶ δὲ Δεινάρχου ἴδ. Σουΐδα λ. Δείναρχος·—τὴν σύντομον τοῦ Adler πραγματείαν de Dinarchi Attici oratoris vita et doctrina ἐν Βερολίνῳ 1841.— Διονυσ. Ἁλικ. Δείναρχον ἐν πολλοῖς τόποις.—Φωτίου βιβλιοθ. Κωδ. 267. σελ. 496 ἔκδ. Βεκκήρου ἐν Βερολίνῳ 1825 κτλ

(2) Ἔκδοσις Dübner τύποις Διδώτου ἐν Παρισίοις 1856 τόμ. Β'. σελ. 1046.—Καὶ ἐκ τοῦ χωρίου παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν βίῳ δέκα ῥητόρων.

(3) Λαερτ. Ε'. ϛ'. 36.

(4) Ἴδ τὰς δύο ἐπιστολὰς ἐν τέλει τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Μενάνδρου ἐκδοθέντων ὑπὸ Μεινεκίου σελ. 342. (Meineke, fragmenta Menandri).

(5) Καὶ ὁ φόβος, ὥσπερ ἡ κολακεία, ἦν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Δ. τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον στοιχεῖον, ὡς παρακατιόντες δηλοῦμεν.

ἐρωτότροπος καὶ μαλθακὸς διατελῶν, (1) τὸ δὲ καὶ διότι τότε οὐ μόνον ἐπετρέπετο, ἀλλὰ καὶ τῆς συγχρόνου κωμῳδίας χαρακτὴρ οὐσιώδης ἦν νὰ λαμβάνωνται τὰ θέματα αὐτῆς ἐκ τοῦ βίου τῶν ἀτόμων τῶν τότε καὶ τῶν οἰκογενειῶν (2) Ἡ γνώμη δ' αὕτη ἀληθεύει ἔτι μᾶλλον καὶ διὰ τὸ ἑξῆς· γινώσκομεν ἀπόσπασμά τι τοῦ Κωμικοῦ μέχρις ἡμῶν περισωθὲν στενωτάτην ἔχον σχέσιν καὶ ἀναφορὰν εἴς τινα τοῦ Δ. νομοθεσίαν (3), περὶ ἧς σκωπτικώτερον ἐν αὐτῷ λόγος γίνεται· τοῦτο δὲ δύναται ἄριστα νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρχή τις τῆς διακωμῳδήσεως τῶν τοῦ Φαληρέως. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὁ Μένανδρος «*ἐκάλυψε πάντα τῇ λήθῃ,*» ὅτε φίλοι πιστοὶ καὶ ἀδιάσπαστοι ἀμφότεροι ἐγένοντο (4), εὑρόντες τοὺς αὐτῶν χαρακτῆρας ὁμοίους, καὶ τῶν κατὰ τὸ σῶμα ἡδονῶν τὰς κλίσεις τὰς αὐτάς (5).

Θεωροῦντες δὲ παντελῶς ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τις ἄνδρα τινὰ ἐν ἀκριβείᾳ ἱστορικῇ, ἂν μὴ πρότερον μάθῃ τὴν τῆς συγχρόνου ἐποχῆς κατάστασιν καὶ ἰδίως τοὺς φίλους καὶ πάντας, μεθ' ὧν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος συνανεστράφη, μᾶλλον δὲ παραδεχόμενοι καὶ ἀληθέστατον θεωροῦντες ὅτι, καθ' ὅσον μάλιστα ἀφορᾷ εἰς τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου μέρος καὶ τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ ἀναστροφήν, τόσῳ μᾶλλον γνωστότερος καθίσταται, ὅσῳ ἀκριβέστερον περιγράφωσιν οἱ μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ πιστοὶ παραμείναντες φίλοι, διὰ ταῦτα ἐποιησάμεθα τὴν ἀναγκαίαν ταύτην παρέκβασιν εἰς πρόσωπά τινα, τὰ σπουδαιότερα, τῶν φίλων τοῦ Δημητρίου. Διότι,

---

(1) Ἐξ οὗ καὶ ὅλη τῇ νέᾳ καλουμένῃ κωμῳδίᾳ προσφυεστάτη κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Μενάνδρου οὐδὲν ἄνευ ἔρωτος ποιήσαντος.

(2) Ἴδ Ersch u. Gruber Encyclop· τόμ. 80 σελ 381 ὑπὸ Th. Bergk.

(3) Ἐδημοσιεύθη παρὰ Meineke ἐν τοῖς fragmentis Menandri.

(4) Λαερτ. Ε'. ἑ 79.

(5) Πρβλ. ἀμφοτέρας τὰς τοῦ Κωμικοῦ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐρωμένην ἐπιστολὰς παρὰ Meineke δημοσιευθείσας. Αὗται καίπερ μὴ γνήσιαι, ὅμως πιστῶς καὶ ἀληθῶς τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ κατορθώματα περιγράφουσιν

ὅ,τι πολλάκις ἀγνοεῖ τις νὰ εἴπῃ περὶ προσώπου τινὸς οἵου δήποτε, λέγει που ὁ ἱστορικὸς Niebuhr, κατορθοῖ τοῦτο ἐπιτυχέστατα *ἐξακριβῶν καὶ καθαρῶς περιγράφων* τοὺς τοῦ προσώπου ἐκείνου φίλους (1)· ἀλλά,

γ΄) Ἡ ῥητορεία τοῦ Δημητρίου.

Ἤδη καιρὸς παραλείποντες τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν ῥητόρων καὶ δικηγορίσκων, τὸ κατὰ τὰ Ἁρπάλεια εἰς μέσον ἀναπηδῆσαν, (τόν τε Φωκίωνα καί τινα ἄλλα πολιτικὰ πρόσωπα, περὶ ὧν πάντων κατωτέρω διαλαμβάνομεν λόγον *περὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ Δημητρίου βίου ποιούμενοι καὶ τὴν τῶν Ἀθηνῶν κατάστασιν μετὰ τὴν ἐν Κρανῶνι ἧτταν* ἐκτιθέμενοι), νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν «*ῥητορικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἥρωος ἡμῶν.*» Διότι ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ οὗτος ἄριστα τὴν τῆς πολιτείας κατάστασιν ἐκπροσωπῶν, καὶ πρὸς ταύτην κάλλιστα ἁρμόζων, διά τε τοῦ κάλλους καὶ τῶν ἄλλων αὐτῷ τῷ Δ. προσόντων δημοφιλὴς καὶ ἀρεστὸς τοῖς πᾶσι γενόμενος, τὸ κυριώτατον κατέστη μέσον, δι᾽ οὗ ὁ ἥρως ἡμῶν εἰς τὰ ὕψιστα τῆς πολιτείας ἀνῆλθεν ἀξιώματα. Καὶ δὴ 1) ἐκ τῶν πλείστων τοῦ Δ. συγγραφῶν οὐδεμία περιεσώθη ἡμῖν, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀπόσπασμά τι λόγου ἄξιον, νομίζομεν Πάντα τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ μάλιστα καὶ Λαερτίῳ καί τισιν ἄλλοις τῷ Φαληρεῖ ἀποδιδόμενα ἢ ἐκ δύο μόνον

---

(1) Ἰδίᾳ ἔδει διὰ πλειόνων νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ πιστοτάτου φίλου τοῦ Δημητρίου, τοῦ «περὶ τὰς γυναῖκας ἐκμανεστάτου» Μενάνδρου, περὶ τῶν πρὸς τὰς ἑταίρας σχέσεων αὐτοῦ, περὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἐπικούρου φιλίας αὐτοῦ καὶ τῶν αἰτίων αὐτῆς, ἰδιωμάτων κατὰ πάντα τῷ Δ. ὁμοιαζόντων, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο θ᾽ ἀντέβαινε πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συγγραφῆς ἡμῶν, ἀρκούμεθα ἁπλῶς περὶ τούτων εἰς τὰ ἑξῆς παραπέμποντες. Πρόλογον τοῦ Μεινεκίου ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι Μενάνδρου καὶ Φιλήμονος.—Guizot Ménandre, étude historique et litéraire sur la comoedie et sur la société Grecque Paris 1855.—Remusat Revue des deux Mondes 15 Novembre 1855. Horkel, Die Lebensweisheit des Komikers Menander. ein Vortrag (ἡ τελευταία αὕτη πραγματεία φαίνεται ἡμῖν ἐπιπολαιοτάτη).

λέξεων ἀποτελοῦνται ἢ καὶ ἁπλῶς ὡς ἀπὸ μνήμης μαρτυρίαι φέρονται, συνήθως κατὰ τὴν τοῦ συγγραφέως λέξιν τροποποιούμεναι. Διὸ ἀνάγκη περὶ τοῦ κεφαλαίου ἡμῶν τούτου ἐμμέσως τινὰ γνώμην νὰ μορφώσωμεν, ἤτοι δι' ἄλλων τινῶν εἰδήσεων, ἃς ἡμῖν ἄνδρες περὶ τὰ τοιαῦτα ἔμπειροι κατέλιπον, ὧν προεξάρχει ὁ Κικέρων. Ὄντως ἐδυνάμεθα νὰ θεωρηθῶμεν εὐτυχέστεροι εἰς τὸν ὁρισμὸν καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λέγειν τοῦ Φαληρέως, ἂν περιεσώζετο καὶ βραχύ τε ἀπόσπασμα, ἀλλὰ γνήσιον, τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ συγγραφῶν· ὅτε ἐδικαιούμεθα πως νὰ μὴ παραδεχώμεθα τυφλῶς γνώμην μηδεμίαν μηδενός, καὶ ἀξιοπιστοτάτην ἔτι ὑπάρχουσαν, δυνάμενοι νὰ διδαχθῶμεν περὶ τοῦ πράγματος *ἀμέσως, καὶ ν' ἀντλήσωμεν ἀπὸ πηγῆς* τὰς περὶ τῆς ρητορικῆς καὶ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Δ. ἰδέας ἡμῶν. Ἀλλὰ ἀτυχῶς, ἐπαναλαμβάνομεν, οὐδέν τι τοιοῦτον σώζεται.

Ἐκ πάντων τῶν λεγομένων λειψάνων ἢ τεμαχίων τῶν ἔργων τοῦ Δ. ἓν μόνον ὑπάρχει, τὸ κυριώτατον ἅμα καὶ τὸ πάντων μέγιστον, περὶ οὗ ἐνταῦθα δέον τινὰ νὰ εἴπωμεν, καθ' ὅτι τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἡμῖν, ὅσον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς μελέτης ἡμῶν ἀφορᾷ, τῶν σπουδαιοτάτων. Θαυμάζομεν δὲ λίαν ὅτι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε περὶ αὐτοῦ λόγον ἐποιήσατο, παροδικῶς ἁπλῶς τὰς γνώμας αὐτῶν ἀποφηναμένων μόνων τοῦ Ἀγγέλου Μαΐου καὶ τοῦ Niebuhr. Τὸ τεμάχιον εὕρηται παρὰ Πολυβίῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Οὐλτσίου ἐν τόμῳ Δ'. βιβλ. ΚΘ'. κεφ. 21 (1)· πρῶτος αὐτοῦ ἐκδότης εἶναι αὐτὸς ὁ καρδινάλιος Ἄγγελος Μαΐος (2). Τοῦτο κατὰ λέξιν *σχεδὸν* ἐκ τοῦ Πολυβίου ἀντέγραψεν ὁ Διόδωρος, παρ' ᾧ ἐπίσης ἀπαντᾷ, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ Δημητρίου αὐτοῦ. Λέγομεν δὲ ὅτι ὁ μὲν Μαΐος κακῶς περὶ τοῦ τεμαχίου ἀμφιβάλλει λέγων «*Rursus videmus plagium, si certe ex Polybio exscripsit, ut valde arbitror, non ex ipso Demetrio, q u a m-*

(1) Polybius von Hultsch ἐν σελίδ. 1202.
(2) Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis codicibus edita ab Angelo Maio Tom II. p. 434—135.

quam lectionis varietas me propeambiguum reddid.» Ὁ δὲ πολυίστωρ Niebuhr (1), ᾧ καὶ πάντες ἀνεξαιρέτως συνεφώνησαν, σφαλερῶς παρεδέξατο τὸ τεμάχιον ὡς τοῦ καλάμου τοῦ Φαληρέως ἐκπηγασαν (2).

---

(1) Vorträge uber alte Geschichte III σελ. 102 καὶ Nicolai Literaturgeschichte σελ. 271 καὶ Legrand σελ. 160.—Ἰδοὺ τί ἐπὶ λέξει ὁ Niebuhr περὶ τοῦ τεμαχίου λέγει. «Erst neulich haben wir Gelegenheit bekommen seine Diction kennenzu lernen durch die Vaticanische Fragmente des Polybios, die Mai herausgegeben hat. In diesen findet sich ein sehr schônes und interessantes Stück aus einer Schrift des Demetrios zwar Klein aber immer gross genug, um uns von seinem Stylund seiner art eine Vorstellung machen zu Können,»

(2) Κρίνομεν καλὸν νὰ ἀναγράψωμεν τὸ χωρίον τοῦτο ἐνταῦθα, τὸ μὲν κατὰ τὴν ἡμετέραν διόρθωσιν αὐτὸ πολλῶν σφαλμάτων διαφόρων ἐκδόσεων καθάραντες (πρβλ. τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐν Φούλδῃ γυμνασίου τοῦ ἔτους 1857 σελ. 24—26), τὸ δὲ καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀναζητήσεως τὸν ἀναγνώστην ἀπαλλάττοντες. Ἰδοὺ αὐτό· « *Ὥστε πολλάκις καὶ λίαν μνημονεύειν τῆς Δημητρίου τοῦ Φαληρέως φωνῆς· ἐκεῖνος γὰρ ἐν τῷ περὶ τῆς Τύχης ὑπομνήματι βουλόμενος ἐναργῶς ὑποδεικνύναι τοῖς ἀνθρώποις τὸ ταύτης εὐμετάβολον, ἐπιστὰς ἐπὶ τοὺς κατ' Ἀλέξανδρον καιρούς, ὅτε κατέλυσε τὴν Περσῶν ἀρχήν, λέγει ταῦτα. « εἰ γὰρ λάβοιτε μὴ χρόνον ἄπειρον μηδὲ γενεὰς πολλάς, ἀλλὰ πεντήκοντα μόνον ἔτη ταυτὶ πρὸ ἡμῶν, γνοίητ' ἂν ὡς τὸ τῆς τύχης χαλεπὸν ἐνταῦθα· πεντηκοστὸν γὰρ ἔτος οἴεσθ' ἂν ἢ Πέρσας ἢ βασιλέας τῶν Περσῶν ἢ Μακεδόνας ἢ βασιλέας τῶν Μακεδόνων, εἴ τις θεῶν αὐτοῖς προὔλεγε τὸ μέλλον, πιστεῦσαί ποτ' ἄν, ὡς εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν Περσῶν οὐδ' ὄνομα λειφθήσεται τὸ παράπαν, οἳ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐδέσποζον, Μακεδόνες δὲ πάσης κρατοῦσιν, ὧν οὐδ' ὄνομα, πρότερον ἦν; Ἀλλ' ὅμως ἡ πρὸς τὸν βίον ἡμῶν ἀσύνθετος τύχη καὶ πάντα παρὰ λογισμὸν τὸν ἡμέτερον καινοποιοῦσα καὶ τὴν αὐτῆς δύναμιν ἐν τοῖς παραδόξοις ἐνδεικνυμένη, καὶ νῦν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ,*

Ὅπως δ' ἀκριβῶς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἰδέας ἡμῶν ταύτης πεισθῇ τις προσθετέα θεωροῦμεν διειλημματικώτατα τὰ ἑξῆς· Πρῶτον ἀναμνησθῶμεν τῆς ἐποχῆς τοῦ Φαληρέως καὶ τῶν ἀνδρῶν, ὧν ἀκροατὴς ἐγένετο, ὡσαύτως δὲ τῶν φίλων καὶ γνωρίμων, μεθ' ὧν συνανεστράφη, ἰδίᾳ δὲ τοῦ τοσοῦτον ἀττικίζοντος τὴν γλῶσσαν Μενάνδρου, ἅμα δὲ καὶ τοῦ τότε παρ' ἅπασι τοῖς ὀλίγῳ πρότερον (τοῦ Φαληρέως) ἀκμάζουσι ῥήτορσιν ἐπικρατοῦντος λεκτικοῦ (1)· ἀναμνησθῶμεν, ὅτι «ἡδέως πάντες ἠττίκιζον» καὶ ὅτι πρὶν ἢ ὁ Ἀσιανὸς ζῆλος ὅλως ὑπερισχύσῃ ἀττικώτατα ἐγράφετο μάλιστα ἡ γλῶσσα. Δεύτερον ἀναλογισώμεθα, ὅτι ἀνάγκη ν' ἀποδεχθῶμεν τὸν Δ. καίπερ ἴδιον ὅλως χαρακτῆρα ἐν τῷ λέγειν φέροντα, μεγάλην ὁμοιότητα ἔχοντα πρὸς τοὺς δέκα ῥήτορας, (τοὐλάχιστον ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων), ἐν οἷς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀνεστράφη, καὶ ὑπὸ πολλῶν (οὐχὶ ἐπιπολαίως τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ τοῦτον διαγνόντων) συναριθμεῖται. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπισταμένως τὸ τεμάχιον ἀναγινώσκοντες τίνα ἐντύπωσιν λαμβάνομεν; Ἡ γλῶσσα φαίνεται ἡμῖν

δείκνυσι πᾶσιν ἀνθρώποις, Μακεδόνας εἰς τὴν Περσῶν εὐδαιμονίαν εἰσοικίσασα· διότι καὶ τούτοις ταῦτα τ' ἀγαθὰ κέχρηκεν, ἕως ἂν ἄλλο τι βουλεύσηται περὶ αὐτῶν»· ὃ νῦν γέγονε κατὰ Περσέα. Ταῦτα μὲν ὁ Δημήτριος ὡσανεὶ θείῳ τινὶ στόματι περὶ τοῦ μέλλοντος πεφοίβακεν· ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν γραφὴν ἐπιστὰς τοῖς καιροῖς, καθ' οὓς συνέβη καταλυθῆναι τὴν Μακεδόνων βασιλείαν, οὐκ ἔκρινον ἀνεπιστάτως παραδραμεῖν, ἅτε γεγονὼς αὐτόπτης τῆς πράξεως, ἀλλ' αὐτός τε τὸν πρέποντα λόγον ἐπιφθέγξασθαι καὶ Δημητρίου μνησθῆναι· δοκεῖ γάρ μοι θειοτέραν ἢ κατ' ἄνθρωπον τὴν ἀπόφασιν ποιήσασθαι· σχεδὸν γὰρ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα πρότερον ἔτη τἀληθὲς ἀπεφήνατο περὶ τῶν ἔπειτα συμβησομένων.

(1) Τούτου κύριος καθ' ἡμᾶς ἀντιπρόσωπος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπὶ Φαληρέως καὶ μικρὸν πρὸ τούτου ὁ Δείναρχος, περὶ οὗ ἴδ. Ἁλικαρν. Διονυσ. ἐνθ. ἀνωτέρω καὶ Westermann Geschichte d. Reredtsamkeit.

χαλαρά, καὶ ρέουσα μέν πως, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν, χωρὶς κρότου, ἢ φλοίσβου τινὸς ζωτικοῦ (τοὐναντίον ὅλως ἢ ὡς ἐπὶ Φαληρέως καὶ ὀλίγα ἔτη πρὸ αὐτοῦ), ἁπλῶς δ' ὡσεὶ ὕδωρ ἐν ποταμῷ ἑλώδει νωθρῶς καὶ σιωπηρῶς ἄνευ ἐνθουσιώδους ἐνεργείας παρερχόμενον. Ἔπειτα, ὅπερ καὶ τὸ κυριώτατον, ἅπαξ τὸ τεμάχιον τῷ Φαληρεῖ ἀποδιδόντες, ἀναγκαζόμεθα ἁπάσας σχεδὸν τὰς κρίσεις καὶ τὰς μαρτυρίας, ὅσας κυρίως ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα ἄριστος κριτὴς Κικέρων περὶ τοῦ λεκτικοῦ αὐτοῦ κατέλιπεν ἡμῖν ν' ἀπορρίψωμεν ὡς ἀντιφατικὰς καὶ οὐδόλως πρὸς τὸ τεμάχιον ἀνταποκρινομένας. Καὶ τέλος τοῦ τεμαχίου τὸ λεκτικὸν ὁμοιότατον τυγχάνει πρός τε τὸν Δίωνα Κάσσιον καὶ τὸν Διόδωρον, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ τοῦ Πολυβίου λεκτικόν. Ὅτι δ' οὐδεμία οὐδαμῶς lectionis varietas ὑπάρχει ἀνὰ μέσον τοῦ τεμαχίου τούτου καὶ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Πολυβίου, πείθεταί τις, ἂν παραβάλῃ αὐτὸ ὁλόκληρον, καὶ ἰδίᾳ τὰς ἀραιῶς γεγραμμένας αὐτοῦ φράσεις πρὸς τὰ ἑξῆς τοῦ Πολυβίου χωρία.

Α', δ', 6, ιά, 14. μδ', 5.
Β', μά, 14.
Γ', ιά, 8, ό, 11.
Δ', ά, 4. β', 4. κή, 6. οά, 1.
Ε', λγ', 8. πβ', 8. ρδ', 3.
ΣΤ', ζ', 2. νζ', 5.
ΙΕ', κθ', 3.
ΙΣΤ', λβ', 3.
Κ', δ', 2.
ΚΑ', ς', 4.
ΚΓ', ις', 7, 8.
ΚΖ', Θ, 7.—ΚΘ', κγ', 1, κτλ.

Τοιαῦτα δ' ὅμοια χωρία χωρὶς κόπου πλεῖστα νὰ συναθροίσῃ τις ἐδύνατο, ἀλλ' ἡμεῖς ἀρκοῦντα τ' ἀναγραφέντα νομίζοντες συντέμνομεν, ὁ δὲ βουλόμενος νὰ μάθῃ ἀκριβέστερον τὴν ὁμοιότητα ἢ μᾶλλον τὴν ταὐτότητα τοῦ λεκτικοῦ τοῦ τεμαχίου τοῦ «περὶ Τύχης» καὶ τοῦ Πολυβίου αὐτοῦ, ἀναλαβέτω ἐν χερσὶ τὸ εἰς τὸν ἱστορικὸν τοῦτον λεξι-

κὸν τοῦ Schweighäuser. Ἄλλως δ' ἐκ τῶν ἀνωτέρω, καίπερ βραχύτατα εἰρημένων, μετὰ βεβαιότητος συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Πολύβιος, (παρ' οὗ κατὰ λέξιν τὸ χωρίον ὁ Διόδωρος ἀπέσπασεν,) οὐδέν τι παρὰ τοῦ Φαληρέως ἐπὶ λέξει ἀντέγραψεν, ἁπλῶς δὲ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τὴν περὶ τύχης καὶ δὴ καὶ πιθανότατον ἀπὸ μνήμης, ὡς πολλάκις αὐτός τε καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Ἀθήναιος καὶ Λαέρτιος συνεθίζουσιν· ἐξ οὗ καὶ ἧττον ἀκριβεῖς ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐν ταῖς εἰδήσεσιν αὐτῶν καθίστανται, πολλάκις μὲν τὸν ἐξ οὗ ἀρύονται συγγραφέα ὀνομάζοντες, πολλάκις δ' οὔ, πολλάκις δὲ καὶ σφαλερῶς ἀπὸ μνήμης παραπέμποντες. Καὶ οὕτω τέλος καταντῶμεν, ὅπου τὸ κατ' ἀρχὰς διετελοῦμεν, δηλ. εἰς τὴν παντελῆ τῶν συγγραφῶν τοῦ Δημητρίου ἀπώλειαν, οὐδὲ τεμαχίου ἐξ αὐτῶν ἡμῖν περισωθέντος (1)

2) Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, πρὸς κατανόησιν τῆς δεινότητος, μᾶλλον δὲ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Δ. ὡς ῥήτορος

(1) Περὶ τῆς συγγραφῆς ἐκείνης τῆς γνωστῆς «περὶ ἑρμηνείας» τῆς ἤδη ὁριστικῶς Δημητρίῳ τινὶ ῥήτορι Ἀλεξανδρίνῳ ὀρθῶς ἀποδιδομένης, οὐδένα λόγον ποιούμεθα ἀρκούμενοι εἰς ὅσα ἔγραψαν οἱ Schneider, Walz, Spengel (οἱ Ἕλληνες ῥήτορες), καὶ ἰδίᾳ ὁ ταύτην ἔκδους Fanciscus Goeller, ὅστις πρὸ πάντων ἀρκοῦντα περὶ τοῦ τὶς ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς ὁμιλεῖ ἐν σελ. 4 καὶ 16—17 τοῦ προλόγου αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι. Εἰς ὅσα δ' ἔγραψαν οὗτοι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται συγγραφὴ σφαλερῶς ἀπεδίδοτό ποτε τῷ Φαληρεῖ μεταγενεστέρα δὲ κατὰ 60 τοὐλάχιστον ἔτη τυγχάνει, προσθετέα ὑφ' ἡμῶν καὶ τάδε. Πρῶτον μὲν ἐν § 186 τῆς συγγραφῆς «κακόζηλος χαρακτήρ, κακόζηλον ὕφος», ἐν § 189 «κακοζηλία,» ἐν § 239 «ξυροκακοζηλία» ἐν § 245 «τὸ ἀρχαιοειδές,» καὶ ἄλλαι τινες λέξεις εἰσὶν ἅπασαι μεταγενεστέρας τῆς τοῦ Φαληρέως ἐποχῆς (μηδὲ παραλίπωμεν τὴν λέξιν «ψωλὴ» ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν γλώσσῃ μέχρι τοῦδε περισωθεῖσαν, καὶ τὸ ἄρρεν αἰδεῖον σημαίνουσαν). Δεύτερον δὲ ἐν § 153 βλέπομεν τὸν πρόλογον τῆς «Μεσσηνίας» τοῦ Μενάνδρου, περὶ ἧς λόγος γίνεται ὡς περὶ πράγματος ἀπὸ πολλοῦ παρελθόντος, ἐν ᾧ ὁ Κωμικὸς οὐ μόνον σύγχρονος ἀλλὰ καὶ νεώτερος τοῦ Φαληρέως ἐγένετο. Παραλείπομεν δὲ νὰ ὁμιλήσωμεν χρονολογικῶς περὶ «Νικίου, Ἀρτέμωνος» καὶ ἄλλων ἐν τῇ συγγραφῇ ἀναφερομένων. Πρὸς τούτοις ἴδ. καὶ Legrand σελ. 146—9 καὶ τόμ. στ'. σελ. 63 τῆς Ἑλλην. βιβλιοθήκης τοῦ Φαβρικίου.

δυστυχῶς *ἐμμέσως* μόνον ἰδέαν τινὰ νὰ μορφώσωμεν δυνάμεθα, ἤτοι δι' ἑτέρων τινῶν ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυριῶν. Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τοῦτο μετ' ἀκριβείας νὰ ἐκτεθῇ ἔδει, ἓν τῶν κυριωτέρων, ἵνα μὴ εἴπω τὸ κυριώτατον μέσον γενόμενον πρὸς τὴν περαιτέρω τοῦ ἤδη ἀνδρωθέντος Δ. πρόοδον· διότι, εἰ καὶ ἀνωτέρω ὑπεμνήσαμεν, ὅτι τὸ κάλλος το πρῶτον ἐγένετο τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ βοήθημα (1), βραδύτερον ὅμως τὸ ἰδιότροπον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὕφος, ὅπερ κομψότατα καὶ θελκτικώτατα καὶ ἁρμονικώτατα πρὸς τὸ ἐραστεινὸν αὐτοῦ σῶμα ἀνταποκρινόμενον, φήμην μεγίστην καὶ ἐπιρροὴν ἀκατάσχετον ἐκτήσατο ἐπὶ τῶν φιληδόνων τῆς ἐποχῆς πνευμάτων (2). Ὅπως δὲ τοῦτο ἐπιτυχῶς κατορθωθῇ ἔδει νὰ ὁμιλήσῃ τις 1) περὶ τῆς ῥητορικῆς ἐν γένει καταστάσεως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἄλλων Ἀττικῶν ῥητόρων· 2) περὶ τῶν μετὰ τὸν μέγαν ῥήτορα ἀκμαζουσῶν ῥητορικῶν (καὶ φιλοσοφικῶν) σχολῶν, ἰδίᾳ δ' ἐπὶ Φαληρέως, καὶ 3) περὶ τῶν μετὰ τὸν Φαληρέα, τοῦ *Ἀσιανοῦ καὶ Ῥοδιακοῦ ζήλου* συμπεριλαμβανομένων. Οὕτω δὲ τὰ προσόντα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν εἰδῶν τῆς ῥητορικῆς ἁπάντων συγκρίνοντες καὶ διορίζοντες, θὰ ἐδυνάμεθα ὄντως νὰ ζωγραφίσωμεν εἰκόνα ζωηροτέραν καὶ τεχνικωτέραν καὶ καταληπτοτέραν τοῦ ῥητορικοῦ τοῦ Δ. ὕφους. Ἀλλὰ τὸ μὲν διότι ἡ μελέτη ἡμῶν αὕτη τὰ ἀρχῆθεν καταβληθέντα ὅρια θὰ ὑπερεπήδα, τὸ δὲ καὶ διότι περὶ αὐτῶν ἕτεροι ἔγραψαν (3), περιοριζόμεθα τὰς τῶν ἀρχαίων, καὶ πρὸ πάντων τὰς καλλίστας συναθροίσαντες μαρτυρίας, νὰ ὁρίσωμεν τὴν θέσιν τοῦ ἡμετέρου ῥήτορος.

---

(1) Ὡς συμβαίνει μάλιστα ἐν τοιαύταις ἐποχαῖς ἐθνῶν παρακμαζόντων, ὅτε τὸ ἡδὺ καὶ θελκτικὸν ἁπλῶς ἁπάντων προτιμᾶται πανταχοῦ.

(2) Ἴδ. Πλουτ. Δημητρ. Ι'. 2. Ὁ δὲ Λαέρτιος λέγει «Δημηγορῶν (δ' ὁ Φαληρεὺς) παρ' Ἀθηναίοις τῆς πόλεως ἐξηγήσατο».

(3) Ἴδ. Friedrich Blass. Die griechische Beredsamkeit von Alexander bis auf Augustus.—Westermann Geschichte der Beredsamkeit in Griechenland u. Rom.—Bernhardy Griechische Litteraturgeschichte tom I. periode III u. IV. Ὁμοίως Nicolai σελ. 271 κτλ.

Καὶ πρῶτον·

Παρὰ Κικέρωνι ὁ κυριώτατος περὶ τοῦ λόγου τοῦ Δ. τόπος τυγχάνει ὁ ἐν « ῥήτορος » §§ 91 — 96 ἔχων ὧδε·

Uberius est aliud aliquantoque robustius, quam hoc humile, de quo dictum est, summissius autem quam illud, de quo jam dicetur, amplessimum: hoc in genere *nervorum vel minimum, suavitatis autem vel plurimum*; est enim plenius quam hoc enucleatum, quam autem illud ornatum copiosumque summissius· huic omnia dicendi ornamenta conveniunt *plurimumque* est in hac orationis forma *suavitatis*; in qua multi floriernnt apud Graecos, sed Phalereus Demetrius meo judicio *praestitit* ceteris, cujus oratio cum *sedate placideque labitur*, tum illustrant eam quasi stellae quaedam tralata varba atque immutata· tralata ea dico, ut saepe jam, quae per similitudinem ab alia re aut suavitatis aut inopiae causa transferuntur: mutata, in quibus pro verbo proprio subicitur aliud, quod idem significat sumptum ex re aliqua consequenti. . . . . r . . . . .hanc ὑπαλλαγὴν rhetores, quia quasi summutantur verba pro verbis, μετωνυμίαν grammatici vocant, quod nomina transferuntur. Aristoteles autem tralationi et haec ipsa subjungit et abusionem, quam κατάχρησιν vocant, ut cum munitum dicimus amimum pro parvo, et abutimur verbis propinquis, si opus est, vel quod *delectat* vel quod *decet*· jam cum com confluxerunt *plures continuae tralationes*, alia plane fit oratio: itaque genus hoc Graeci appellant ἀλληγορίαν, nomine recte, genere melius ille, qui ista omnia tralationis vocat· haec *frequentat* Phalereus maxime, suntque *dulcissima*, et quamquam *tralatio est apud eum multa*, tamen *immutationes nusquam crebriores*. In idem genus orationis— loquor enim de illa modica et temperata—verborum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum; laetae eruditaeque disputationes ab eodem explicabuntur et loci communes sine contentione dicentur· quid multa? e philosophorum scholis tales fere evadunt; et nisi coram erit comparatus ille fortior, per se hic, quem dico probabitur; est enim quoddam etiam insigne et florens orationis *pictum* et expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes sententiarum illigantur lepores·

hoc totum e sophistarum fontibus defluxit in forum, sed spretum a subtilibus, repulsum a gravibus in ea de qua loquor, mediocritate consedit».

'Αλλ' ἡ περὶ τοῦ ὕφους τοῦ Δημητρίου αὕτη ἰδέα τοῦ Ῥωμαίου Δημοσθένους συμπληρουμένη τελειοῦται διὰ τοῦ ἐν Βρούτου §§, 36—38 ἀπαντῶντος ἑτέρου τόπου ἔχοντος ὧδε: «Et succus ille et sanguis, ut opinio mea fert, incorruptus usque ad hanc aetatem (i. e. Hyperidis, Aeschinis Lycurgi, etc.) oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non *fucatus* nitor. Phalereus enim successit eis senibus adulescens eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non *tam armis institutus*, quam palaestra; itaque *delectabat magis* Athenienses quam inflamabat; processerat enim in solem et pulverem non ut *e militari tabernaculo*, sed ut e Theophrasti doctissimi hominis umbraculis· hic *primus* inflexit orationem et eam *mollem* teneramque reddidit, et *suavis, sicut fuit*, videri maluit *quam gravis*; sed suavitate ea, qua *perfunderet animos*, non qua perfringeret: tantum ut memoriam concinnitatis suae, non quem ad modum de Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, a quibus esset auditus».—

Οὕτω δ' οἱ ἄλλοι παρὰ τῷ αὐτῷ περὶ τοῦ θέματος ἡμῶν τόποι, οἵ τε ἐν παρόδῳ περὶ τῆς ῥητορικῆς τῶν τοῦ Δ. χρόνων διαλαμβάνοντες, οἵ τε ἰδίᾳ τούτου ὀνομαστὶ μνημονεύοντες, οὐκ ὀλίγοι οὐδ' ἄσημοι ἄλλως ὄντες, ἁπλαῖ τῶν δύο ἀναγραφέντων ἐπαναλήψεις νὰ θεωρηθῶσι δυνάμενοι, παραλείπονται ἐνταῦθα (1).

'Αλλ' ἐξ αὐτῶν τί συνάγομεν; ὅτι ὁ Κικέρων, ὅστις ἄλλως, ὁπότε περὶ τῆς παιδείας τοῦ Δ. πρόκειται, μετ' ἐπαίνων αὐτοῦ μνημονεύει πάντοτε, (2), ὡς ῥήτορα τοῦτον κρίνων τὰ

---

(1) 'Αρκούμεθά τινας αὐτῶν ὑποδηλοῦντες. «Βρούτου» § 285.—«Περὶ ῥήτορος βιβλ. Β'. § 95.—«Περὶ καθηκόντων» βιβλ. Α'. § 1, 3.—Περὶ νόμων» βιβλ. Γ'. § 36 καὶ στ', 20. τῆς ἐκδόσεως Ἀλμίου κτλ. κτλ.

(2) Ἴδ. «νόμων» βιβλ. Β'. 26, Γ', 6.— «Ὑπὲρ Ραβιρ. κεφ. Θ'—«καθηκόντων» Α', 1, «πολιτείας» Β'. 1 κτλ.—Πρόκειται δ' ἐνταῦθα ἰδίως περὶ τοῦ Δ. ὡς ῥήτορος, οὐχὶ δ' ὡς συγγραφέως ἐπιστημονικῶν διατριβῶν.

ἰδιώματα ἐκεῖνα καὶ χαρακτηριστικὰ αὐτῷ ἀποδίδωσι, ἅτινα μετὰ ταῦτα τὸν Ἀσιανὸν καὶ μάλιστα τὸν *Ροδιακὸν ζῆλον* ἀπετέλεσαν. Τοῦτο δὲ καταφανέστερον διὰ τῶν ἑξῆς μάλιστα καθίσταται. Ὁ Δ. δηλ. (κατὰ τὸν Κικέρωνα) μετὰ τῶν ῥητόρων ἐκείνων συνηριθμεῖτο, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, ὁ μόνος τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ῥήτωρ ἐτύγχανεν, οὗ ὁ λόγος «*νεῦρα μὲν καὶ ἰσχὺν ἐλαχίστην* ἐκέκτητο, *ἡδονικὸν δὲ θέλγητρον ὡς πλεῖστον, εὐαρέστως καὶ ἡσύχως ῥέων*». Ἀττικὸς δὲ νὰ ὀνομασθῇ δύναται ἁπλῶς ἐν *μόνῳ τῷ ἡδεῖ καὶ λείῳ τῆς χάριτος*, ἐν οἷς μόνοις *ὁ λόγος αὐτοῦ ἤνθει*, καὶ δύναμιν ἑλκυστικὴν μεγίστην ἐκέκτητο, οὐδόλως ψυχρὸς ὤν, ἀλλὰ τοσοῦτον *διὰ τοῦ ἡδέως* ἐνθουσιῶν, ὥστε «*καὶ αἱ Ἀθῆναι πᾶσαι ὦζον τῶν λόγων αὐτοῦ*». Οὕτω δὲ κατατακτέος εἰς τὸ *μέσον εἶδος* τοῦ λόγου (medium, modicum et temperatum genus), τὸ μαλακὸν καὶ ἀνειμένον οὐδόλως ἀποκλείοντος (molle et remissem) (1). Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ Δ. παρίσταται παρὰ Κικέρωνι *ὑπὲρ πάντ' ἄλλον εἰς τὰς μεταφορὰς* ἐνασμενίζων καὶ ἀλληγορίας (translatio verborum), τὰς εἰκόνας καὶ *μετωνυμίας* (immutatio verborum), ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ ἕτερα ῥητορικὰ σχήματα, τὰς *ἀντιθέσεις καὶ παρισώσεις* ἐκείνας τὰς διαβοήτους, αἵτινες ἀπὸ Γοργίου ἴσχυσαν καὶ μάλιστα μετὰ ταῦτα. Ἐν ᾧ δὲ οὐδαμῶς θεωρεῖ ὁ Κικέρων τὸν Δ. ἄξιον νὰ καταριθμηθῇ μετὰ τῶν ῥητόρων ἐκείνων, *ὧν ὁ ῥητορικὸς χυμὸς καὶ τὸ αἷμα εἰσέτι ἀδιάφθορον διετέλει*, ὅμως εἰς μείζονας παραφέρεται ἐπαίνους ὑπὸ τῶν μονομερῶν τοῦ λόγου αὐτοῦ ἰδιωμάτων ἐνθουσιῶν, ὡς συνήθως ὑπὲρ παντὸς ὅ,τι Ἑλληνικὸν ὁ Ρωμαῖος ῥήτωρ ἐνθουσιᾷ.« illud etiam quaero, Phalereus ille Demetrius Atticene dixerit· mihi quidem....... » e.t.c. λέγει δὲ ταῦτα καίπερ καλῶς ἅμα γινώσκων « ὅτι ἐξελθὼν *ἐκ τοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Θεοφράστου ὁ Δ., οὐχὶ ὡς ἀπὸ στρατιωτικῆς σκηνῆς ἐπαναστρέφων*, προετίμα *νὰ εὐαρεστῇ*

(1) Εἰς τρία διαιρεῖ τὰ εἴδη τῆς ῥητορικῆς ὁ Κικέρων, grande vel grave, tenue vel subtile et medium vel temperatum (genus dicendi).

μᾶλλον, ἢ νὰ μεταδιδῷ τῷ λόγῳ αὐτοῦ τοῦ σοβαροῦ τῶν πρὸ αὐτοῦ ῥητόρων χαρακτῆρος» (1).

Δεύτερον

Ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐν ὀλίγοις ἄλλως τόποις τοῦ Φαληρέως μνημονεύων ταὐτὰ σχεδὸν τῷ Κικέρωνι ἀποφαίνεται, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι αὐτὸς μὲν ἀρύεται ἁπλῶς παρὰ Κικέρωνος πρὸ πάντων τὰς περὶ τοῦ κεφαλαίου ἡμῶν τούτου ἰδέας αὐτοῦ, ὁ δὲ Λατῖνος Δημοσθένης ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς πηγῆς φαίνεται ἀντλῶν, ἐξ αὐτῶν τῶν ῥητορικῶν λόγων καὶ συγγραφῶν τοῦ Δ., ἢ ὅπερ πιθανότερον ἀπὸ τοῦ συγχρόνου αὐτῷ Γοργίου Ἕλληνος ῥήτορος, «περὶ εἰκόνων καὶ ὕφους» συγγραφήν τινα συγγράψαντος, ἧς σώζεται τεμάχιον παρὰ τῷ Λατίνῳ Ρουτιλίῳ Λούπῳ (2). Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Κοϊντιλιανοῦ ἐν τοῖς ὀλίγοις αὐτοῦ τόποις ἔνθα περὶ Δ. ὁ λόγος, ἔτι μείζων τοῦ τοῦ Κικέρωνος παρίσταται· ἐν ᾧ δ' οὗτος λέγει, ὅτι ἐπὶ Δ. ἡ ῥητορικὴ τὸ πρῶτον ἐξέκλινεν, ὁ Κοϊντιλιανὸς «Neque ego in his, de quibus (Xenophonte, Demosthene, Aeschine, Hyperide, Lysia etc.) sum locutus, has solas virtutes, sed has praecipuas puto: nec *ceteros parum fuisse magnos*: quin etiam Phalereum illum Demetrium (quamquam is *primus inclinasse* eloquentiam *dicitur*) multum ingenii habuisse et facundiae fateor, vel ob memoria dignum, quod ultimus est fere ex Atticis, qui dici posset orator (3)», ἐξ οὗ κατάδηλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὗτος τῆς ῥητορικῆς ἐπαίνους ἁπλῶς τῷ ἡμετέρῳ Δ. συνεπισωρεύει, «ὅστις ὄντως ἀξίζει ὁ τελευταῖος τῆς Ἑλλάδος Ἀττικὸς ῥήτωρ νὰ κληθῇ», οὐδαμῶς συναινῶν ὅτι ἡ ῥητορικὴ τότε ἐξέκλινεν, τοῦθ' ὅπερ ἁπλῶς λέγει ὅτι παραδέχονταί τινες, οὓς οὐδ' ἀπαντήσεως φαίνεται ἀξίους κρίνων. Θαυμάζομεν δ' ὄντως ὅτι οἱ πάντες σχεδὸν (4) κακῶς ἐνόησαν τὸν

---

(1) Τοῦτο οὐδὲ θὰ ἠδύνατο καὶ θέλων ἔτι. —Ἴδ. Δοναλσῶνος ἱστορ. τῆς ἀρχ. Ἑλλ. φιλολογίας μτφρ. Βαλέττα σελ. 600.

(2) Ἴδ. Ruhnkenii praefatio ad. Rutilium Lupum.

(3) Βιβλ. Ι'. κεφ. ά § 80.

(4) Ἴδ. Westermann § 74.—Blass αὐτοθ. σελ. 16. —Dohrn αὐτοθ. σελ. 7. — Legrand αὐτοθ. σελ. 31. κτλ.

τόπον τοῦτον τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, τὴν γνώμην αὐτοῦ κατὰ πάντα ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Κικέρωνος περὶ Δ. νομίσαντες.

Τρίτον.

Ὁ Λαέρτιος, ὅστις γενικῶς καὶ ἀορίστως, (ὡς συνήθως οἱ γενικὰς καὶ ἀορίστους καὶ μὴ καθαρὰς τῶν πραγμάτων ἰδέας ἔχοντες πράττουσιν), ὑπὲρ τοὺς δύο ἄλλους εἰς ἐπαίνους ἐκσπᾷ τοῦ Δημητρίου λέγων « χαρακτὴρ δὲ φιλόσοφος, *εὐτονίᾳ ῥητορικῇ καὶ δυνάμει κεκραμένος* » (1). Παράδοξον ὄντως! ὅσῳ ἐπιπολαιότερος ὁ κριτής, τόσῳ μείζονες οἱ ἔπαινοι ! Διὰ τῶν λέξεων ὅμως τούτων οὐδαμῶς ἐννοοῦμεν τὴν ἀπρόσβλητον τοῦ ὡρίμου περὶ τὰ τοιαῦτα Κικέρωνος γνώμην νὰ προσβάλωμεν, ἁπλῶς δὲ μόνον σκοποῦμεν τοὺς δύο τελευταίους κριτὰς τοῦ ῥήτορος ἡμῶν νὰ παρέλθωμεν, μὴ κρίνοντες αὐτοὺς πλείονος λόγου ἀξίους, καὶ νὰ περισταλῶμεν εἰς τὸν πρῶτον, τὸν καὶ σπουδαιότατον, οὗ καὶ τῆς γνώμης ἐσμέν, προστιθέντες ἐνταῦθα ἔτι τινὰς παρατηρήσεις καὶ ἀναπτύξεις, οὕτως εἰπεῖν, ὅσων ἐκεῖνος ἔγραψεν.

Συμφώνως τῷ Διονυσίῳ (2) λέγομεν· « ἡ ἀρχαία καὶ φιλόσοφος ῥητορικὴ κατελύετο, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος τελευτῆς ἐκπνεῖν καὶ μαραίνεσθαι κατ' ὀλίγον, ἐπὶ δὲ... ...» Καὶ ὄντως κατὰ νόμους φυσικοὺς ἀφύκτους ἐπὶ Δημοσθένους εἰς ὕψιστον τελειωθεῖσα καὶ περαιτέρω μὴ δυναμένη, ἔδει κατ' ἀνάγκην νὰ παλινδρομήσῃ Ἀλλ' ἡ ἀναδρομὴ αὕτη οὐκ ὀλίγον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ προχωρήσασα, τὴν πτῶσιν τῆς φιλοσόφου ῥητορικῆς ἀρκούντως ἐπαισθητὴν κατέστησεν, ὅτε ὁ Φαληρεὺς Δ. περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Κρανῶνι μάχης ἐδημηγόρει, τῆς τε γενικῆς πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως, καὶ τῶν νέων φιλοσοφικῶν συστημάτων λίαν πρὸς τοῦτο συντεινάντων (3). Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἡ ἐλευθερία ἐτηρεῖτο ἀκεραία, ἄφοβοι δ' ὑπὲρ αὐτῆς δημοσίᾳ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας διημφισβήτουν οἱ ῥήτορες, τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν ἐκ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου καὶ τῶν μεγάλων ἐνθουσι-

(1) Ε', ε', 81
(2) « Περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων ὑπομνηματισμοὶ » κεφ. α'.
(3) Zeller αὐτοθ. τομ. Γ'. ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν σελ. 341 καὶ 393.

ωδῶν πράξεών ἀντλοῦντες, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ «ῥητορεία» ἤκμαζε· διότι ἄλλως αὕτη στενώτατα μετὰ τῆς καθαρᾶς δημοκρατίας συνδεομένη, καὶ ταύτης ὄργανον κύριον ὑπάρχουσα, παραχρῆμ' ἀποβωβοῦται σὺν τῇ ἀναρπάσει τοῦ ἀναγκαιοτάτου τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, *τῆς ἐλευθερίας* (1). Ὑπερβολικώτερον δέ πως, ἀλλ' ἄριστα λέγει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Λογγῖνος· «πιστευτέον ἐκείνῳ τῷ θρυλλουμένῳ ὡς ἡ » δημοκρατία τῶν μεγάλων ἀγαθὴ τιθηνός, ᾗ μόνῃ σχεδὸν » καὶ συνήκμασαν οἱ περὶ λόγους δεινοί, καὶ συναπέθανον· » θρέψαι τε γὰρ ἱκανὴ τὰ φρονήματα τῶν μεγαλοφρόνων ἡ » ἐλευθερία...... Διὰ τοῦτο τὰς μὲν ἄλλας ἕξεις καὶ εἰς ἰκέ- » τας πίπτειν, δῆλον δὲ μηδένα γίνεσθαι ῥήτορα· εὐθὺς γὰρ » ἀναζῆν τὸ ἀπαρρησίαστον, καὶ οἷον ἔμφρουρον ὑπὸ συνηθεί- » ας ἀεὶ κεκονδυλευμένον» (2). Καὶ ὄντως *τῆς ῥητορικῆς* ἀγὼν δεινὸς ἦν ἐκεῖνος ὁ ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ὑπὸ Κασσάνδρου καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν ἰδίως παραταθείς, καθ' ὃν καιρίως μετά τῆς ὁμαίμου αὐτῆς ἀδελφῆς, *τῆς ἐλευθερίας*, τραυματισθεῖσα ἐμαραίνετο, (οὐδὲν ἕτερον προσδοκῶσα....... ἢ τὸν θάνατον μετ' οὐ πολὺ καταφθάσαντα), ὅτε τὸ Καρικὸν ἐκεῖνο κακόν, ἡ ἀμαθὴς καὶ βάρβαρος καὶ μαινομένη τὴν ἕδραν τῆς φιλοσόφου καὶ σώφρωνος ἀναιδῶς κατέλαβεν (3). «La tribune λέγει ὁ Legrand, d'où la grande » voix de Démosthène avait fait entendre tant de nobles » accents, d'où elle n'avait pas craint de flétrir hautement » les vices d'Athènes dégénérée, cette même tribune ne retentit bientôt plus que de discours adulateurs, de phrases » pompeuses et sonores, où le charme de l'expression, » l'harmonie de la periode suppléaient à l'absense de pensées » vraies et profondes (4)».

Τοιαύτη ἐν γένει διετέλει ἡ κατάστασις τῆς ρητορικῆς

---

(1) Οὐεστερμάννου αὐτοθ. § 75.—Legrand σελ. 25—6.
(2) Περὶ ὕψους §. 44.
(3) Διονυσ. Ἁλικαρν. ὑπομνηματισμοὶ κεφ. ά, περὶ τὸ τέλος.
(4) Αὐτοθ. σελ. 26.

ἐπὶ Δ. ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως (1). Θαυμαστὸν δὲ πῶς ἐν τούτοις ὁ Legrand ἐδύνατο τυφλῶς, οὕτως εἰπεῖν, τῷ Κοϊντιλιανῷ πιστεύσας ν' ἀποδεχθῇ τὸν Δ. ὡς μόνην τῆς ἐποχῆς ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦντα, λέγων. « Si, dans cette décadence générale il y avait une exception à faire, ce serait sans doute en faveur de Démétrius de Phalère » (2). διότι ὁ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ ἔπαινος κατὰ τὸ ἥμισυ ἁπλῶς ἀληθεύει, ὡς ὄντως καὶ ὁ Δ. κατὰ τὸ ἥμισυ, οὕτως εἰπεῖν, ὑπῆρξεν Ἀθηναῖος, δηλ. κατὰ τὸ ἐπίχαρι καὶ λεπτοφυὲς μετὰ θελγήτρου, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ ἀνδρεῖον, τὸ φιλελεύθερον ἢ τὸ ἐπιχειρηματικόν. Πόθεν λοιπὸν οὐ μόνον αὐτὸς ὁ Legrand παρήχθη, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων ἅπαντες σχεδὸν (3), ὥστε οὐ μόνον Ἀττικώτατον ῥήτορα τὸν Δ. νὰ θεωρήσωσιν, ἀλλὰ καί τι πλέον, ὡς μόνην τῆς τότε ἐποχῆς ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦντα ; Λέγουσιν ὅτι ὁ Δ. παρὰ τοῦ Θεοφράστου τὴν ῥητορικὴν παρεδέξατο. προβάλλοντες τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαίνους τοῦ Λαερτίου, τοῦ Κοϊντιλιανοῦ καὶ τοῦ Κικέρωνος, ὧν τῶν κυριωτέρων ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν· Ἀλλ' ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ὡς νομίζουσι. Διότι *πρῶτον* μὲν ὅτι ὁ Δ. τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ παρὰ Θεοφράστῳ διεμόρφωσεν, ἐν μέρει μόνον ἀληθεύει. Παρὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ τούτου τὰς βάσεις ἁπλῶς ἔλαβεν, ἄλλως οὐκ ἀσήμους οὐδὲ ταπεινάς· καὶ ὁ μὲν διδάσκαλος τὸ ἡδὺ ἐκεῖνο καὶ τετορνευμένον καὶ θελκτικὸν τοῦ λόγου ἐν τετάρτῃ ἔταττε βαθμίδι (4), παρὰ δὲ τῷ μαθητῇ τὸ ἡδὺ τοῦτο ὑπῆρχε πανταχοῦ τὸ οὐσιῶδες, τὸ πρῶτον, τὸ κυριώτατον. Ἂν δέ τις τῶν τότε ἤθελε τὸν τοῦ διδασκάλου λόγον πρὸς τὸν τοῦ μαθητοῦ νὰ παραβάλῃ, θ' ἀνεύρισκε... ... τοὐλάχιστον τοῦ Δ. οἱ ὁμήλικες ἀνεύρισκον αὐτὸν ψυχρόν πως

---

(1) Μόνου τοῦ γηραιοῦ Φωκίωνος ἐξαιρουμένου, τοῦ καὶ μόνου ἔτι ἐκ τῆς ἤδη παρελθούσης μεγαλουργοῦ γενεᾶς ζῶντος, περὶ οὗ τὰ δέοντα κατωτέρω.

(2) Αὐτοθ. σελ. 26—7.

(3) Ἰδ Ostermann μέρ. Β'.

(4) Κικ. Ῥήτορος §, 79 « Unum........ quod quartum numerat Theophrastus, ornatum illud, suave et adfluens,»

καὶ στυγνὸν καὶ πεζώτατον, οὕτως εἰπεῖν, ὁ δὲ τοῦ μαθητοῦ λόγος τῆς ταπεινῆς ἐκείνης ἐποχῆς τοὺς πλείστους διὰ τοῦ ἤθους θαμβῶν κατέπληττεν (1). Καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ Θεοφράστου, ἤτοι περὶ τὴν 110 Ὀλυμπιάδα, τὸ ἡδὺ τοῦ λόγου ἐκαλλιεργεῖτο οὐχὶ ὥς τι οὐσιῶδες, ἀλλ' ὥς τι δευτερεῦον (ἰδίᾳ δ' αὐτὸς ὁ Θεόφραστος πολλάκις ἐπίτηδες αὐτὸ εἰς τὸν λόγον παρεισῆγε), διὰ ταῦτα ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου κυρίως ἐδύνατό τις, ὡς ὁ Κικέρων λέγει, «ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εὐκόλως τὸν μαθητὴν ν' ἀναγνωρίσῃ τοῦ Θεοφράστου». Μετὰ τοῦτο ὁ ρωμαῖος ρήτωρ ἀκριβέστερον τὸν χαρακτῆρα τοῦ μαθητοῦ διορίζων, ὡς οὐσιώδη τοῦ λόγου αὐτοῦ ἰδιώματα παρίστησιν ὅσα ἡμεῖς ἄλλοθεν γινώσκωμεν ὅτι παρὰ τῷ Θεοφράστῳ ἦσαν ἐπουσιώδη (2). Τὸν χαρακτῆρα δὲ τοῦτον τοῦ λόγου αὐτοῦ ὁ Δ. διέπλασε καὶ ἀνέπτυξε παρὰ τῷ ἑτέρῳ αὐτοῦ διδασκάλῳ, οὗ μετ' ἐπιτυχίας πλείονος, δύναταί τις εἰπεῖν, ἠκροάσατο, καὶ ὅστις παντὸς ἄλλου διδασκάλου ὁ κυριώτατος τυγχάνει, ἡ auditorum prudentia, κατὰ τὸν Κικέρωνα (3). Τίς δ' ὁ διδάσκαλος τοῦ Δ. οὗτος, τίς *τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ ἡ σύνεσις*, ἐκτενῶς ἐροῦμεν κατωτέρω (4). Ἐνταῦθα ἀνάγκη διὰ βραχίων νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ κύριον τῶν ἀκροατῶν τοῦ Δ. χαρακτιριστικὸν ἦν τὸ μὲν ἡ φιληδονία καὶ ἀστασία καὶ ἰδιοτέλεια, τὸ δὲ ἡ φιλοκαλία, τὸ θέλγητρον καὶ ἡ μετ' εὐφυΐας λεπτοτάτης σοφιστική, εἰς τὸ ὕψιστον ἅπαντα κεκορυφωμένα· τοὐναντίον δὲ τὸ μεγαλόφρον, τὸ φιλελεύθερον, τὸ μετ' ἐπιμονῆς ἀδιασείστου ἐπιχειρηματικόν, σχεδὸν εἰς λήθην εἶχον περιπέση. Ἀπὸ τοιούτου ὄντως ἰδιτρόπου διδασκάλου ἀρυσάμενος τὰς τῆς πείρας διδασκαλίας τὸν λόγον αὐτοῦ τὸν ἰδιότροπον

(1) Κικ. ῥήτορος § 91—6

(2) Ἰδ. Dissertatio de Theophrasti vita etc.

(3) Ῥήτορος §. 24—5.

(4) Πρβλ. ὅ,τι ὁ Στοβαῖος ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ αὐτοῦ περὶ Δημάδου λέγει. «Δημάδης ἐρωτηθεὶς τίς αὐτοῦ διδάσκαλος γεγονὼς εἴη: Τὸ τῶν Ἀθηναίων, ἔφη, βῆμα, ἐμφαίνων ὅτι ἡ διὰ τῶν πραγμάτων ἐμπειρία κρείττων πάσης σοφιστικῆς διδασκαλίας ἐστιν».

διεμόρφωσεν ὁ Δ., χωρὶς διὰ τοῦτο παντελῶς καὶ νὰ ἐκτριβῇ ὁ ἀρχικὸς αὐτοῦ Θεοφράστειος χρωματισμός. *Δεύτερον* δὲ οἱ οἱ ἔπαινοι ἐκεῖνοι, οὓς ὁ Κικέρων καὶ οἱ ἄλλοι τῷ Δ. ἀπονέμουσιν, ὅλως μονομερεῖς τυγχάνουσιν, ὡς ἀνωτέρω ὑπεμνήσαμεν. Ἐξηγούμεθα· τί ἐλλείπει, ὅπερ ὁ Κικέρων, τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου τοῦ Δ. πολλαχοῦ διαγράφων παραλείπει, διὸ οὐδ᾽ ἀποδίδωσιν αὐτῷ; Ὄντως τοῦτο οὔτ᾽ ἐλάχιστον οὔτε ἄσημον τυγχάνει, (πρᾶγμα ἀκριβῶς, οὗ καὶ ἅπασα ἡ τότε ἐποχὴ στερεῖται), τὸ κυριώτατον στοιχεῖον λόγου ῥητορικοῦ, τὸ οὗ οὐκ ἄνευ, ὁ ζωτικός, οὕτως εἰπεῖν, παλμός, *ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, ἡ ἀλήθεια, τὸ φιλελεύθερον, τὸ φιλάληθες,* τὸ τῶν πραγμάτων ἀποδεικτικόν, ἑπομένως ἡ τροφὴ καὶ ἡ τῆς ἀκροαταῖς προσγιγνομένη ὠφέλεια. (1) Οὐδὲν τούτων ἀποδίδωσιν ὁ Κικέρων τῷ λόγῳ τοῦ Δ., περὶ οὗ πρὸ πάντων ὡς περὶ πάντων αὐτοῦ τῶν ἐπιχειρημάτων ἄριστα τὸ τοῦ Schlosser νὰ εἴπωμεν δυνάμεθα· « στιγμιαία ἀπόλαυσις καὶ ὠφέλεια ἦσαν δι᾽ ἃ τὸ πᾶν ἐπεχειρίζετο καὶ ἀλό- » γως ἐδαπάνα ὁ Δ., *πανταχοῦ δὲ τὸ τερπνὸν ἐσκόπει » καὶ ἡδύ,* ἀλλ᾽ οὐχὶ τὰ ἀληθινὰ μεγάλα εὐγενῆ αἰσθήματα, » ἅτινα ἀναζωπυροῦσι καὶ συνέχουσι τὰς τέχνας ». (2) Περαιτέρω ἐλλείπει, κατὰ Κικέρωνα, ἀπὸ τοῦ λόγου αὐτοῦ οὐ μόνον τὸ ἐπιχειρηματικόν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἠθικὴ τάσις ἰδέαν φιλοπατρίας, ἀρετῆς ἢ τιμιότητος ἐνέχουσα. Καὶ ἐν ᾧ διὰ τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ὁ Ρωμαῖος Δημοσθένης ὁμιλεῖ, ἐμμέσως *ῥήτορα ποιητικώτατον* τὸν Δ. ἀποκαλεῖ, δίδωσιν ἡμῖν νὰ συμπεράνωμεν τὸ ἑξῆς· ἐπειδὴ ἀληθεύει τὸ τοῦ Λογγίνου «τῆς ῥητορικῆς φαντασίας κάλλιστον ἀεὶ τὸ *ἔμπρακτον καὶ ἐνάληθες* » (3), καὶ ἐπειδὴ ὁ Δ. οὐδέτερον τούτων ἐκέκτητο, ὁ δὲ ῥητορικὸς αὐτοῦ λόγος οὐδὲν περιεῖχεν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ ἡδύ, συνάγεται ὅτι σκοπὸν κύριον ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ προετίθει τὴν ἐπίσπασιν τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἀκροατῶν ἁπλῶς καὶ χωρὶς ὠφελείας ἔτι. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἄριστα, νομί-

---

(1) Plass « Die Tyrannis in ihren beiden Perioden bei den alten Griechen μέρ. Β΄. σελ. 116.
(2) Weltgeschichte τομ. Β΄. σ. 459 ἐκδ. τοῦ 1844.
(3) Περὶ ὕψους §. 15.

ζομεν, δύναται ἐνταῦθα περὶ τοῦ ὕφους τοῦ Δ. νὰ λεχθῇ ὅ,τι ὁ Διονύσιος περὶ τοῦ Πλάτωνος εἶπε· «Καί μοι δοκεῖ τις οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν τὴν μὲν Πλάτωνος λέξιν εἰκάσας ἀνθηρῷ χωρίῳ, καταγωγὰς ἰδίας ἔχοντι *καὶ τέρψεις ἐφημέρους*, τὴν δὲ Δημοσθένους διάλεκτον εὐκάρπῳ καὶ παμφόρῳ γῇ, καὶ οὔτε τῶν ἀναγκαίων εἰς βίον, οὔτε τῶν περιττῶν εἰς τέρψιν σπανιζούσῃ» (1). Τοιοῦτος δ' ὢν ῥήτωρ ὁ ἡμέτερος Δ. τὸν Πλάτωνα νὰ ἐξελέγχῃ ἐτόλμα κατὰ τρόπον πως παράδοξον καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον αὐστηρὸν, ὃν ἐν τούτοις ὁ Διονύσιος ὡς ὀρθὸν ἀποδέχεται, ἀλλ' ὅστις καθ' ἡμᾶς μᾶλλον εἰς αὐτὸν τὸν ἥρωα ἡμῶν δικαίως προσαρμόσσεται (2).

Οὕτω δὲ κατὰ τὰ ἀνωτέρω πάντα περὶ τοῦ λόγου τοῦ Δ. γραφέντα, καὶ τῷ Κικέρωνι συμφώνως, θέλοντες νὰ διεισδύσωμεν βαθύτερον, ὅπως τὰς τοῦ ἡδέως λόγου ἀρχὰς ἀνεύρωμεν, τεχνικώτερον τὸν ῥήτορα ἡμῶν νὰ παραστήσωμεν δυνάμεθα μόνον ἀνατέμνοντες αὐτὸν διὰ κοπίδος ὀξυτατης τῆς δε· «Ἡ λιγυρὰ καὶ κομψὴ καὶ ἡδεῖα διαλεκτος » ὀνομάτων ἀεὶ βούλεται λαμβάνειν τὰ λειότατα καὶ μαλα- » κότατα, τὴν εὐφωνίαν θηρωμένη καὶ τὴν ἐμμελειαν·ἐξ αὐτῶν

---

(1) Περὶ τῆς λεκτικῆς τοῦ Δημοσθένους δεινότητος κεφ. λδ'.

(2) Ἐπειδὴ ὁ τόπος οὗτος τοῦ Διονυσίου παρίσταται ἡμῖν οὐκ ὀλίγον διδακτικὸς πρὸς μείζονα τοῦ κεφαλαίου τούτου κατανόησιν, ἀναγράφομεν αὐτὸν ἐνταῦθα· «Ἐχχεῖται (ἡ Πλάτωνος διάλεκτος) εἰς **ἀπειροκάλους περιφράσεις, πλοῦτον ὀνομάτων ἐπιδεικνυμένη κενόν· ὑπεριδοῦσά τε τῶν κυρίων** καὶ ἐν τῇ κοινῇ χρήσει κειμένων τὰ πεποιημένα ζητεῖ καὶ ξένα καὶ ἀρχαιοπρεπῆ· μάλιστα δὲ χειμάζεται **περὶ τὴν τροπικὴν φράσιν**· πολλὴ μὲν γὰρ ἐν τοῖς **ἐπιθέτοις**, ἄκαιρος δ' ἐν ταῖς **ἐπωνυμίαις**, σκληρὰ δὲ καὶ οὐ σώζουσα τὴν ἀναλογίαν ἐν ταῖς μεταφοραῖς **ἀλληγορίας τε περιβάλλεται μακρὰς καὶ πολλὰς**, οὔτε μέτρον ἐχούσας, οὔτε καιρόν· **σχήμασι δὲ ποιητικοῖς** ἐσχάτην προσβάλλουσιν ἀηδίαν, καὶ μάλιστα τοῖς Γοργείοις. **ἀκαίρως** καὶ **μειρακιωδῶς ἐναβρύνεται** καὶ **πολυτέλειά τις ἔστιν ἐν τοῖς τοιούτοις** παρ' αὐτῷ, ὡς καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς εἴρηκέ που καὶ ἄλλοι συχνοὶ οὐ γὰρ ἐμὸς ὁ μῦθος». Ἰδ. Διονυσ. ἐπιστολὴν πρὸς Γναῖον Πομπήιον περὶ Πλάτωνος κεφ. β'. — Τὰ παχέως γεγραμμένα τῆς σημειώσεως ταύτης παραβλητέα πρὸς ὅσα περὶ τοῦ λόγου τοῦ Φαληρέως εἶπεν ὁ Κικέρων. Ὁπόση ἡ πρὸς ἄλληλα ὁμοιότης!

» δὲ τὸ ἡδύ· ἔπειτα οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀξιοῖ ταῦτα τιθέναι, οὐδ' » ἀπερισκέπτως συναρμόττειν θατερα τοῖς ἑτέροις, ἀλλὰ δια» κρίνουσα τὰ ποῖα τοῖς ποίοις παρατιθέμενα μουσικωτατους » ποιεῖν δυνήσεται τοὺς ἤχους· καὶ σκοποῦσα κατὰ ποῖον » σχῆμα ληφθέντα χαριεστέρας ἀποτελέσει τὰς συζυγίας, οὕτως » συναρμόττειν ἕκαστα πειρᾶται πολλὴν σφόδρα ποιουμένη » φροντίδα τοῦ συνέξεσθαι καὶ συνειλῆφθαι, καὶ προσπετεῖς » ἅπαντων αὐτῶν εἶναι τὰς ἁρμονίας, καὶ διὰ τοῦτο φεύγει » μὲν ἁπάσῃ σπουδῇ τὰς τῶν φωνηέντων συμβολάς, ὡς τὴν » λειότητα καὶ τὴν εὐέπειαν διασπώσας, φεύγει δέ, ὅση δύναμις » αὐτῇ, τῶν ἡμιφώνων τε καὶ ἀφώνων γραμμάτων τὰς συζυ» γίας, ὅσαι τραχύνουσι τοὺς ἤχους, καὶ ταράττειν δύνανται » τὰς ἀκοάς . . . . τὸ γὰρ ὅλον ἐστὶν αὐτῆς βούλημα καὶ » ἡ πολλὴ πραγματεία περὶ τὸ συσπασθῆναι τε καὶ συνυ» φανθαι παντα τὰ μόρια τῆς περιόδου, μιᾶς λέξεως ἀποτε» λοῦντα φαντασίαν· καὶ ἔτι πρὸς τούτῳ περὶ τὸ πᾶσαν » εἶναι τὴν λέξιν, ὥσπερ ἐν ταῖς μουσικαῖς συμφωνίαις, ἡδεῖαν » καὶ λιγύραν. ......καὶ διαρρεῖ διὰ τῆς ἀκοῆς ἡδέως καὶ ἀ» σπαστῶς οὐδὲν ἧττον, ἢ τὰ δι' ᾠδῆς καὶ ὀργάνου μου» σωθέντα κρούματα καὶ μέλη· ἔτι δὲ τῆς συνθέσεως ταύ» της ἐστὶ καὶ τὰ κῶλα......μαλακόφωνα καὶ λεῖα, πολὺ τὸ » κωτίλον ἔχοντα, κατά τινα φιλότητα φυσικὴν συζευγνύμενα » ἀλλήλοις (1)».

Καὶ λοιπὸν τ' ἀνωτέρω πάντα ὡς ἀνάπτυξιν τῶν περὶ τῆς ῥητορικῆς τοῦ Δ. καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς θεωροῦντες, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ῥήτωρ ἐτύγχανεν ἅπαντα κεκτημένος τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ δήμου, ἐν ᾧ ἐδημηγόρει, καὶ οἷον ἀκριβῶς κατωτέρω περιγράφομεν. Αὐτὸ δὲ τοῦτο διατελεῖ καὶ το ἀτιμότατον τῷ Δ. στίγμα, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τοῦ συγχρόνου ἐκλελυμένου ὄχλου διαφέροντι (2).

---

(1) Διονυσ. Ἁλικαρν. περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθ. δεινότητος κεφ. μ'. — Τὰ ἀναγραφέντα ἀποσπάσματα ἀπὸ τοῦ Ἁλικαρνασέως ἄριστα τῷ λόγῳ τοῦ Δ. ἁρμόζουσιν, ὡς δεόντως διὰ τῶν ἀνωτέρω πάντων ἀναπτύσσομεν.

(2) Ἰδ. Blass αὐτόθ. σελ. 17.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ εἰρημένα ἀδυστάκτως ἀποφαινόμεθα, ὅτι ῥήτωρ τοιοῦτος, θηλυπρεπὴς, κολακευτικὸς, ἀφιλαλήθης, ἀφιλελεύθερος, *μετ' ὄγκου* δ' ἄλλως θελκτικοῦ καὶ λιγυροῦ καὶ ποικιλοτρόπως κομψοῦ, ἄριστα δύναται νὰ θεωρηθῇ *εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἀσιανοῦ καὶ ἰδίως τοῦ Ροδιακοῦ τοῦ λέγειν ζήλου*, τοῦ μετ' οὐ πολὺ τοσαύτας διαστάσεις λαβόντος (1), οὗ τὰ ἰδιώματα παντὸς ἄλλου συγχρόνου ὁ Δ. εἰς βαθμὸν μέγιστον ἐκέκτητο, συν τῇ ἐξαιρέσει ἁπλῶς τῇδε, ὅτι παρὰ μὲν τῷ Ροδιακῷ ζήλῳ ὑπερβολικώτατος πολλάκις καὶ ἀηδὴς καθίστατο *ὁ κόμπος* οὗτος, παρὰ δὲ τῷ ἡμετέρῳ ῥήτορι *ἀείποτε ἐπαγωγὸς καὶ λιγυρὸς ἐτύγχανε*, πρὸς τοῦτο καὶ τῆς τῶν ἐκλεκτῶν *ὀνομάτων* ἐπὶ τὸ ἀττικώτερον χρήσεως συντεινούσης, οὔπω εἰς ἀτιμίαν ἐκπεσόντων (2). Ὡς δ' εἰπεῖν, ὁ λόγος αὐτοῦ ἦν τοιοῦτος, «*ᾧ πανηγύρεις τε κηλοῦνται καὶ συμφορητὸς ὄχλος*», οὐδόλως δὲ δήμῳ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως ἐκκλησιάζοντι ἁρμόττων (3). Μετὰ ταῦτα πάντα τὸ μὲν θαυμάζομεν πῶς τινες προέθεντο τοσοῦτο τὸν Δ. νὰ ἐξυμνήσωσι, καὶ δη καὶ *Ἀττικώτατον* ἀποκαλοῦντες ῥήτορα πλαγίως τῶν Ἀλεξανδρίνων νὰ μεμφθῶσιν ὡς μὴ μετὰ τῶν δέκα ρητόρων αὐτὸν συναριθμησάντων (4), τὸ δὲ καταστρέφοντες τὸν λόγον ἡμῶν ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα, ἀλλ' ἢ νὰ μνημονεύσωμεν τῶν ὡραίων τοῦ Βολφίου περὶ Δ. λόγων. «Er war, λέγει ὁ μέγας φιλόλογος, mehr ein angenehmer Kopf, als stark eindringender Redner—*wie es immer geht, dass nach der Zeit des starken Genies solche kommen, die bloss Grazie haben*» (4).

---

(1) Blass αὐτοθ. σελ. 5. — Hermann Cultugeschichte der Griechen u. Römer μερ. Α'. σελ. 239. — Bernhardy μερ Α'. περιοδ. δ', σελ. 457. — καὶ Πλουτ. Ἀντων. κεφ. Β'.

(2) Διονυσίου Δείναρχον καὶ ἀλλαχοῦ.

(3) Διον. περὶ λεκτ. Δημοσθ. δεινότητος κεφ. λστ'.

(4) Ostermann programme κτλ. σελ. 18—9. Legrand κεφ. Α'. « ὁ Δημήτριος ὡς ρήτωρ ». — Westermann αὐτόθι.

(5) Fr Aug. Wolf Vorlesungen über die Alterthums wissenschaft tom. II σελ. 380 —Οἱ τελευταῖοι περιπατητικοὶ φιλόσοφοι ἐξ ἴσου μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου προθυμότατα ὡς οἱ πρότερον ἐκαλλιέργησαν τὴν ρητορικήν· παραδειγμα ἔστω αὐτὸς ὁ Δημήτριος «τέ-

δ'. Ὁ πολιτικὸς τοῦ Δ. βίος

Ἀλλ' ὅτι ὁ Δημήτριος τοιοῦτος ῥήτωρ, οἷος διεγράφη, δέον ν' ἀναγνωρισθῇ, δῆλον πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τοῦ *πολιτικοῦ αὐ-*

χνας γεγραφὼς ῥητορικάς» κατὰ τὸν Λαέρτιον Ε', έ, 80. Ἀλλ' ἡ καλλιέργεια αὕτη ὅλως ἰδιοτρόπως καὶ πρωτοφανῶς ἐγίνετο (ἰδ. Niebuhr ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 59-60)· διότι πρῶτον μὲν βλέπομεν ὅτι τότε οἱ δικανικοὶ ἐκεῖνοι καὶ ῥητορικοὶ ἐν γένει λόγοι ἀνεφάνησαν, ὧν αἱ ὑποθέσεις ἦσαν οὐχὶ ἐκ πραγμάτων εἰλημμέναι, ἀλλὰ πλασταὶ καὶ κατὰ βούλησιν ἐφευρημέναι, καὶ ὧν οὐχὶ ἄνευ λόγου ἀναγνωρίζεται (εἰ καὶ ἄλλως ἀβέβαιον τυγχάνει μὴ ὑπαρχουσῶν πρὸς τοῦτο ἀποδείξεων). ἐφευρετὴς ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος. (Κοιντ. βιβλ. Β'. κεφ. δ', 41.) δεύτερον δὲ διότι ἡ ῥητορικὴ οὐδόλως πρὸς πρακτικὸν σκοπὸν, ὡς πρότερον, διδασκομένη, ἁπλῶς δὲ μόνον θεωρητικῶς, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱστοριογραφίαν φιλοκάλως νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐσκόπει· ἐξ οὗ καὶ τὸ τερατῶδες ἐκεῖνο τοῦ λόγου εἶδος προέκυψεν, ἐν ᾧ ὁ ἱστοριογράφος καὶ ὁ φιλόσοφος πολλάκις ἑαυτῶν ἀμνημονοῦντες ἁπλῶς ἐρητόρευον ἢ μᾶλλον ἁρμονικώτατα ὡς ποιηταὶ ἐκελάδουν, ἔξω τοῦ σκοποῦ αὐτῶν φερόμενοι· παράδειγμα τοιοῦτου ἔχομεν τὰς ἱστορικὰς τοῦ Δημοχάρους συγγραφὰς, καὶ τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις περὶ αὐτῶν μνημονευόμενα (ἰδ. Müller Δημοχάρους fragmenta p. 449 ἐν τοῖς tom V τῶν fragn. hist. Gr. καὶ tom. II. Nicolai αὐτοθ. σελ. 271.—καὶ Cic. Brut. 83 καὶ de orat II, 23). Οἱ ῥητορικοὶ δ' οὗτοι λόγοι, ὧν φαίνεται καὶ ὁ Δ. οὐκ ὀλίγους συνταξάμενος, καὶ ὧν τίτλοι οὐκ ὀλίγοι ἡμῖν περιεσώθησαν (ἰδ. Legrand σελ. 31—2. καὶ Λαερτ. Ε', ε, 80—1.) κατὰ τὰ πρότυπα τῶν πρότερον μεγάλων ῥητόρων καὶ διδασκάλων τῆς τέχνης ταύτης συνετίθεντο. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἡ πρὸς μίμησιν σπουδὴ ἁπάσας τὰς ἐργασίας ταύτας φορτικωτάτας καθίστη· διότι κατὰ μὲν τὸν Διονύσιον ἐν Δεινάρχου κεφαλαίῳ ζ' «πᾶσι μὲν τοῖς ἀρχετύποις αὐτοφυής τις ἐπιπρέπει χάρις καὶ ὥρα· τοῖς δ' ἀπὸ τούτων κατεσκευασμένοις, κἂν ἐπ' ἄκρον μιμήσεως ἔλθωσι, πρόσεστιν ὅμως τὸ ἐπιτετηδευμένον καὶ οὐκ ἐκ φύσεως ὑπάρχον·καὶ ἐν κεφ. Η'. «ὥσπερ γε καὶ ἐπὶ τῶν ῥητόρων, οἱ μὲν Ὑπερείδην μιμούμενοι, διαμαρτόντες τῆς χάριτος. .καὶ τῆς δυνάμεως αὐχμηροὶ ἐγένοντο, ἄλλοι δὲ ὕπται καὶ ψυχροὶ καὶ ἀναλήθεις». κατὰ δὲ τὸν (Λογγῖνον) ἐν τῷ περὶ ὕψους § 22 «τότε ἡ τέχνη τέλειος, ἡνίκα ἂν φύσις εἶναι δοκῇ, ἡ δ' αὖ φύσις, ὅταν λανθάνουσαν περιέχῃ τὴν τέχνην». Τὰ προσόντα δὲ ταῦτα μὴ δυνάμενα τὰ ἔργα ἐκεῖνα τῶν τελευταίων φιλοσόφων καὶ ῥητόρων ἐν ἑαυτοῖς νὰ περιέχωσιν ἦσαν ἅπαντα οὐδάμινα· ἀπόδειξις δὲ τρανοτάτη τῆς ἀληθείας ταύτης τυγχάνει ὅτι οὔτε τότε οὔτε ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις, μνεία οὐδ' ἐλαχίστη τῶν ῥητόρων τούτων ἡμῖν κατελείφθη, ἀναξίων, φαίνεται, τοῦ ὀνόματος αὐτῶν καὶ τοῦ ἔργου γενομένων (ἰδ. καὶ Blass αὐτοθ. σελ. 22, 57, 83.)

τοῦ βίου καθίσταται, πρὸς ὃν κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ τὸν ρητορικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα νὰ ρυθμίσῃ ἔδει, καὶ εἰς ὃν νῦν, ἀρκοῦντα περὶ τῆς ρητορικῆς αὐτοῦ εἰπόντες, μεταβαίνομεν.

Ἀνὴρ λοιπὸν τοιοῦτος, ρητορικὴν τοσοῦτον τῷ δήμῳ ἀρέσκουσαν, φυσικὸν δὲ χαρακτῆρα ἡδὺν καὶ κομψότητα κινήσεων ἐρασμίαν, καὶ θέλγητρον τοῦ λέγειν καὶ παιδείαν τοσαύτην κεκτημένος (1), τίνα ἐν τῇ πολιτείᾳ διήγαγε βίον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, τῆς Ἐπιμελείας αὐτοῦ; Τοῦτο ὡς οἷόν τε ἐκτενέστερον ἐξεταστέον, τὴν μετὰ ταῦτα δεκαέτη αὐτοῦ «Ἐπιμέλειαν», καὶ τὸν ὕστερον πολιτικὸν βίον λίαν διαφωτίζον, ἅμα δὲ καὶ τὰ αἴτια εἰδικώτερον καταδεικνύμενον, δι' ἃ τοσοῦτον πολιτικῶς προήχθη. Ἀλλ' ὅμως ὅπως τὸ μέρος τοῦτο κάλλιον ἀναπτύξωμεν, φυσικώτατον θεωροῦμεν, καί, οὕτως εἰπεῖν, ἀναγκαῖον, ἵνα μετ' αὐτοῦ συνδέσωμεν τὸ Βον καθαρῶς ἱστορικὸν τῆς μελέτης ἡμῶν μέρος, τὸ μέχρι τῆς ὑπὸ Κασσάνδρου καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν παρατεινόμενον, ἤτοι μέχρι τῆς 115, 3 Ὀλυμπιάδος=317 ἔτους, τοῦ Ἰουνίου μηνὸς (2).

Οὕτω δ' ἐκτεθείμεθα.

Α'. τὴν κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν *ἐν γένει* κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Β'. τὰ ἱστορικὰ (τῆς ἐποχῆς ταύτης) συμβάντα εἰδικώτερον, καὶ πρὸ πάντων ἐν ἀκριβείᾳ *τὰ στενωτάτην* πρὸς τὸν Φαληρέα σχέσιν ἔχοντα.

Περὶ τούτων δ' ἀμφοτέρων προθύμως καὶ οὐκ ἀσκόπως ἐκτενεστάτην θὰ ἐπεχειροῦμεν περιγραφήν, προδήλου ὄντος, ὁπόσην τὰ δύο ταῦτα κεφάλαια πρὸς τὸν ἥρωα ἡμῶν ἔχουσι ἐν γένει σχέσιν, ἰδίως δὲ πρὸς τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ βίον, τὸν κυριώτατον τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης σκοπόν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπειδὴ αἱ

---

(1) Κικ. Βρουτ. Θ'. 37—38.—Περὶ καθηκόντων Α'. 1.—de orat I. II. 23—orat. 27.—Λαερτ. Ε'. 70.—Δίδυμος παρ' Ἀθην. ΙΓ'. σελ. 593.

(2) Πλουτ. Δημ. κεφ. Η'.

ἱστορικαὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης πηγαὶ οὔτε πλούσιαί εἰσιν, ἀλλ' οὐδ' ἀκριβεῖς, τοὐναντίον δὲ λίαν φειδωλαὶ καὶ ἐλλιπέσταται καὶ ἐπιστημονικῶς καὶ πραγματικῶς ἀβάσιμοι καὶ ἀπίθανοι (1), τὸ δὲ διότι αὗται ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὀλίγον ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἐμελετήθησαν, δι' ὃ καὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ ἱστορικὰ συμπεράσματα οὐχ' ὡς δεῖ ἐξηκριβωμένα τυγχάνουσι (2), διὰ ταῦτα τοῖς ἑπομένοις ἀρκεσθησόμεθα, βραχύτερον ἴσως τοῦ δέοντος περὶ αὐτῶν διαλαμβάνοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Α' Ἡ κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν ἐν γένει.

Καθ' ὃν τρόπον διῳκεῖτο μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτεία μετὰ τὴν ἀπὸ ταύτης ἀποχώρισιν τοῦ Λυκούργου καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ μάλιστα, κατὰ φυσικὸν λόγον ἔτι μᾶλλον καὶ τάχιον ἢ πρότερον ἡ κατάστασις αὐτῆς ἐδεινοῦτο (3) Ὅμως δὲ διετέλει, φαίνεται, ἱκανὴ ἔτι, οὐ μόνον ἑαυτὴν πολιτικῶς νὰ σώσῃ, ἀλλὰ καὶ πάλιν νὰ τιμηθῇ καὶ δοξασθῇ, ἂν, ὡς πρότερόν ποτε, ἀνήρ τις οὐ μόνον πολιτικῆς συνέσεως, ἀλλὰ καὶ στιβαρᾶς χειρὸς αὖθις ἀνεφαίνετο (4).

Ὡς ἐν τῷ Αω' ἱστορικῷ μέρει τῆς μελέτης ἡμῶν εἴδομεν, τῆς πόλεως ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ἀξία καὶ τιμὴ διετηρεῖτο ἔτι πράγματι· ἀλλὰ καὶ τότε, ὡς καὶ νῦν, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἔλειπεν, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ συμπεριαγάγῃ τὴν πολιτείαν ἅπασαν ὑπὸ μίαν κεφαλὴν πνεύματος δραστηρίου· δι' ὃ οὐδὲ τότε ἐν

---

(1) Herzberg ἐν Encykbop. v. Ersch u. Gruber τόμῳ 80ῳ σελ. 410—1.

(2) Ὁ αὐτὸς Herzberg in Philologos v. Leutsch τομ. ΚΗ'. σ. 128.

(3) Grote τομ. στ'. σ. 223—4 καὶ 720 καὶ Δημ. Ολυνθ. III. σ. 36.

(4) Grote αὐτοθ. σ. 222.

τῇ ἀρχῇ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ἡ πολιτικὴ παρακμὴ εἶχε κωλυθῆ, ὅτε μᾶλλον κατορθωτὸν ἐτύγχανεν ἢ νῦν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καθ' ἣν ἡ τῶν ἠθῶν παράλυσις, ἡ ἀνομία καὶ ἡ πολιτικὴ ἀφροντισία (ἐπὶ τῶν Στωϊκῶν μάλιστα μετ' οὐ πολὺ κορυφωθεῖσαι) τοσοῦτο προεχώρησαν, ὥστε τὰ πολιτικὰ ἐπακόλουθα τῆς κακῆς διοικήσεως καὶ τοῦ πονηροῦ βίου τῶν ἀτόμων κατὰ μέρος καὶ τῆς πολιτείας ἐν γένει, καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις ἔτι καταδηλα καθίσταντο (1), οὐχὶ ὅμως καὶ πάλιν τοσοῦτον ἰσχυρῶς νὰ ριζώσωσιν, ὥστε νὰ καταστῶσιν ἀναπόσπαστα καὶ ἀνίατα, οὐδὲ τοσοῦτο νὰ προχωρήσωσιν, ὥστε νὰ κατισχύσωσι καθ' ὁλοκληρίαν (2).

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μάλιστα εἰς καθαρὰν ἀντίθεσιν εὐδιάκριτοι παρουσιάζονται πολιτικαὶ μερίδες τρεῖς, οὐδόλως ὅμως ἔχουσαι πλέον τὴν τιμὴν καὶ τὴν σημασίαν, ἣν αἱ πρότερον, αἱ τῆς λεγομένης «κανονικῆς ἐποχῆς», αἱ πρὸ πάντων καὶ μόνον ὑπὸ φιλοπατρίδων, εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν ἐμφορούμεναι· τοὐναντίον δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης αἱ μερίδες, καὶ οἱ ἀναμέσον αὐτῶν ἀγῶνες ἦσαν οὐχὶ, ὥσπερ τότε, ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ εὐημερίας τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἀείποτε σχεδὸν ὑπὲρ ἰδίου ἢ ἀτομικοῦ συμφέροντος ἢ καὶ τοῦ συμφέροντος μιᾶς ὅλης μερίδος ἁπλῶς. Ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ τῆς ἐποχῆς ταύτης μίαν μόνην εὑρίσκομεν ἔντιμον, ἀλλ' εὐάριθμον μερίδα, ἥτις οὐδ' αὕτη φαίνεται πᾶσα ὅλως τὸ ἀκατάκριτος, ἀλλ' ὅμως ὁ σκοπὸς αὐτῆς τοὐλάχιστον καὶ αἴσθημα, ὑφ' οὗ ἤγετο, ἱερὸν καὶ σεβαστὸν διετέλει. Καὶ αὕτη ὅμως ἀτυχῶς, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ, ἤρξατο, (τοὐλάχιστον μέλη αὐτῆς οὐκ ὀλίγα), νὰ δωροδοκῶσι, καὶ ἐκκλίνοντα νὰ λιποτακτῶσι· διὰ τοῦτο τὴν κατάστασιν ἐν γένει τῆς ἐποχῆς

(1) Zeller Philos. d. Griechen τομ. Γ' σ. 12 ἔκδοσις Βά τοῦ 1865 in der Encyklop. Ersch u. Gruber von Hertzberg τομ. 80 σ. 410.

(2) Οὕτω θέλει καὶ ὁ ἐμὸς κλεινὸς νῦν δ' ἀπό τινος χρόνου μακάριος καὶ ἀοίδιμος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου Droysen δεινῶς καὶ εὐγλώττως τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ ἀπὸ τῆς ἕδρας ἀναπτύξας, πρβλ. καὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος συγγράμματος αὐτοῦ «Hellenismus» τομ. Αον σελ. 421 κ. ἑξ.

ταύτης καταλλήλως περιγράφων ὁ Hermann (1) λέγει. «Ἀντὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ τῶν πατρίων ἐθίμων » ὑπεισῆλθεν ἡ πλεονεξία· οὐχὶ δὲ πλέον τὸ κυριαρχοῦν μέ» ρος τοῦ λαοῦ ὡς ὅλου, ἀλλ᾽ ἕκαστος ἰδίᾳ ἐθεώρει τὰ ἑαυ» τοῦ συμφέροντα, τὰς θελήσεις καὶ ἐπιθυμίας αὐτοῦ ὡς τὸ » φυσικὸν αὐτοῦ δίκαιον, ὅπερ παντὶ τρόπῳ καὶ διὰ παντοίων » ἐντίμων καὶ ἀτίμων μέσων νὰ πραγματώσῃ ἐμόχθει». Αἱ μερίδες δ᾽ αὗταί εἰσιν:

α΄). Ἡ τῶν πλουσίων ἢ τῶν «κτηματικῶν». (2)

β΄). Ἡ τῶν Μακεδονιζόντων ἢ Μακεδονοφρόνων.

Ἡ μερὶς δ᾽αὕτη ὁσημέραι καθίστατο ἰσχυροτέρα, εὑρίσκουσα συνασπιστὰς τὸ μὲν τὴν α΄. μερίδα, τὸ δὲ τοὺς ἀριστοκρατικούς, ὧν πάντων καίπερ τὰ συμφέροντα καὶ οἱ σκοποὶ διάφοροι, τὰ πρὸς κατόρθωσιν ὅμως τοῦ σκοπουμένου μέσα ἐτύγχανον τὰ αὐτά, ἤτοι ἡ καταπολέμησις τῆς φιλελευθέρας καὶ φιλοπολέμου τρίτης μερίδος.

γ΄.) Ἡ μερὶς τοῦ Δήμου, οἱ ἀντιμακεδονικοί, καὶ τοῖς ἀριστοκρατικοῖς καὶ τοῖς κτηματικοῖς ἅμα ἐναντία. Ἦν δὲ αὕτη τὸ μόνον ὑγιὲς μέλος τοῦ τῆς πολιτείας σώματος, ἴσως δὲ καὶ τὸ μόνον ἱκανὸν καὶ τὴν πόλιν ἀκέραιον νὰ διασώσῃ τῆς ἀτίμου καὶ χαμερποῦς δουλώσεως, ἅμα δὲ καὶ τὸ μόνον ἄξιον τοῦ ἐνδόξου τῶν προγόνων παρελθόντος στοιχεῖον.—Ἀλλ᾽ εἴπωμεν πλείονά τινα περὶ αὐτῶν. Καὶ δή,

α΄.) Περὶ τῆς πρώτης μερίδος. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγγυτέραν γνῶσιν καὶ μείζονα ἐμπορικὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἀσίας σχέσιν ἤρξατο εἰσρέων πρὸ πάντων εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Θεμιστοκλέους χρυσὸς ἀνατολικὸς ἄφθονος, οὐκ ὀλίγοι δ᾽ ἤρξαντο νῦν πλουτοῦντες μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν Περσικῶν (3). Οὗτοι οἱ «κτηματικοὶ» καλούμενοι, εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον ἁπλῶς σκο-

---

(1) Staatsalterthümer § 72
(2) Οὕτως ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ὁ Διόδωρος ΙΗ΄. 10.
(3) Ἀποσπάσματα Δημοχάρους ἐν τοῖς Fragm. hist. Graec. ἐκδ Διδωτ. τομ. Β΄. σ. 448. Gr. Πολυβ. ΙΒ. 13.

ποῦντες ἤρξαντο (1) πολιτικὰς ἰδέας ἀναληθεῖς ἅμα καὶ παραδόξους ἀναπτύσσοντες, τῇ δὲ πόλει, ἡδυπαθῶς καὶ νωχελῶς βιούσῃ, οὐδόλως ἀπαρεσκούσας, ἀλλ' ἀσπαστὰς φαινομένας, καὶ τὴν αὐτῶν παραδοχὴν καὶ διαδοσιν ἐπὶ τῶν χρόνων μάλιστα τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ταύτης σχεδὸν γενικὴν εὑρούσας. Τούτων τῶν ἰδεῶν ὁ νοῦς ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις λέξεσι νὰ συμπεριληφθῇ δύναται· «μόνη ἡ εἰρήνη ἀνυψοῖ τὴν πόλιν, οὐχὶ δ' ὁ πόλεμος». Τοῦτο ἐν μέρει μόνον ἀληθεῦον ἀπεδέξαντο δυστυχῶς ὡς ἀξίωμα και οὐκ ἄσημοι οὐδ' ἄπειροι τῆς πολιτείας ἄνδρες. Ἰδοὺ τί ἀρχαιότερον ὁ Ξενοφῶν (πρῶτος τῆς ἰδέας ταύτης ἱδρυτὴς οὕτως εἰπεῖν), ἐν τῇ ἀποδιδομένῃ αὐτῷ συγγραφῇ «Πόροι» § ε. λέγει « εἴ τινες οὕτω γιγνώσκουσιν, ὡς ἐὰν ἡ πόλις εἰρήνην ἄγουσα διατελῇ ἀδυνατωτέρα τε καὶ ἀδοξοτέρα καὶ ἧττον ὀνομαστὴ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἔσται, καὶ οὗτοί γε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ (2), παραλόγως σκοποῦσιν· εὐδαιμονέσταται μὲν γὰρ δήπου πόλεις λεγονται αἳ ἂν πλεῖστον χρόνον ἐν εἰρήνῃ διατελῶσι, πασῶν δὲ πόλεων Ἀθῆναι μαλιστα πεφύκασιν ἐν εἰρήνῃ αὔξεσθαι». Μετὰ ταῦτα ἐκτίθενται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως πρῶτον οἱ λόγοι δι' οὓς ἡ πόλις αὕτη (αἱ Ἀθῆναι) πρὸ πάσης ἄλλης ἐν εἰρήνῃ αὔξεται, καὶ δεύτερον ὅτι μᾶλλον διὰ τῆς συνέσεως ἢ διὰ τοῦ πολέμου ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις (τοῖς Περσικοῖς) τὴν ἡγεμονίαν ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἑλλαδος κατέσχε Ταῦτα πράγματι ἀληθεύουσιν, (ἐδύνατό τις νὰ εἴπῃ). Ἀλλ' ὅμως μὴ παρορῶμεν, ὡς ὁ συγγραφεὺς τῶν «Πόρων» φαίνεται ποιῶν, τήν τε πολεμικὴν ἀξιαν καὶ τὰς πολεμικὰς παρασκευάς, ἅμα δὲ καὶ τὴν πολεμικὴν φήμην τὴν δι' ἔργων μεγαλων καὶ θαυμαστῶν καθαγιασθεῖσαν, ἅτινα πάντα ἡ πόλις σύναμα τότε ἐκέκτητο. Ἄλλως δ' ἐσμὲν πεπεισμένοι ὅτι οὔτε τότε (ἐπὶ τῶν Περσικῶν) ἤθελον καταλαβῃ αἱ Ἀθῆναι ἁπλῶς διὰ τῆς συνέσεως καὶ τοῦ πλου-

---

(1) Hermann αὐτοθ. κεφ. Η'. § 174.—Δρόϋζεν αὐτοθ. τόμ. Α'. σελ. 430.

(2) Ταύτην τὴν γραφὴν προκρίνομεν ἀντὶ τῆς «ὡς ἐμῇ δόξῃ» τοῦ Γο.στχύου Σαυππίου.

του μόνον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἰδέαι τοιαῦται, ὅτι «μόνη ἡ εἰρήνη ἀνυψοῖ τὴν πόλιν, ὁ δὲ πόλεμος *ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀείποτε καταστροφὴ* αὐτῆς τυγχάνει», ἀπὸ πολλοῦ ἀρξάμεναι νὰ διαδίδωνται πολλοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν ταύτην τοὺς θιασώτας εὕρισκον. Τῶν ἰδεῶν τούτων προασπισταὶ ἦσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ Μακεδονίζοντες, ἐν γένει δ' ἡ Β'. μερὶς σύμπασα, οὐχ ὑπὸ τῶν αὐτῶν φερομένη σκοπῶν, ἀλλὰ διότι παρορμῶσα οὕτω τὴν πόλιν εἰς εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, ἐλείαινε τοῖς Μακεδόσι τὴν ὁδὸν εἰς τὸ ἄρξαι καὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Τὰς ἰδέας ταύτας τῆς πρώτης μερίδος καὶ ὁ Δημήτριος φαίνεται ἐκ τοῦ τρόπου τοὐλάχιστον τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ βίου σύμπαντος κατακολουθήσας, ὅστις εἰ καὶ δέον εἰς τὴν Βάν. μερίδα νὰ καταταχθῇ καὶ ἕνεκα τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ ἀριστοκρατικῶν ἰδεῶν, καὶ ἕνεκα τοῦ Μακεδονισμοῦ αὐτοῦ, ὅστις μάλιστα περὶ τὰ τελευταῖα τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἔτη ἐξεδηλώθη, ὡς κατωτέρω σαφῶς καταδειχθήσεται, ἐν τούτοις ὅμως τὸ μὲν ἕνεκα τοῦ μειλιχίου καὶ εἰρηνικοῦ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕνεκα τοῦ μαλθακοῦ αὐτοῦ βίου καὶ τῆς ἄλλης διαγωγῆς, καὶ τῆς Αής μερίδος τὰς ἰδέας καθ' ὁλοκληρίαν ἠσπάζετο (1), οὐχὶ ὅπως μὴ τὰ μεγάλα πλοῦτη αὐτοῦ ἀπολέσῃ, (ὅστις ἦν ὁ κύριος τῆς Α'. μερίδος σκοπός), ἀλλ' ἁπλῶς ὅπως προσφιλοῦς ἀπολαύσῃ ἡσυχίας καὶ εἰρήνης, ἐν αἷς μόναις τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἕνεκα ταχεῖαν νὰ εὑρίσκῃ πρόοδον ἐδύνατο (2). Τί δ' ἕπεται ἐκ τούτου; ὅτι ὁ Φαληρεὺς τοιαύτας ἰδέας ἀσπαζόμενος, καὶ τὴν εἰρήνην μόνην τιμῶν, τὸν δὲ πόλεμον οὐχὶ ἁπλῶς ἀποστεφόμενος, ἀλλὰ καὶ μετ' ἀποτροπιασμοῦ αὐτὸς ὡς μαλθακὸν γύναιον φοβούμενοι, οὐδέποτε καθ' ἅπαντα τὸν μακρὸν πολιτικὸν αὐτοῦ βίον τῶν 22 ἐτῶν δραστικότητα οὐδεμίαν ἐπεδείξατο οὐδ' ἐπιχειρηματικόν τι πνεῦμα οὔτ' ἐν κινδύνοις ἐν τῇ πολιτείᾳ, οὔτ' ἐν πολέμῳ κατὰ πολεμίων ἐξωτερικῶν, ἀλλ' οὐδ' ἀπεφά-

---

(1) Schlosser αὐτοθ. τομ. Β'. σελ. 460 κ. ἑξ. Droysen αὐτοθ. τομ. Α'. σελ 424.—Λαερτ. Ε'. 76 —Ἀθην. βιβλ. ΙΒ'. 60.

(2) Κικ. Βρουτ. 9.—Δίδυμος παρ' Ἀθηναίῳ ΙΓ'. 65.

σισεν ἢ ἀνέλαβέ ποτέ τι μέγα, κίνδυνόν τινα ἐνέχον, ἀείποτε δὲ κατεδείχθη ἄνθρωπος «*ἐπέων πτεροέντων*», οὐδέποτε δὲ τῆς πράξεως ἢ τῆς στερρᾶς θελήσεως ἀνήρ (1). Ὁ δὲ θέλων ὀρθῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκτιμήσῃ, οὐδαμῶς πρέπει νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰς ἰδέας καὶ τοὺς λόγους, τοὺς ἐκ τῶν συγγραμμάτων (2) αὐτοῦ ἐξαγομένους, εἶτα δὲ λαμβάνων ἀπ' αὐτῶν νὰ φέρῃ εἰς μέσον μαρτυρίας, οὕτω τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ διαγράφων, ὡς ποιοῦσι πάντες σχεδὸν οἱ περὶ αὐτοῦ γνώμας τινὰς ἀποφηνάμενοι (3), ἀλλὰ τὰς πράξεις κανόνα τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ λαβὼν (4), εὐθὺς θέλει κατίδῃ ὅτι σχεδὸν ἐν ἅπασι τῆς ἐπιχειρήμασιν αὐτοῦ ὁ Φαληρεὺς κατακριτέος ἐστι, ταπεινοῦ καὶ χθαμαλοῦ ὅλως χαρακτῆρος, ἐν πολλοῖς καὶ περίγελως καθιστάμενος, ἐπειδὴ πανταχοῦ καὶ πάντοτε παρουσιάζεται αἰσχρῶς πρὸ τῶν κινδύνων φεύγων ἢ οὐδὲν οὐδαμῶς ἐπιχειριζόμενος πρὸς ἀνδρικὴν ἀπέωσιν αὐτῶν (5), πανταχοῦ δὲ τοὺς ἰσχυροτέρους ἀτίμως κολακεύων (6), ὅτε καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ πρόοδος αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς κολακίας ταύτας ὀφείλεται, ἅμα δὲ καὶ εἰς τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ δή-

---

(1) Πρβλ. τὸ τῶν ἀχύρων ἀνέκδοτον, περὶ οὗ κατωτέρω.

(2) Τῶν τὰς θεωρητικὰς γνώσεις καὶ τὴν πολυμάθειαν τοῦ συγγραφέως ἁπλῶς νὰ καταδεικνύωσι δυναμένων. Πλουτ. Δημ. Θ, 2. Φωκ. ΛΕ' 2.—Ἀθην ΙΒ'. κεφ. 60 ἤτοι σελ 542.—Διόδ. ΙΘ'. 78.

(3) Dohrn αὐτοθ. σ. 6.—Ostermann σ. 59. «animi constantia». Bonamy σ. 164, 167, 169, ὅστις συμπεραίνει ὧδε· «il faut donc.....croire que D. de Phalère se conduisit en homme de bien et en bon citoyen. Δέον νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι κατὰ μὲν τὸν Δημόκριτον «λόγος **ἔργου σκιὴ**» ἁπλῶς, κατὰ δὲ τὸν Σόλωνα (Λαέρτ. Α'. 58) «τὸν λόγον **εἴδωλον** εἶναι τῶν ἔργων» μόνον.

(4) Οὗτος καθ' ἡμᾶς καὶ ὁ μόνος ὀρθὸς κανών· πρβλ. Πλουτ. Δημ. Λ'. 5· «μᾶλλον τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις ἀποβλέποντες».

(5) Πλουτ. Φωκ. ΛΕ',

(6) Ἀθην. ΙΒ'. 60 «αὐτὸς μετὰ Νικάνορος διέτριβεν»· ἐξ οὗ κατάδηλος τοῦ Δ. ἡ κολακεία, ἐκδεικνυμένου οὕτω καὶ βιοῦντος ὡς τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτεία σύμπασα, ἥτις κολακεύουσα «ἤλπιζε παρὰ Κασσάνδρου τὴν ἀπόληψιν τῆς αὐτονομίας ἀκινδύνως ἔσεσθαι» Διοδ ΙΗ'. 65.

μου κατάπτωσιν (1), καὶ τέλος εἰς τὸν ἐξαφανισμὸν καὶ τῶν θάνατον τῶν μεγάλων τῆς Γ'. μερίδος ἀνδρῶν, οὐδαμῶς δ' εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ἀξίαν,ὡς καὶ κατωτέρω ὀψόμεθα (2). Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τοῦ Ξενοφῶντος τὴν συγγραφὴν ὅπως μικρὰν ἔτι ἐπ' αὐτῆς παρατήρησιν ποιησώμεθα· περὶ τὸ τέλος δηλ. αὐτῆς καταφαίνεται τὸ αἴτιον, δι' ὃ προτιμήσας ὁ συγγραφεὺς προέθετο τὴν ἰδέαν νὰ ὑποστηρίξῃ ταύτην, ἣν ἡ μερὶς ἡ περὶ ἧς πρόκειται, ἤτοι ἡ Α'.,εἰς τέλος καθ' ὁλοκληρίαν παρεδέξατο, ὅτι δηλ. «ἡ εἰρήνη μόνη δύναται καὶ τυγχάνει τὸ κύριον, τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ ἐν πᾶσι πᾶσα πόλις νὰ πρωτεύσῃ δύναται, μάλιστα δὲ τοιαύτη, οἷαι αἱ Ἀθῆναι, αἱ τοσοῦτον ἐμποροκαί, καὶ τοσαῦτα ὑλικα καὶ ἠθικὰ προσόντα κεκτημέναι, αἱ παρὰ πάσας τὰς ἄλλας πόλεις...κτλ.κτλ. κτλ, διότι οὕτω *καὶ οἱ πλούσιοι τῆς εἰς τὸν πόλεμον δαπάνης ἀπαλλαγήσονται*»· τὴν μερίδα ταύτην τῶν τοιούτων χθαμαλῶν ἰδεῶν, καὶ χαμερπῶν καὶ ἰδιοτελῶν σκοπῶν ἐννοεῖ ὁ μέγας ῥήτωρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρύττων, «εὐθὺς ἀναστάς τις λέγει, ὡς οὐ δεῖ ληρεῖν, οὐδὲ γράφειν πόλεμον, παραθεὶς εὐθέως ἐξῆς τὸ τὴν εἰρήνην ἄγειν ὡς ἀγαθόν, καὶ τὸ τρέφειν δύναμιν μεγάλην ὡς χαλεπὸν (3)». Αὕτη δ' ἡ περὶ ἧς πρόκειται

---

(1) Πλουτ. Φωκ. Α'. 1.—Ἰουστίνου βιβλ. στ'. κεφ. θ'.— Κορν. Νεπ. ἐν βίῳ Φωκίωνος.

(2) Κικ. Βρουτ.9, καὶ Ostermann αὐτόθι.— σ. 30. Ὅ,τι δ' ὁ Διονύσιος περὶ τῆς τοῦ Δεινάρχου ῥητορικῆς λέγει, ἄριστα περὶ τῆς τοῦ Φαληρέως πολιτικῆς νὰ λεχθῇ δυνατόν «Μάλιστα δ' ἤκμασε μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτήν.Δημοσθένους μὲν καὶ τῶν ἄλλων ῥητόρων φυγαῖς ἀοιδίοις καὶ θανάτοις περιπεσόντων, **οὐδενὸς δ' ὑπολειπομένου μετὰ τοὺς ἄνδρας ἀξίου λόγου**. Ἴδε καὶ Grauert ἱστορ. φιλολ. ἀναλεκτ. I.I.σ.309.καὶ Πλουτ.Φωκ.§§XXIII—XXXV. καὶ Δημ. §§ VIII—X.

(3) **Δημ. Δ'. Φιλιππ.** § 55—**Γ'. Φιλιπ.** §. 9.—Τοιαῦτα τῆς πολιτείας μέλη συνήθως ζῶσι διὰ λόγων κενῶν, παρελθόντος μεγαλείου ἁπλῶς ἀναμιμνησκόμενα, ἴσως δὲ καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ διὰ στόματος φέροντα τὸ τοῦ ποιητοῦ

ἀφρήτωρ ἀθέμιστος ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος
ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος (Ἰλ. Ι'. στ. 63).

ἢ τὸ τοῦ Εὐριπίδου· «εἰρήνη βαθύπλουτός ἐστι, καλλίστη μακάρων Θεῶν, τῆς ζῆλος ἑκάστῳ».

μερὶς καὶ ἄλλους εὗρε συμμάχους καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἰδεῶν τούτων ἐπικρατητάς, ἐκεῖνο δηλ. τὸ μέρος τῶν νωθρῶν καὶ χασκόντων φλυάρων, ὧν τὸ πλῆθος ὑπέρμεγα τότε ἐν Ἀθήναις ηὔξετο, τὸ τῶν ἀφιλοπολέμων, τῶν ἀφιλοτίμων, ὧν βραχεῖαν ἀνωτέρω μνείαν ἐποιησάμεθα (1), ἀφ' οὗ δὴ (κατὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν ταύτην) καὶ ὁ τῆς ἁμίλλης δάφνινος στέφανος, περὶ οὗ τόσον ὡραῖα ὁμιλεῖ ὁ Ε. Κούρτιος (2), ἤρξατο τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ καὶ μεγάλης ἀγωνιστικῆς σημασίας καὶ δόξης παντελῶς στερούμενος. Τοιούτων λοιπὸν φρονημάτων μερὶς ἐν τοιαύτῃ παραλελυμένῃ πολιτείᾳ οὐδόλως ἐτύγχανεν ἀνίσχυρος

β'). Περὶ τῆς δευτέρας μερίδος. Ἡ μερὶς αὕτη καὶ ἰσχυροτέρα καὶ φοβερωτέρα τῆς προηγουμένης γενομένη, ἅμα δὲ καὶ ἡ πασῶν ἐπιχειρηματικωτέρα, ὡς φαίνεται, τῆς μεγάλης αὐτῆς δυνάμεως τὴν ἕδραν ἐν Μακεδονίᾳ ἐστήριξε καὶ ἀνίδρυσε. Τίνα σκοπὸν ἐπεδίωκε, κατάδηλον· καταπολέμησιν δηλ. τῶν ἀντιφρονούντων, καὶ δυνάμεως καὶ διοικήσεως ἀριστοκρατικῆς καθ' ὅλου ἀνίδρυσιν, κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Μακεδόσι πάντοτε πραττούσης. Περὶ αὐτῆς ἄριστα λέγει ὁ Legrand «(3) ἐγένετο μία τῶν μεγίστων τῆς πόλεως πληγῶν· ἡ δυστυ»χὴς αὕτη πόλις περιελάμβανεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἀ»θλίων πλῆθος μέγα, μὴ αἰσχυνομένων νὰ θυσιάζωσι τὴν »εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος εἰς »τὸν μυσαρώτατον ἐγωϊσμόν». Καὶ ἤρξατο μὲν ἀπὸ πολλοῦ ἡ μερὶς αὕτη ἀναφαινομένη καὶ ἀναστρεφομένη ἐν τῇ πολιτείᾳ (ἤδη πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης) ὡς ἔκ τε τοῦ Δημοσθένους καὶ ἄλλων διδασκόμεθα, ἀλλ' ὅμως νῦν ἀκαταμάχητος *σχεδὸν κατέστη* αὐξηθεῖσα καὶ πληθυνθεῖσα εἰς ὄγκον μέγαν (4). Ταύτης δὲ μέλη τὰ πλεῖστα ἦσαν «*παραλείμμα-*

---

(1) Πρβλ. καὶ Γροτίου τομ. στ'. σελ. 373.

(2) Ernst Curtius Gottinger Festreden Berlin 1864 σελ. 3 καὶ σελ. 17.

(3) Σελ. 35.

(4) Περὶ τοῦ πλήθους τῶν ῥητόρων αὐτῆς πρβλ. Hermann Staatsalterthûmer §. 174, καὶ Schaefer αὐτόθι.

τα» τῆς πολιτείας· καὶ δή· 1) οἱ διὰ Μακεδονικοῦ χρυσοῦ προσήλυτοι, οἱ καὶ τὸν θεμέλιον τοῦ τῆς μερίδος ταύτης οἰκοδομήματος ἀποτελέσαντες, περὶ ὧν ἄριστα νὰ εἴπῃ τις ἐδύνατο, ὅτι οὐχὶ μόνον τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐποχῆς ἁπάσης τὰ ἐκτρίμματα καὶ ἀτιμωτικὰ καθάρματα ἐγένοντο, ὡς κατωτέρω ὀνομαστὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς μερίδος ταύτης συντόμως μὲν ἀλλὰ περιληπτικώτατα μνείαν ποιούμενοι καταδείκνυμεν. 2) Οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἅπαντες, οἵτινες τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ τούτων ἔτι, μὴ δυνάμενοι μόνοι κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, ἤτοι τῆς Γ'. μερίδος, νὰ ὑπερισχύσωσιν, οὐ μόνον ἐν πολλοῖς μετὰ τῆς Αης συνεφώνουν, ὁπότε τις ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ δήμου προέκειτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν καθαρμάτων τῶν ὠνίων τοῦ Μακεδονικοῦ χρυσοῦ, συνηνώθησαν, ὅπως ἰσχυρότεροι γένωνται, ἐν οἷς ὅμως πλεῖστοι, οὐχὶ ἰδίων πολιτικῶν ἀρχῶν, οὐχὶ Μακεδονικῶν συμφερόντων ἕνεκα, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπ' ἐλπίδι κέρδους καὶ ἰδίας ὠφελείας μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ τῶν δημοκρατικῶν συνησπίσθησαν. Τοιαῦτα δὲ πρόσωπα περιττὸν ἐνταῦθα ν' απαριθμήσωμεν, οὐκ ὀλίγα κατωτέρω καὶ περὶ τούτων ἔτι διαλαμβάνοντες. 3) Οἱ φιλόσοφοι ἅπαντες, οἵτινες ἀρχῆθεν ὑπ' ἀριστοκρατικῶν ἰδεῶν ἐμφορούμενοι (1) μετὰ τῆς ἀντιπάλου τῷ φιλελευθέρῳ δήμῳ μερίδος συνησπίσθησαν. Οὗτοι μέχρι τῶν τελευταίων περιπατητικῶν οὐ μόνον σκοπὸν αὐτῶν προέθεντο ἀμετάπτωτον τὴν τῆς δημοκρατίας καταπολέμησιν (2), ἀλλὰ καὶ ὑπέρμαχοι τοῦ Μακεδονισμοῦ θερμοὶ ἐκηρύχθησαν, ὑπὲρ οὗ ἀδύνατον ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἵνα μὴ διακηρύξωσι καὶ δημοσίᾳ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν καὶ τὰ φρονήματα (3). Τὸ στοι_

---

(1) Πλὴν τῶν Στωϊκῶν, οἵτινες ὅλως τὰ τῆς πολιτείας καταλιπόντες οὐδὲ τὸ παράπαν περὶ αὐτῶν φροντίζοντες, οὔτε δημοκρατικοὶ οὔτ' ἀριστοκρατικοὶ ὄντες, αὐτοὶ ἰδίως μόνοι τότε ἐν τῇ πολιτείᾳ «οἱ ἄχροοι» νὰ κληθῶσιν ἐδύναντο πρβλ. Zeller αὐτόθι

(2) Ἀριστ. Ηθ. Νικ. Η' 12 —Πλατ. Νομ. Γ'. σελ. 693.—Ἀθην. ΙΑ'. σελ 508.

(3) Grauert ἱστ. φιλολ. ἀνάλεκτα τομ. Α' σ. 334.—Γροτ. αὐτοθ. τομ. στ'.—Λαερτ. Ε'. 5, καὶ 37—38.—Ἀθην. Δ'. σελ. 697 καὶ ΙΓ'. 610.

χεῖον λοιπὸν τῶν φιλοσόφων τοῦτο μετὰ τῆς τῶν Μακεδονοφρόνων μερίδος τὸ κατ' ἀρχὰς ἑνωθέν, τοσοῦτο μετὰ ταῦτα προσηλυτίσθη, ὥστε ἅπαντες ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως ὄργανα τῆς Μακεδονικῆς πολιτικῆς τυφλὰ κατεστάθησαν, οἱ πλεῖστοι δὲ καὶ δωροδοκοῦντες (1) κατεβιβάσθησαν μέχρι τῆς χθαμαλοτάτης βαθμίδος τοῦ κέρδους καὶ τῆς ἰδιοτελείας, τὰ τῆς πατρίδος τίμια συμφέροντα εἰς λήθην ὅλως ῥίψαντες. Οὕτω δὲ καὶ τούτων τῶν πεπαιδευμένων τῆς ἐποχῆς ταύτης, καὶ μετ' ὀλίγον, ὅτε μάλιστα τοῦ Δημητρίου ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς ἤκμαζε, τὰ ζωτικὰ ὑπὲρ τῆς πολιτείας στοιχεῖα ἦσαν οὐδαμενὰ ἢ ἐλάχιστα. Διότι πρῶτον μὲν οὐδεμίαν εἶχον τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας συναίσθησιν, πανταχοῦ τὴν κολακείαν πρόχειρον ἔχοντες, ἐξαιρέσει τινῶν ἀνδρῶν, οἵτινα οὐδὲ ν' ἀναστρέφωνται ἐν τῇ πολιτείᾳ ἤθελον (2) ἀφ' οὗ οἱ φιλόσοφοι οὗτοι καὶ διδάσκαλοι καὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν, τά τε θεωρήματα, αἱ διδασκαλίαι καὶ τὰ δράματα αὐτῶν, ὡς τὰ μυστήρια, αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ πανηγύρεις τῆς «*δαιμονίου*» πόλεως, τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν φήμην καὶ δόξαν διατηροῦντες, πρὸ πάντων μάλιστα ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐθεωροῦντο σεβαστοὶ καὶ ἀξιότιμοι, οἱ δὲ παρ' αὐτῶν ἔπαινοι τῶν ἀκατεργάστων μάλιστα ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θάνατον ἐθεωροῦντο τιμὴ ἡ ὑψίστη· διὸ καὶ παρέστη τοῖς φιλοσόφοις τούτοις καὶ πεπαιδευμένοις εὐκαιρία ποθητή, ὅπως κτήσωνται, ἔστω καὶ διὰ μέσων χαμερπῶν, πολιτικὴν ἐπιρροὴν μείζονα ἢ ὅσης ἦσαν ἄξιοι. Οὕτω δ' ἤρξαντο ἀναιδῶς τὰ ταρτούφεια ἐκεῖνα τῶν κολάκων καὶ παρασίτων καὶ κηφήνων καὶ ὑμνητῶν πρόσωπα ὑποκρινόμενοι, δι' ὧν ἐπὶ τῶν Διαδόχων, βραδύτερον δ' ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων, τοσαύτην ἐκτήσαντο ἰσχὺν καὶ δύναμιν (3)! ἔπειτα δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν ταύτην ὅτε ἄρχεται ἡ Ἐλευθερία ἐπαισθητῶς πλέον καταπίπτουσα, μετ'

---

(1) Ἴδ. Λαερτ. ἐν βίοις Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου.
(2) π. χ. ὁ Ξενοκράτης πρβλ. Πλουτ. Φωκ. ΚΘ'. 4.
(3) Mommsen RömischeGeschichte Lib.III.cap.XIII,καὶXIV.

αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τῆς φύσεως ἔρευνα, αἱ τῆς ἠθικῆς μελέται τῶν φιλοσόφων ἀναφαίνονται (ἀκριβῶς διότι ταύτης ἐστερεῖτο ἡ κοινωνία)· ἀλλ' αὗται πάλιν βάσεως εὐρείας στερούμεναι τῆς πολιτικῆς καχεξίας ἕνεκα καὶ τοῦ *γενικοῦ σχεδὸν* ἀφανισμοῦ αἰσθημάτων εὐγενῶν, ρητορικὸν καὶ ἁπλῶς πρὸς τὸ θεαθῆναι χαρακτῆρα προσελάμβανον (1). Τοῦ χρόνου δὲ τούτου τοῦ λυπηροῦ κυοφόρημα ὑπάρχει ἡ Στοά, καὶ τῶν Σκεπτικῶν ἡ Σχολή, ἐν αἷς τὰ πάντα οὐδὲν ἕτερον ἐσκόπουν, ἀλλ' ἢ τὴν παραμυθίαν τῆς ἀξιοδακρύτου παρούσης καταστάσεως (2), ἕκαστος δὲ προσεπάθει νὰ καταπείσῃ ἑαυτόν, ὅτι οὐδὲν πράγματι ὑπάρχει, οἱ δὲ πρότερον εὐτυχεῖς καὶ ἔνδοξοι χρόνοι κενὴ ἁπλῶς ὑπῆρχον πλάνη. Ἂν δ' ἔτι ἔζη ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Θεοφράστου ἔντιμόν τι στοιχεῖον ζωοποιόν, τοῦτο καὶ δύναται καὶ νὰ θεωρηθῇ δέον ὡς τὸ ἐξαγόμενον τῶν ἐνεργειῶν τῶν προτέρων μεγάλων Ἀριστοτελικῶν ἰδεῶν, νῦν δὲ τὰ λοίσθια πνέον μετ' ὀλίγον παντελῶς ἐξαφανίζεται. Καὶ ὄντως ὁπότε ἡ τοῦ Ἐπικούρου διδασκαλία πανταχοῦ ἤρξατο ἰσχύουσα, εὐθὺς τὰ τῆς πολιτείας εἰς οἰκτρὰν περιῆλθον κατάστασιν, αἱ δὲ φιλοσοφίαι ἅπασαι τῶν χρόνων τούτων, ἀκριβῶς ὅτε Δημήτριος ὡς ἄρχων ἀνώτατος ἐν τῇ πολιτείᾳ ἤκμαζεν, ὡς Ἐπιμελητής, ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ συνεφώνησαν, τῷ καὶ οὐσιωδεστάτῳ, ἤτοι, ὅτι ἡ μόνη εἰς εὐδαιμονίαν ἄγουσα συνίστατο τὸ μὲν ἐν τῇ ἀταραξίᾳ καὶ γαλήνῃ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ ἐν τῇ ἀπεώσει πασῶν τῶν διαταράξεων, τῶν ὁτὲ μὲν ἐξωτερικῶς, ὁτὲ δ' ἐσωτερικῶς, ἤτοι ἐκ τῶν συγκινήσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἐκδηλουμένων (3). Ποῦ ὁ τῆς ἁμίλλης δάφνινος ἐκεῖνος *θεῖος* τῶν προγόνων στέφανος; ἀπώλετο διὰ παντὸ;, ἐξηφανίσθη! Ἀπάθεια τῶν Στωϊκῶν, αὐτάρκεια Ἐπικούρειος, καὶ τῶν Σκεπτικῶν ἀταραξία, εἰσὶ τὰ δόγματα καὶ αἱ διδασκαλίαι τῶν πεπαιδευμένων τῆς ἐποχῆς, αἱ γενικὴν εὐροῦσαι ἐπιδοκιμασίαν. Τούτων δὲ πάντων ἕνεκα μετ' οὐ πο–

(1) Zeller αὐτοθ. ἐν ἀρχῇ τοῦ Γ'. τόμου —Λαερτ. Ε'. 65.
(2) Niebuhr αὐτοθ. σελ. 59.
(3) Zeller Gesch. d. Phil. d. Griechen tom. III σελ. 15.

λὺ ἡ παράλυσις τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν πεπαιδευμένων τούτων καὶ σοφῶν κατεκυρίευσεν· ἡ δὲ στασιμότης ἢ μᾶλλον ἡ ὀπισθοχώρησις τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς συναισθήσεως, πρὸς τὰς Στωϊκὰς ἰδέας ἀνάλογος παρίσταται, καὶ τέλος ἡ διάλυσις τῆς ἠθικῆς ἀπὸ τῆς πολιτείας ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα καθίσταται, ὀλεθριώτατον μετ' οὐ πολὺ τῇ πολιτείᾳ γενόμενον (1).

Περὶ τοῦ τρίτου οὔτου στοιχείου τῆς Β'. ταύτης μερίδος ἐκρίναμεν καλὸν νὰ εἴπωμεν τὰ πλείονα ταῦτα, τὸ μὲν διότι καὶ πολυπληθὲς ἐτύγχανε καὶ ἐπιρροὴν ἔσχε μεγίστην παρά τε τῷ Μακεδόνι καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ (2), τὸ δὲ κυριώτατον, διότι καὶ ὁ Δημήτριος μετὰ τούτου τοῦ στοιχείου τὸ πρῶτον ὡς ἀριστοκρατικὸς ἁπλῶς καὶ τῶν αὐτῶν ἰδεῶν θιασώτης, συνηριθμεῖτο, τὸ δὲ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μετ' αὐτοῦ, τάχιον παραλυομένου, ἀναστρεφόμενος, συμπαρεσύρετο καὶ ἀπετέλει οὕτω τὸν ῥοῦν τῆς πολιτικῆς καταπτώσεως ὁρμητικώτερον, εἰς τέλος κεκηρυγμένος Μακεδονιστὴς καταστάς. (3). Οὕτω δ'. ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται· ὅτι οὐδὲ τῆς μερίδος τούτης τῆς Μακεδονικῆς ὁ πολιτικὸς βίος ἐπαινετέος τυγχανει· τοὐναντίον δὲ ὅσῳ μᾶλλόν τις αὐτὸν μελετᾷ, τόσῳ μᾶλλον τῶν λόγων Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ἀναμεμνήσκεται λέγοντός που· «σπανίως ἂν τις εὕροι φιλοσόφους καλῶς ἄρξαντας ἢ καὶ πολιτευσαμένους».

Ἐν τούτοις ὑπὲρ τῆς Β'.ταύτης μερίδος παντὶ τρόπῳ καὶ πάσῃ δυνάμει πάντοτε ἐνέργειά τις καὶ βοήθεια διηνεκὴς ἀπὸ Μακεδονίας προσεγίνετο· καὶ αὐτὸς δ' ὁ Μ. Ἀλέξανδρος οὐδέποτε ἐπαύετοκαὶ ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἔτι καὶ ἐν μέσῳ τοῦ πολυφρόντιδος αὐτοῦ σταδίου ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκθύμως ἐνεργῶν. Παρὰ Διοδώρῳ δὲ μάλιστα

(1) Zeller αὐτοθ. σ. 341, καὶ 394 καὶ 400 καὶ 415.—Hegel αὐτοθ. τομ. Α'. ἐν τέλει.

(2) Πλουτ. Ἀλεξ. Ζ'. καὶ Η'.

(3) Grauert αὐτοθ. τομ. Α'. σελ. 334.—Friedrich Kolb Kulturgechichte der Mensch. τομ. Α' σελ. 234 ἔνθα ὁ Δημήτριος ὀρθῶς Macedonischer Schüzling ἀποκαλεῖται.